

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทุนวิจัย

เฉลิมฉลองสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

รายงานผลการวิจัย

อัมภางคะวัน : ส่วนหนึ่งในประวัติภูมิสถาปัตยกรรมไทย

โดย

รองศาสตราจารย์จามรี อาระยานิมิตสกุล

อาจารย์พีรศรี โปวาทอง

กันยายน ๒๕๕๑

คำนำ

โครงการวิจัย อัชฎางคะวัน : ส่วนหนึ่งในประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมไทย ได้รับทุนสนับสนุนจากเงินทุนเฉลิมฉลองสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อศึกษาพื้นที่อัชฎางคะวัน อันเป็นพื้นที่สวนขนาดใหญ่ ที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ พร้อมกับการสร้างพระจุฑาธุชราชฐาน เกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ ความเปลี่ยนแปลง และสภาพกายภาพปัจจุบันในเชิงภูมิสถาปัตยกรรมไทย โดยมีระยะเวลาของโครงการวิจัย ๑ ปี เริ่มจากการศึกษา ค้นคว้า รวบรวมข้อมูลจากเอกสารประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับอัชฎางคะวัน การศึกษา สำนักรวบรวมในบริเวณที่เคยเป็นอัชฎางคะวัน รวมถึงการสำรวจในรายละเอียดสำหรับองค์ประกอบที่ยังเหลืออยู่ เพื่อทราบข้อมูลละเอียดทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีของอัชฎางคะวัน เพื่อศึกษาเก็บรวบรวมหลักฐานสิ่งที่เหลืออยู่ในปัจจุบัน และเสนอแนะแนวทางการฟื้นฟูอนุรักษ์เบื้องต้น และการใช้งานในปัจจุบัน เช่น การขุดค้นทางโบราณคดี เผยแพร่เรื่องราวของอัชฎางคะวัน การฟื้นฟูบริเวณที่มีความสำคัญในอดีต แนะนำเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น ทั้งนี้ คำราชาศัพท์และคำศัพท์บางคำยังคงใช้รูปแบบตัวสะกดในสมัยรัชกาลที่ ๕ ตามเอกสารดั้งเดิม

ศาสตราจารย์ ดร. บัณฑิต จุลาสัย	ที่ปรึกษา
รองศาสตราจารย์จามรี อาระยานิมิตสกุล	หัวหน้าโครงการ
อาจารย์พีรศรี โปვაทอง	นักวิจัย
นายหลักเมือง แสงวงผล	ผู้ช่วยวิจัย
นางสาวอรอำไพ สามขุนทด	ผู้ช่วยวิจัย
นายอาทิตย์ ลิ้มมัน	ผู้ช่วยวิจัย

กิตติกรรมประกาศ

ในการนี้คณะทำงานขอขอบคุณ

สำนักศิลปากรที่ ๕ ปราจีนบุรี กรมศิลปากร

คุณรณฤทธิ์ ธนโกเศศ

ผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิสถาปัตยกรรมและโบราณคดี

คุณวโรภาส วงศ์จตุรภัทร

ภูมิสถาปนิก สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร

ดร.พรธรรม ธรรมวิมล

ภูมิสถาปนิก สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร

คุณวิภากร ธรรมวิมล

ผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิสถาปัตยกรรมและโบราณคดี

คุณวันดี รักชาติ

ผู้จัดการพิพิธภัณฑ์พระจุฑาธุชราชฐาน

เจ้าหน้าที่ทุกท่านของพระจุฑาธุชราชฐาน

และชาวเกาะสีชัง

ที่ได้กรุณาให้ความอนุเคราะห์ข้อมูล คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็นต่างๆ ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งใน
การดำเนินงาน

บทคัดย่อภาษาไทย

ชื่อโครงการวิจัย อัญญาางคะวัน : ส่วนหนึ่งในประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมไทย
ชื่อผู้วิจัย รองศาสตราจารย์จามรี อาระยานิมิตสกุล และ อาจารย์พีรศรี โปวาทอง
เดือนและปีที่ทำวิจัยเสร็จ กันยายน ๒๕๕๑

บทคัดย่อ

โครงการวิจัย อัญญาางคะวัน : ส่วนหนึ่งในประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมไทย เป็นการศึกษาเรื่องราวและพื้นที่ อัญญาางคะวัน อันเป็นพื้นที่สวนขนาดใหญ่ประมาณ ๔๐๐ ไร่ ที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ พร้อมกับการสร้างพระ จุฑาทูราชูฐาน เกาะสีซัง จังหวัดชลบุรี เพื่อให้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจอันร่มรื่น จากการศึกษา ค้นคว้า รวบรวมข้อมูลจากเอกสารประวัติศาสตร์พบว่าส่วนประกอบของอัญญาางคะวันสามารถแบ่งได้เป็น ๑) สถาปัตยกรรม- ประเทศธรรมชาติ ๒) อาคารและสิ่งก่อสร้าง และ ๓) สวนและพรรณไม้ ซึ่งรัชกาลที่ ๕ ได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อเรียกสิ่งต่างๆ ไว้เพื่อให้เป็นที่จดจำ หากแต่มีช่วงเวลาที่อัญญาางคะวันได้ถูกทิ้งร้างและมีการ เปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและกรรมสิทธิ์ที่ดินไปเป็นชุมชนเมือง จากการสำรวจภาคสนามในบริเวณที่เคยเป็น อัญญาางคะวันพบว่า ภาพรวมของอัญญาางคะวันในลักษณะสวนอันร่มรื่นสำหรับพักผ่อนหย่อนใจได้สูญหายไป ต้นไม้ อาคาร และสิ่งก่อสร้างเดิม ส่วนใหญ่ได้เสื่อมสภาพลง หรือถูกรื้อทำลายไป คงเหลือเพียงชื่อเรียก และ ส่วนประกอบที่เป็นสถาปัตยกรรมประเทศธรรมชาติ เช่น ยอดเขา ผา ถ้ำ ฯลฯ ที่ยังอยู่ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องหา แนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งที่ยังคงอยู่และเรื่องราวของอัญญาางคะวัน เพื่อไม่ให้สูญหายไป โดยมีการ เสนอแนะแนวทางการฟื้นฟูอนุรักษ์เบื้องต้น เช่น การสำรวจจุดค้นทางโบราณคดี การประชาสัมพันธ์เผยแพร่ เรื่องราวของอัญญาางคะวัน การฟื้นฟูบริเวณที่มีความสำคัญในอดีต การแนะนำเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ

Project Title Asdangkawan : History of Thai Landscape Architecture
Name of the Investigators Assoc.Prof.Chamree Arayanimitskul and Pirasri Povatong
Year September 2008

Abstract

Asdangkawan : History of Thai Landscape Architecture analyzes the history and the physical remains of Asdangkawan, an approximately 1,000-rai (160 ha) park created during the reign of King Rama V, on Sichang Island, Chonburi Province. Constructed in conjunction with the establishment of the Chudadhuj royal palace on the island, Asdangkawan was intended to be a recreational park for visitors and locals alike. Construction took place over the course of a few months in 1891, leading to the formal opening of the park in August of that year. Archival research and site visits reveal that there are three components in Asdangkawan : natural features; buildings and structures; and gardens and plants. Place names were given by King Rama V after the names and titles of royal family members and the noblemen who were at Sichang at that time. After the Franco-Siamese crisis of 1893, construction of Asdangkawan suddenly stopped. Without much physical structure to begin with, the remains of Asdangkawan quickly disappeared, accelerated greatly by later urbanization. After a thorough documentation of physical traces of Asdangkawan, the research proposes various strategies for further study and conservation of this important evidence of Thai landscape architecture.

สารบัญ

บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
บทที่ ๒ ประวัติศาสตร์อษฎางค์วัน	๓
๒.๑ วัตถุประสงค์ของการสร้างอษฎางค์วัน	๓
๒.๒ ที่ตั้งและขอบเขตพื้นที่.....	๕
๒.๓ สภาพภูมิประเทศ	๑๐
๒.๔ ลักษณะภูมิอากาศ	๑๑
๒.๕ รายละเอียดของการก่อสร้าง	๑๓
๒.๖ การวางแผนเพื่อการบริหารจัดการและดูแลรักษา.....	๑๔
๒.๗ กิจกรรมและเหตุการณ์สำคัญ.....	๑๘
๒.๘ ช่วงเวลาที่ทิ้งร้าง	๒๑
บทที่ ๓ องค์ประกอบภูมิสถาปัตยกรรมในอษฎางค์วัน.....	๒๙
๓.๑ สภาพภูมิประเทศธรรมชาติ	๓๓
๓.๒ อาคารและสิ่งก่อสร้าง.....	๔๘
๓.๓ สวนและพรรณไม้	๕๘
๓.๔ พิกัดภูมิศาสตร์.....	๗๔
บทที่ ๔ สภาพปัจจุบันและข้อเสนอแนะเพื่อการอนุรักษ์	๘๑
๔.๑ สภาพปัจจุบัน	๘๑
๔.๒ เก่งพระภักดี.....	๘๕
๔.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการสำรวจข้อมูลเพิ่มเติม	๑๒๐
๔.๔ ข้อเสนอแนะสำหรับการจัดการ.....	๑๒๓
บทที่ ๕ บทสรุป.....	๑๒๗

อธิธานศัพท์เฉพาะ

เอกสารอ้างอิง

ภาคผนวก ก ศิลาจารย์

ภาคผนวก ข โบราณสถานขึ้นทะเบียน

ภาคผนวก ค พระราชบัญญัติโบราณสถาน

รายการภาพประกอบ

ภาพ ๒.๑ ภาพถ่ายมุมสูงแสดงบริเวณอักษฎางค์วันในสมัยรัชกาลที่ ๕.....	๖
ภาพ ๒.๒ ตำแหน่งที่ตั้งเกาะสีชัง.....	๗
ภาพ ๒.๓ เกาะสีชังและชายฝั่ง.....	๘
ภาพ ๒.๔ เกาะสีชังแสดงตำแหน่งที่ตั้งอักษฎางค์วันและพระจุฑาธุชราชฐาน.....	๙
ภาพ ๒.๕-๒.๖ ภาพถ่ายมุมสูงบริเวณอักษฎางค์วัน.....	๑๐
ภาพ ๒.๗ ภาพถ่ายมุมสูงจากศาลเจ้าพ่อเขาใหญ่.....	๑๐
ภาพ ๒.๘ ภาพถ่ายมุมสูงจากสำนักสงฆ์ถ้ำจักรพงษ์.....	๑๐
ภาพ ๒.๙ ผังวิเคราะห์พื้นที่บริเวณอักษฎางค์วัน.....	๑๒
ภาพ ๒.๑๐ ภาพถ่ายทางอากาศบริเวณอักษฎางค์วัน ปี พ.ศ. ๒๔๙๖.....	๒๒
ภาพ ๒.๑๑ ภาพถ่ายทางอากาศบริเวณอักษฎางค์วัน ปี พ.ศ. ๒๕๑๐.....	๒๓
ภาพ ๒.๑๒ ภาพถ่ายทางอากาศบริเวณอักษฎางค์วัน ปี พ.ศ. ๒๕๑๘.....	๒๔
ภาพ ๒.๑๓ ภาพถ่ายทางอากาศบริเวณอักษฎางค์วัน ปี พ.ศ. ๒๕๒๔.....	๒๕
ภาพ ๒.๑๔ ภาพถ่ายทางอากาศบริเวณอักษฎางค์วัน ปี พ.ศ. ๒๕๓๓.....	๒๖
ภาพ ๒.๑๕ ภาพถ่ายทางอากาศบริเวณอักษฎางค์วัน ปี พ.ศ. ๒๕๔๕.....	๒๗
ภาพ ๓.๑ ศิลปินที่ศาลาริมถนนเสาวภา.....	๒๙
ภาพ ๓.๒ ศาลาที่ตั้งศิลปินริมถนนเสาวภา.....	๓๐
ภาพ ๓.๓ ก่อนหินจารึกใกล้รอยพระพุทธรูปจำลอง.....	๓๐
ภาพ ๓.๔ ก่อนหินจารึกที่ยอดเขาพระจุลจอมเกล้า.....	๓๐
ภาพ ๓.๕ องค์ประกอบของอักษฎางค์วัน.....	๓๒
ภาพ ๓.๖ สภาพภูมิประเทศธรรมชาติในอักษฎางค์วัน ที่พระราชทานนามไว้.....	๓๓
ภาพ ๓.๗ ยอดสุทุมาล ยอดสุทราทิพย์ และ ยอดบริพัตร.....	๓๕
ภาพ ๓.๘ ยอดสุทธานีนาง และ ยอดยุค.....	๓๖
ภาพ ๓.๙ ยอดมหาวชิราวุธ ยอดวไลย์ และ ยอดศิริภรณ์.....	๓๗
ภาพ ๓.๑๐ แหลมมหาวชิราวุธและเทือกคิลามหาวชิราวุธ.....	๓๙
ภาพ ๓.๑๑ ช่องอิศริยาภรณ์ หรือช่องเขาขาดในปัจจุบัน.....	๓๙
ภาพ ๓.๑๒ ยอดมหาวชิราวุธ เทือกคิลามหาวชิราวุธ และ ช่องอิศริยาภรณ์.....	๓๙
ภาพ ๓.๑๓ ภายในถ้ำจักรพงษ์.....	๔๑
ภาพ ๓.๑๔ ป้ายชื่อถ้ำจักรพงษ์ CHAKRAPONGS GROTTO.....	๔๑
ภาพ ๓.๑๕ ด้านบนถ้ำระฆัง สันนิษฐานว่า คือ ถ้ำสุนันทา.....	๔๒
ภาพ ๓.๑๖ ภายในถ้ำระฆัง.....	๔๒

ภาพ ๓.๑๗ ผาอรุประพันธ์.....	๔๓
ภาพ ๓.๑๘ ป้ายชื่อผาอรุประพันธ์.....	๔๓
ภาพ ๓.๑๙ ผาหลวงนายศักดิ์ (สันนิษฐาน).....	๔๓
ภาพ ๓.๒๐ ผาอนุวัตร (สันนิษฐาน).....	๔๓
ภาพ ๓.๒๑-๓.๒๒ เทือกศิลามหาวชิราวุธ.....	๔๔
ภาพ ๓.๒๓ มุมมองจากที่แลไชยนต์.....	๔๕
ภาพ ๓.๒๔ ศาลาที่ประทับบริเวณที่แลราชโกษา.....	๔๕
ภาพ ๓.๒๕ แทนประทับบริเวณที่แลราชโกษา.....	๔๕
ภาพ ๓.๒๖ มุมมองจากบริเวณที่แลราชโกษาเข้ามาในอักษฎางค์วัน.....	๔๖
ภาพ ๓.๒๗-๓.๒๘ มุมมองจากบริเวณที่แลราชโกษาออกสู่ทะเลอ่าวไทย.....	๔๖
ภาพ ๓.๒๙-๓.๓๐ บ่อเจ้าหมื่นไวย (สันนิษฐาน).....	๔๗
ภาพ ๓.๓๑-๓.๓๒ บ่อมหามนตรี ปัจจุบันอยู่ในอาคาร.....	๔๗
ภาพ ๓.๓๓-๓.๓๕ อาคารที่สร้างคลุมบ่อมหามนตรี.....	๔๗
ภาพ ๓.๓๖ อาคารและสิ่งก่อสร้างในอักษฎางค์วัน ที่พระราชทานนามไว้.....	๔๘
ภาพ ๓.๓๗ เก๋งพระภักดี มองจากถนนเสาวภา.....	๕๑
ภาพ ๓.๓๘ เก๋งพระภักดี มองจากถนนวัฒนา.....	๕๑
ภาพ ๓.๓๙ บันไดเจ้าจรัญ มองไปทางทิศตะวันออก.....	๕๑
ภาพ ๓.๔๐ บันไดเจ้าจรัญ มองไปทางทิศตะวันตก.....	๕๑
ภาพ ๓.๔๑ ถนนเสาวภา.....	๕๒
ภาพ ๓.๔๒ ถนนจักรพงษ์.....	๕๒
ภาพ ๓.๔๓ ถนนวชิราวุธ.....	๕๓
ภาพ ๓.๔๔ ถนนสรรพเพธ.....	๕๓
ภาพ ๓.๔๕ ถนนนิภา.....	๕๔
ภาพ ๓.๔๖ ถนนมาลินี (ป้ายชื่อถนนนิภา).....	๕๔
ภาพ ๓.๔๗ ถนนสายสลี.....	๕๕
ภาพ ๓.๔๘ ถนนนภาจร.....	๕๕
ภาพ ๓.๔๙ ถนนมหาใจภักดี.....	๕๕
ภาพ ๓.๕๐ ถนนวัฒนา.....	๕๕
ภาพ ๓.๕๑ ถนนเจ้าโต.....	๕๖
ภาพ ๓.๕๒ ถนนอักษฎางค์.....	๕๖
ภาพ ๓.๕๓ สวนและพรรณไม้ในอักษฎางค์วัน ที่พระราชทานนามไว้.....	๕๘
ภาพ ๓.๕๔ ต้นมะม่วงใหญ่ สันนิษฐานว่าเป็น ร่มมะม่วงพวงสร้อย.....	๖๓
ภาพ ๓.๕๕ ต้นมะขามใหญ่ สันนิษฐานว่าเป็น ร่มมะขามบุษบัน.....	๖๓
ภาพ ๓.๕๖-๓.๕๗ บริเวณที่น่าจะเคยเป็นสนามศรียุทธ์.....	๖๕

ภาพ ๓.๕๘-๓.๕๙	เลียนประวิขหรือเลียนไขว้	๖๖
ภาพ ๓.๖๐-๓.๖๑	บริเวณต้นเลียนประวิข ในปัจจุบันมีการจัดภูมิทัศน์โดยเจ้าของที่ดิน	๖๖
ภาพ ๓.๖๒	ต้นมะม่วงใหญ่ สันนิษฐานว่าเป็น มะม่วงโศมาวดี	๖๗
ภาพ ๓.๖๓-๓.๖๔	ต้นมะขามใหญ่ สันนิษฐานว่าเป็น มะขามราชเสวก	๖๘
ภาพ ๓.๖๕	มะขามหลวงศร สันนิษฐานว่าเป็น มะขามคูริมถนนสายสวัสดิ์	๖๙
ภาพ ๓.๖๖	มะขามหลวงศร ต้นด้านทิศเหนือ	๗๐
ภาพ ๓.๖๗	มะขามหลวงศร ต้นด้านทิศใต้	๗๐
ภาพ ๓.๖๘	มะขามริมถนนเสาวภา	๗๓
ภาพ ๓.๖๙	มะม่วงริมถนนนภาจร	๗๓
ภาพ ๓.๗๐	แนวไฟริมถนนเสาวภา	๗๓
ภาพ ๓.๗๑	มะม่วงริมถนนวัฒนา	๗๓
ภาพ ๓.๗๒	มะม่วงริมถนนนภาจร	๗๓
ภาพ ๓.๗๓	กลุ่มต้นมะขามใกล้ต้นเลียนประวิข	๗๓
ภาพ ๔.๑-๔.๒	บริเวณอักษฎางค์วันในปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๕๑)	๘๑
ภาพ ๔.๓	อ่างเก็บน้ำที่สร้างขึ้นในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๒๔ มองเห็นยอดอักษฎางค์อยู่ทางด้านหลัง	๘๑
ภาพ ๔.๔	บริเวณอักษฎางค์วันในปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๕๑)	๘๒
ภาพ ๔.๕	บริเวณอักษฎางค์วันในปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๕๑)	๘๒
ภาพ ๔.๖	ภาพถ่ายทางอากาศบริเวณอักษฎางค์วัน ปี พ.ศ. ๒๕๔๕	๘๓
ภาพ ๔.๗	การใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณที่เคยเป็นอักษฎางค์วัน พ.ศ. ๒๕๔๘	๘๔
ภาพ ๔.๘	แก่งพระภักดี มองจากทิศตะวันตกเฉียงใต้	๘๕
ภาพ ๔.๙	แก่งพระภักดี มองจากทิศตะวันออกเฉียงใต้	๘๕
ภาพ ๔.๑๐	สภาพแวดล้อมอาคารในปัจจุบัน	๘๖
ภาพ ๔.๑๑	รูปด้านหน้าอาคารด้านทิศตะวันตก	๘๖
ภาพ ๔.๑๒	รูปด้านข้างอาคารด้านทิศใต้	๘๖
ภาพ ๔.๑๓	รูปด้านหลังอาคารด้านทิศตะวันออก	๘๖
ภาพ ๔.๑๔	ตำแหน่งที่ตั้งแก่งพระภักดี	๘๖
ภาพ ๔.๑๕	ผังบริเวณปัจจุบัน	๘๗
ภาพ ๔.๑๖	ผังพื้นที่ปัจจุบัน	๘๗
ภาพ ๔.๑๗	รูปด้านปัจจุบัน ๑ ทิศตะวันตก	๘๘
ภาพ ๔.๑๘	รูปด้านปัจจุบัน ๒ ทิศใต้	๘๘
ภาพ ๔.๑๙	รูปด้านปัจจุบัน ๓ ทิศตะวันออก	๘๙
ภาพ ๔.๒๐	รูปด้านปัจจุบัน ๔ ทิศเหนือ	๘๙
ภาพ ๔.๒๑	รูปตัดตามขวางปัจจุบัน ก-ก	๙๐

ภาพ ๔.๒๒ รูปตัดตามยาวปัจจุบัน ข-ข	๙๐
ภาพ ๔.๒๓ สภาพหลังคาชั้นบน ทรงจั่วซ้อน ๒ ชั้น รูปแบบสถาปัตยกรรมจีน.....	๙๑
ภาพ ๔.๒๔ ครอบบันหลังคาปูนปั้นด้านทิศเหนือ.....	๙๒
ภาพ ๔.๒๕ ปูนปั้นรูปหัวมังกรคายก้านลายพฤษชาติ	๙๒
ภาพ ๔.๒๖ ผนังสันหลังคาเป็นลายปูนปั้น	๙๒
ภาพ ๔.๒๗ รูปขยายลายปูนปั้นด้านทิศใต้.....	๙๓
ภาพ ๔.๒๘ รูปขยายลายปูนปั้นด้านทิศใต้.....	๙๓
ภาพ ๔.๒๙ รูปขยายลายปูนปั้นด้านทิศใต้.....	๙๓
ภาพ ๔.๓๐-๔.๓๑ ส่วนปิดจั่วปูนปั้น.....	๙๔
ภาพ ๔.๓๒ ชายหลังคาจั่วชั้นบน.....	๙๔
ภาพ ๔.๓๓ ส่วนหน้าของครอบปิดจั่ว	๙๔
ภาพ ๔.๓๔ กระจับปี่กาบุสภาพเก่า	๙๕
ภาพ ๔.๓๕ ส่วนครอบกระจับปี่ปูนเชื่อมสภาพ	๙๕
ภาพ ๔.๓๖ มุมหลังคาเล็กประดับตัวปูนปั้นมังกร	๙๕
ภาพ ๔.๓๗ ปูนปั้นรูปหัวมังกรคายก้านขดพฤษชาติ	๙๕
ภาพ ๔.๓๘ หลังคาจั่วชั้นล่าง.....	๙๖
ภาพ ๔.๓๙ รูปด้านข้างของหลังคาจั่วชั้นล่างด้านทิศเหนือ.....	๙๖
ภาพ ๔.๔๐ ครอบบันหลังคาจั่วชั้นล่างหน้าอาคารด้านทิศเหนือ	๙๖
ภาพ ๔.๔๑ รูปขยายลดทอนบริเวณผนังสันหลังคาจั่วชั้นล่างหน้าอาคารด้านทิศใต้.....	๙๖
ภาพ ๔.๔๒ ส่วนหน้าครอบปิดจั่วหลังคาชั้นล่างตกแต่งลายปูนปั้น	๙๗
ภาพ ๔.๔๓ ชายคาหลังคาชั้นจั่วล่างติดไม้เชิงกลอน สภาพเก่า	๙๗
ภาพ ๔.๔๔-๔.๔๕ หน้าจั่วก่ออิฐฉาบปูนปั้นลาย ด้านหน้าและด้านหลังอาคาร.....	๙๗
ภาพ ๔.๔๖ ยอดจั่วแตกหัก ชำรุด.....	๙๗
ภาพ ๔.๔๗ ปลายตัวครอบปิดหน้าจั่วประดับปูนปั้น.....	๙๗
ภาพ ๔.๔๘ ผนังคอสองด้านทิศใต้ของอาคาร.....	๙๘
ภาพ ๔.๔๙ ผนังคอสองหน้าอาคารทิศใต้ มีรอยร้าว	๙๘
ภาพ ๔.๕๐ ส่วนปูนปั้นและกระจับปี่เคลือบสี แตกหัก	๙๘
ภาพ ๔.๕๑ ปูนฉาบและสีกะเทาะหลุดล่อนมีคราบดำ	๙๘
ภาพ ๔.๕๒ ผนังคอสองหลังอาคารทิศใต้ มีรอยร้าว.....	๙๘
ภาพ ๔.๕๓ ผนังคอสองด้านทิศเหนือ ช่วงหลังอาคาร	๙๙
ภาพ ๔.๕๔ ผนังคอสองด้านทิศเหนือ ช่วงกลางอาคาร	๙๙
ภาพ ๔.๕๕ ผนังคอสองด้านทิศเหนือ ช่วงหน้าอาคาร.....	๙๙
ภาพ ๔.๕๖ ผนังคอสองทิศเหนือ ปั้นปูนเขียนสีประดับกระจับปี่เคลือบสีรูปหงส์.....	๑๐๐
ภาพ ๔.๕๗ บริเวณคอสองทิศเหนือ ลายรูปหงส์.....	๑๐๐

ภาพ ๔.๕๘ ลายช่วงกลางคอสองด้านทิศเหนือ	๑๐๐
ภาพ ๔.๕๙ ตัวลายชำรุด	๑๐๐
ภาพ ๔.๖๐ ผืนคอสองด้านทิศเหนือ	๑๐๐
ภาพ ๔.๖๑ ลายกำนพฤษชาติ	๑๐๐
ภาพ ๔.๖๒ กั้นสาดปีกนกด้านทิศใต้ หน้าอาคาร	๑๐๑
ภาพ ๔.๖๓ กั้นสาดปีกนกด้านทิศใต้ หลังอาคาร	๑๐๑
ภาพ ๔.๖๔ ตัวประดับเหนือกรอบตะเข้สัน	๑๐๑
ภาพ ๔.๖๕ รางน้ำสังกะสีติดตั้งใหม่ ๓ ด้าน ยกเว้นด้านทิศใต้	๑๐๑
ภาพ ๔.๖๖ ปีกนกหลังอาคารด้านทิศเหนือ	๑๐๒
ภาพ ๔.๖๗ ปีกนกอาคารด้านทิศเหนือ	๑๐๒
ภาพ ๔.๖๘-๔.๖๙ หลังคากระเบื้องซีเมนต์ใยหิน	๑๐๒
ภาพ ๔.๗๐-๔.๗๕ เสารอบนอกคูกกลางด้านทิศตะวันตก	๑๐๓
ภาพ ๔.๗๖ แนวเสาด้านทิศเหนือของอาคาร	๑๐๓
ภาพ ๔.๗๗ แนวเสาด้านทิศเหนือของอาคาร	๑๐๓
ภาพ ๔.๗๘-๔.๘๐ เสารอบนอกช่องกลางฝั่งหน้าอาคาร	๑๐๔
ภาพ ๔.๘๑ แนวเสารอบนอกด้านทิศตะวันออก	๑๐๔
ภาพ ๔.๘๒-๔.๘๓ เสาช่องกลางด้านทิศตะวันออก	๑๐๔
ภาพ ๔.๘๔ ไม้ตัวขวางประดับระหว่างเสา	๑๐๔
ภาพ ๔.๘๕ ไม้ตัวขวางประดับระหว่างเสา สภาพดีพอใช้	๑๐๔
ภาพ ๔.๘๖-๔.๘๗ สภาพความเสียหายโดยรวมของเสารอบในอาคาร	๑๐๕
ภาพ ๔.๘๘ ฝ้าเพดานภายในตัวอาคาร ผุพัง	๑๐๖
ภาพ ๔.๘๙ รูรั่วขนาดใหญ่สุด บริเวณกลางฝ้า	๑๐๖
ภาพ ๔.๙๐ บริเวณมุมด้านหน้าอาคาร มีรูรั่วของฝ้า	๑๐๖
ภาพ ๔.๙๑ บริเวณมุมเสา มีรูรั่วของฝ้า	๑๐๖
ภาพ ๔.๙๒-๔.๙๓ ผืนคอสองภายใน สีและปูนฉาบเสียหาย	๑๐๖
ภาพ ๔.๙๔-๔.๙๕ แทนประทับก่ออิฐฉาบปูน	๑๐๗
ภาพ ๔.๑๐๐ สภาพพื้นที่ต่างกัน ๒ ระดับ	๑๐๗
ภาพ ๔.๑๐๑ รอยน้ำขังที่พื้นด้านหลังอาคาร	๑๐๗
ภาพ ๔.๑๐๒ พื้นซีเมนต์ขัดหยาบภายในห้องเสารอบใน	๑๐๘
ภาพ ๔.๑๐๓ รอยแตกทแยงมุมจากส่วนเสารอบในไปเสารอบนอก	๑๐๘
ภาพ ๔.๑๐๔ ฐานอาคารด้านทิศเหนือ เห็นรอยแตกร้าวของปูน	๑๐๘
ภาพ ๔.๑๐๕ กระจกก่ออิฐปลุกต้นเข็มบริเวณฐาน	๑๐๘
ภาพ ๔.๑๐๖ บันไดทางขึ้นหน้าอาคารด้านทิศตะวันตก	๑๐๙
ภาพ ๔.๑๐๗ โครงสร้างหลังคานับบนทรงจั่ว	๑๑๐

ภาพ ๔.๑๐๘	ปลายจันทันไม้เก่ายื่นออกนอกตัวอาคารเล็กน้อย	๑๑๐
ภาพ ๔.๑๐๙	จันทันไม้ตัวเก่าบริเวณหลังคาปีกนก	๑๑๐
ภาพ ๔.๑๑๐	จันทันไม้เก่าพาดบนคานทับหลังไม้ และยื่นปลายจันทันยึดกับเชิงกลอน	๑๑๐
ภาพ ๔.๑๑๑-๔.๑๑๓	บริเวณมุมตะเข้สัน	๑๑๑
ภาพ ๔.๑๑๔	ปลายจันทันเดิม ชั้นหลังคาปีกนกด้านทิศตะวันออกมีร่องรอยโดนไฟไหม้	๑๑๑
ภาพ ๔.๑๑๕	รอยแตกของคานทับหลังไม้ ตัวมุงอาคารด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้	๑๑๑
ภาพ ๔.๑๑๖	จันทันไม้ตัวใหม่ ด้านทิศใต้ของตัวอาคาร สภาพใช้งานได้ดี	๑๑๑
ภาพ ๔.๑๑๗	ผังพื้นดั้งเดิม	๑๑๓
ภาพ ๔.๑๑๘	ผังฝ้าเพดานดั้งเดิม	๑๑๓
ภาพ ๔.๑๑๙	รูปด้านดั้งเดิม ๑ ทิศตะวันตก	๑๑๓
ภาพ ๔.๑๒๐	รูปด้านดั้งเดิม ๒ ทิศใต้	๑๑๓
ภาพ ๔.๑๒๑	รูปด้านดั้งเดิม ๓ ทิศตะวันออก	๑๑๔
ภาพ ๔.๑๒๒	รูปด้านดั้งเดิม ๔ ทิศเหนือ	๑๑๔
ภาพ ๔.๑๒๓	รูปตัดตามขวางดั้งเดิม ก-ก	๑๑๕
ภาพ ๔.๑๒๔	รูปตัดตามยาวดั้งเดิม ข-ข	๑๑๕
ภาพ ๔.๑๒๕	แบบขยายลายประดับยอดหลังคา	๑๑๖
ภาพ ๔.๑๒๖	แบบขยายลายประดับสันหลังคา	๑๑๖
ภาพ ๔.๑๒๗	แบบขยายลายประดับผนังสันหลังคาด้านทิศใต้	๑๑๖
ภาพ ๔.๑๒๘	แบบขยายลายประดับผนังสันหลังคาด้านทิศเหนือ	๑๑๗
ภาพ ๔.๑๒๙	แบบขยายมังกกรประดับผนังสันหลังคา	๑๑๗
ภาพ ๔.๑๓๐	แบบขยายหงส์ประดับคอสอง	๑๑๘
ภาพ ๔.๑๓๑	แบบขยายลายประดับคอสองด้านทิศเหนือ	๑๑๘
ภาพ ๔.๑๓๒	แบบขยายลายประดับคอสองด้านทิศเหนือ	๑๑๙
ภาพ ๔.๑๓๓	แบบขยายลายประดับคอสองด้านทิศใต้	๑๑๙
ภาพ ๔.๑๓๔	บริเวณที่เสนอแนะให้ดำเนินการสำรวจจุดค้นทางโบราณคดีในอู่รางคะวัน	๑๒๑
ภาพ ๔.๑๓๕	บริเวณที่เสนอแนะให้ดำเนินการสำรวจต้นไม้ในอู่รางคะวัน	๑๒๒
ภาพ ๔.๑๓๖	ตำแหน่งสิ่งข้อเสนอแนะให้ดำเนินการขึ้นทะเบียนโบราณสถานในอู่รางคะวัน	๑๒๔

บทที่ ๑ บทนำ

อัมพวันคະวัน คือ พื้นที่สวนขนาดใหญ่บนเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี สร้างขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ พร้อมกับการสร้างพระจุลฑาลักษณาราชฐาน การสร้างอัมพวันคະวันแสดงถึงพระปรีชาญาณในรัชกาลที่ ๕ เนื่องจากเป็นพระราชดำริเพื่อให้มีสวนขนาดใหญ่ที่มีความร่มรื่น สำหรับผู้คนได้ไปมาใช้พักผ่อนเที่ยวเล่นได้ โดยพระราชทานนามว่า อัมพวันคະวัน หรือ อัมพวันควัน อันมาจากพระนามของสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าอัมพวันคະเดชาวุธ กับคำว่า วัน หรือ วนะ ที่หมายถึง สวนป่า

อัมพวันคະวันตั้งอยู่ทางตอนบนของเกาะสีชัง มีเนื้อที่ประมาณ ๔๐๐ ไร่ มีสภาพธรรมชาติที่งดงามหลากหลาย เช่น แผลม เนินเขา โขดหิน ถ้ำ ผา ต้นไม้ ฯลฯ ประกอบกับภูมิสถาปัตยกรรมและสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นเพิ่ม เช่น เรือก สวน อาคาร ถนน สิ่งก่อสร้างต่างๆ เป็นต้น โดยรัชกาลที่ ๕ พระราชทานชื่อเรียกสถานที่ต่างๆ ในอัมพวันคະวัน ตามพระนามและนามของบุคคลต่างๆ ซึ่งมีส่วนร่วมในการก่อสร้าง เพื่อให้ง่ายแก่การจดจำ

ในช่วงเวลานั้นเกาะสีชังเป็นเมืองท่าสำคัญ เป็นสถานที่พักผ่อนตากอากาศของเจ้านาย ขุนนางไทย ตลอดจนชนชาวต่างประเทศ การก่อสร้างอัมพวันคະวันตามพระราชดำริ จึงเป็นตัวอย่างของการวางแผนการใช้ที่ดินของเกาะสีชังในช่วงเวลานั้น ซึ่งวิชาการวางผังเมืองและการวางแผนสวนสาธารณะ ยังเป็นเรื่องห่างไกลที่ไม่ได้มีการคำนึงถึงมาก่อน การกำหนดขอบเขตของอัมพวันคະวันที่ชัดเจนมีการเลือกพื้นที่จากภูมิประเทศพิเศษสวยงาม มีต้นไม้เดิมอยู่ รวมถึงการพัฒนาพื้นที่สวนโดยการสร้างถนน สร้างอาคาร การปลูกต้นไม้ มีการวางผังบริเวณ และการออกแบบสวน เป็นแนวคิดการอนุรักษ์พื้นที่และการเก็บรักษาธรรมชาติไว้ เพื่อสาธารณประโยชน์ และเพื่อรองรับการขยายตัวของชุมชนในอนาคต นอกจากนี้ ยังมีแนวพระราชดำริในการนำพรรณพืชต่างๆ ไปปลูกในเกาะสีชัง โดยเลือกใช้พรรณพืชที่เหมาะสมกับสภาพเกาะที่ล้อมรอบด้วยทะเล ไม่มีน้ำจืด แต่พรรณไม้ต่างๆ เหล่านั้นสามารถเจริญเติบโตและยืนต้นได้นาน

ในปัจจุบัน บริเวณที่เคยเป็นอัมพวันคະวันได้เปลี่ยนแปลงไป กลายเป็นที่ตั้งของชุมชนที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินหลากหลายตั้งแต่วัด โรงเรียน สถานที่ราชการ ไปจนถึงย่านตลาด ร้านค้า บ้านเรือนประชาชน จนแทบจะไม่เหลือร่องรอยของอัมพวันคະวันที่เคยมีการบันทึกไว้ คงเหลือเพียงองค์ประกอบบางอย่าง เช่น ถนน ต้นไม้ บ่อน้ำ ศิลาลาจารึก อาคารบางหลัง เป็นต้น ดังนั้น โครงการอัมพวันคະวัน : ส่วนหนึ่งในประวัติศาสตร์ภูมิสถาปัตยกรรมไทย จึงเป็นการศึกษาเพื่อรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ความเป็นมาของอัมพวันคະวัน การวางแผน การวางผัง และการออกแบบสถาปัตยกรรม รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลง และเสนอแนะการใช้พื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ในอนาคต

บทที่ ๒ ประวัติศาสตร์อัมพวงคะวัน

เกาะสีชังตั้งอยู่ในบริเวณที่จะพบเห็นได้เป็นเกาะแรกสุดเมื่อเดินทางออกจากปากแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำแม่กลอง และแม่น้ำท่าจีน เป็นท่าเทียบเรือธรรมชาติ ที่จอดเรือ จุดพักหลบลม มาช้านาน เป็นจุดรวมของเส้นทางเดินเรือสินค้าจากฝั่งตะวันออกแถบทะเลจีนใต้ และเส้นทางเดินเรือสินค้าจากทางใต้แถบช่องแคบมะละกาและมหาสมุทรอินเดีย จึงเป็นที่รู้จักกันดีในหมู่นักเดินเรือทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่เดินทางมาค้าขายตั้งแต่สมัยสุโขทัย

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินประพาสเกาะสีชังโดยเรือสยามอรุณสมุทเป็นครั้งแรก ขณะนั้นเกาะสีชังเริ่มมีประชาชนมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่แหลม (ที่ตั้งของพระจุฑาธุชราชฐานในเวลาต่อมา) พระองค์ทรงมีพระราชดำรัสว่า “เป็นที่อากาศดี มีภูมิสภาพเป็นที่สบาย ควรจะตั้งพระราชฐานให้มั่นคงเป็นที่ประทับในฤดูร้อน และต่อไปภายหลังการค้าขายเจริญยิ่งขึ้น ที่เกาะนี้จะต้องเป็นที่สำคัญแห่งหนึ่งของกรุงสยาม เพราะเป็นท่าเรือใหญ่ ได้อาศัยจอดรับสินค้า” หากแต่ยังมีได้มีการก่อสร้างและพัฒนาใดๆ จนสิ้นรัชกาล มีเพียงผู้เดินทางมาพักผ่อนตากอากาศบ้าง โดยเฉพาะชาวต่างประเทศที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ยังคงมีผู้คนเดินทางมาเกาะสีชังเพื่อพักผ่อน พักฟื้นจากอาการเจ็บป่วย เนื่องจากเป็นที่ชายทะเล มีอากาศดี และอยู่ใกล้กรุงเทพฯ โดยรัชกาลที่ ๕ ประทับที่เกาะสีชังเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๙ ระหว่างการเสด็จประพาสหัวเมืองฝั่งทะเลตะวันออก ต่อมาจึงโปรดฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ และสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีประทับเพื่อพักผ่อน เมื่อครั้งทรงพระประชวรใน พ.ศ. ๒๔๓๑ จากนั้นเป็นต้นมาจึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระจุฑาธุชราชฐาน เป็นพระราชวังฤดูร้อนหรือพระราชฐานหัวเมืองที่บริเวณแหลมวัง อยู่ทางตอนกลางของเกาะสีชัง มีพื้นที่ ๒๐๐ กว่าไร่ ประกอบด้วย พระที่นั่ง ตำหนัก สวน บ่อน้ำ ทางเดิน ฯลฯ พร้อมกันนั้นโปรดฯ ให้สร้างสิ่งต่างๆ ในเกาะสีชัง เช่น อัมพวงคะวัน รอยพระพุทธรูป วัด โรงเรียน ถนน ท่าเรือ ประภาคาร เป็นต้น นับได้ว่าเป็นช่วงเวลาเกาะสีชังได้รับการพัฒนาเป็นอย่างมาก มีความเจริญ สะดวกสบาย เนื่องจากรัชกาลที่ ๕ เองได้เสด็จมาประทับยังเกาะสีชังหลายครั้ง ครั้งละเป็นเวลาหลายเดือน ในช่วงประมาณเดือนเมษายนถึงสิงหาคม ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๔ ถึง พ.ศ. ๒๔๓๕ ทำให้เกาะสีชังมีความคึกคัก มีเรือนพักตากอากาศของพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ ชาวต่างประเทศ มีบ้านเรือนราษฎร ตลาด โรงภาษี โรงแรม และอื่นๆ มากมาย จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๓๖ เกิดกรณีพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ร.ศ. ๑๑๒ ขึ้น รัชกาลที่ ๕ จึงไม่ได้เสด็จมาที่เกาะสีชังอีก และการก่อสร้างพระจุฑาธุชราชฐานตลอดจนการพัฒนาพื้นที่เกาะสีชังจึงยุติลง นับแต่นั้นมา

๒.๑ วัตถุประสงค์ของการสร้างอัมพวงคะวัน

ในช่วงที่รัชกาลที่ ๕ เสด็จแปรพระราชฐานอยู่ ณ เกาะสีชัง ได้ทอดพระเนตรเห็นภูมิประเทศบริเวณ “ไร่บน” ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของเกาะ ว่ามีสภาพเหมาะสมที่จะพัฒนาให้เป็น “ป่าก” (park) คือ สวนขนาดใหญ่ที่มี

ความร่มรื่น สำหรับผู้คนได้ไปมาใช้พักผ่อนเที่ยวเล่นได้ และได้พระราชทานนามสวนนี้ว่า อัมพวัน หรือ อัมพวัน ตามพระนามสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าอัมพวันเดชาวุธ และยังเป็นชื่อเดียวกับสถานที่สำคัญอื่นๆ ในเกาะสีชังและในพระจุลฑาลักษณสถาน เช่น สะพานอัมพวัน ศาลอัมพวัน อัมพวันประภาคาร ถนนอัมพวัน วัดอัมพวันนิมิตร และ ป้อมอัมพวัน ดังปรากฏความในพระราชดำรัสในวันเปิดอัมพวัน เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๓๕ ว่า :

“ในหมู่คนชั้นสูงเปนนับพันมากด้วยกันย่อมคิดเห็นว่าเกาะสีชังนี้เป็นภูมิฐานที่มีอากาศดี อาจจะบำบัดโรคภัยได้ด้วยยา ฤทัยกว่าด้วยอากาศบริสุทธิ์เป็นต้นเหตุ จึงมีผู้ไปมารักษากายฤทัยบำรุงภายในที่ไม่มีใครจะขาด ทั้งในเวลานี้ก็เป็นทีเรือค้าขายมาจอดบรรทุกกล้าเลี้ยง นับว่าจะเป็นที่สำคัญอันหนึ่งของกรุงเทพฯ เราได้สร้างประภาคาร สร้างเสาชิงช้าไว้แล้วยังจะถมคันยั้งคลื่นต่อไปภายหน้า เป็นเครื่องก่อกองการเดินเรือค้าขาย แต่ส่วนผู้ซึ่งจะมาบำรุงรักษาร่างกายบนเกาะนี้ ยังไม่เป็นที่แน่นอนที่จะไปมาแห่งใดได้โดยสะดวก นอกจากที่จะต้องปีนป่ายขึ้นลงตามเนินเขาแลก้อนศิลา ถ้าผู้ใดไม่ทนทานต่อความลำบาก ก็ต้องไม่ได้ไปเที่ยวแห่งใด นั่งอยู่แต่ที่ท่าไครยมิได้ยืดกายคลายเส้น เป็นความคับแค้นอัดอั้นใจ เราได้เคยมาอยู่ในที่นี้แลได้มีความรำคาญเช่นนี้

ครั้นเมื่อเวลาที่คิดสร้างสะพานอัมพวันขึ้น เพื่อจะป้องกันความลำบาก มิให้ต้องลุยน้ำหอยบาดเท้าเหมือนอย่างแต่ก่อน จึงได้คิดตัดถนน ให้เดินตั้งแต่ปลายแหลมนี้ได้ตลอดถึงไร่บน ซึ่งจะเปนครื่องตัดความลำบากของราษฎรที่เดินไปมาอยู่เสมอ โดยทางอ้อมทางชัน แลตกแต่งที่ในระหว่างเขาขึ้นเป็นวนะ เพื่อจะให้ผู้ซึ่งมารักษาภายในที่นี้ได้ไปถึงที่นั่นแล้วนั่งแลเดิน เป็นที่สำราญกายสำราญใจ วนะสวนที่นี้เราสร้างขึ้นด้วยความตั้งใจ ที่จะให้แก่ชนทั้งหลายไปมาได้ ให้พอเป็นอันสำเร็จขั้นหนึ่ง ในกำหนด ซึ่งมีเขตคั่นดังนี้ก็มิใช่เป็นการน้อย จึงต้องเอาไครยเจ้านายแลข้าราชการ บันดาซึ่งตามออกมาอยู่ประจำ เป็นความลำบากอยู่ขั้นหนึ่งแล้วนั้น ให้ต้องเห็นจเหนื่อยเพราะเป็นนายด้านทำการโดยเร่งรัดทั่วหน้า แต่เรามีความสำราญใจอย่างยิ่งที่ได้เห็นว่าแม่กองได้มีน้ำใจที่จะช่วยเรากระทำการทั้งปวง เป็นความคิดอันมีประโยชน์มากดังการที่ปักเสาชิงช้าเป็นต้น แลอุดหนุนการทุกด้านด้วยความเอื้อเฟื้อเปนนับมาก ส่วนผู้ที่เปนนายด้านทำการทั้งปวงนั้นแล้ว ก็มีใจเสียไม่ได้โดยสักว่าถูกเกณฑ์เลย ได้ทำการด้วยความเต็มใจ ให้กำลังกายแลกำลังความคิดตรำฝนทนแดด เพื่อจะให้การสำเร็จได้ดีที่สุดตามซึ่งพอจะทำได้ทั่วทุกด้าน จจริงอยู่การถนนแลวนะเช่นนี้ ซึ่งจะถือว่าเปนนับสำเร็จโดยเร็วนั้นไม่ได้ ต้องเอาไครยเวลาค่อยทำค่อยเรียบร้อยงามไปตามลำดับ แต่ถึงดังนั้น การที่ได้ทำคราวนี้ นับว่าเป็นโครงการอันดี ที่ผู้จะตกแต่งเพิ่มเติมต่อไปภายหน้าจะไม่ต้องได้รับความลำบากมากนัก ถึงว่านายด้านทั้งปวง ได้ความลำบากกรากการในเวลาซึ่งมีไข้เจ็บ ก็ควรจะเปนนับดีที่จะได้ปรากฏว่า เรามิได้พาท่านทั้งปวงมาอยู่ในที่เยียบสงบ โดยความเกียจคร้าน ได้ทำการอันเป็น ประโยชน์ไว้ เพื่อจะให้มีความสุขแก่ผู้อยู่แลผู้ซึ่งจะไปมาในที่นี้ภายหลังเรา ทั้งเป็นการแสดงความจงรักภักดีที่มีต่อตัวเรา ด้วยคิดจะให้การนั้นสำเร็จสมประสงค์ เราขอบใจท่านทั้งปวงโดยความกรุณาอย่างยิ่ง

ในสิ่งทั้งปวงซึ่งสร้างขึ้น เปนนับสำคัญคือถนนสายใหญ่ซึ่งไปแต่ปลายแหลมนี้กับทั้งวนะสวนทั่วจังหวัด ได้สร้างขึ้นด้วยปรารถนาเหตุอันดีแห่งการคลายไข้ของลูกชายอัมพวัน เพราะฉะนั้นจึงขอให้ชื่อไว้ให้เป็นเกียรติยศ ให้เรียกว่า “ถนนอัมพวัน” แล “อัมพวัน” เป็นต้น ในสถานที่ต่างๆ นอกนั้น บันดาซึ่ง

ได้เขียนชื่อปกฉลากไว้ให้เรียกชื่อตามที่เขียนไว้ นั่น เพื่อให้เป็นเกียรติยศแก่ท่านทั้งปวงซึ่งเป็นผู้ที่รักของเรา
แลทำการด้วยความเหน็ดเหนื่อยในครั้งนี้”

(ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๘ แผ่นที่ ๒๒ หน้า ๒๑๒-๒๑๓)

(<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/๒๔๓๔/๐๒๒/๒๑๒.PDF> Retrieved July ๒๐๐๗)

นอกจากจะเป็นสถานที่ให้ราษฎรและผู้ผ่านไปมาพักผ่อนแล้ว อัมพวันยังเป็นแนวคิดในการพัฒนา
วางแผนการใช้ที่ดิน (land use) ของเกาะ วางผังเมือง วางผังชุมชน กำหนดให้เป็นพื้นที่เปิดโล่งสีเขียว เป็นพื้นที่
อนุรักษ์ธรรมชาติ เหมือนเป็นวนอุทยานขนาดใหญ่ถึงประมาณ ๘๐๐ ไร่ โดยกำหนดจากพื้นที่สวยงามตาม
ธรรมชาติ พื้นที่เอกลักษณ์ธรรมชาติพิเศษ กลุ่มต้นไม้เดิม จุดสูงสุดของยอดเขาในบริเวณ เป็นต้น โดย
พระราชทานนามแก่สิ่งต่างๆ เพื่อให้เป็นที่หมายตา เช่น ยอดสุทุมล แหล่มมหาวชิราวุธ ที่แลไชยันต์ เนินอาหาร
ลาดดิลก ช่องอิศริยาภรณ์ ถ้ำจักรพงษ์ ผาอรุประพันธ์ เทือกหินปรีดา สวนจันทรา เรือกนภาพร ไร่ไม้สมมต
เลียบประวิข เป็นต้น รวมไปถึงการวางแผนการใช้ที่ดินของเกาะ โดยจำกัดการขยายตัวของชุมชน เพราะใน
ขณะนั้นมีแนวโน้มว่าเกาะสีชังเป็นเมืองท่าสำคัญ และคาดว่าจะมีความเจริญเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากเป็นที่ตั้ง
พระราชฐานที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จมาประทับ มีเจ้านายและข้าราชการตามเสด็จ มีชาว
ต่างประเทศที่อยู่ในกรุงเทพฯ เดินทางมาพักผ่อนตากอากาศ มีการก่อสร้าง มีการค้าขายเพิ่มขึ้น จำนวนราษฎร
เพิ่มมากขึ้น ดังนั้น จึงมีการคาดการณ์ล่วงหน้า เพื่อไม่ให้เกิดความแออัด รักษาความเป็นธรรมชาติของเกาะไว้
ให้ชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงและโดยรอบอัมพวันได้รับประโยชน์ร่วมกัน

๒.๒ ที่ตั้งและขอบเขตพื้นที่

เกาะสีชัง มีสภาพเป็นเกาะกลางทะเล ลักษณะแคบและยาวในแนวเหนือ-ใต้ ขนาดยาวประมาณ ๖
กิโลเมตร ช่วงกว้างที่สุดประมาณ ๒ กิโลเมตร รวมเนื้อที่ประมาณ ๑๔ ตารางกิโลเมตร (๑๑,๒๕๐ ไร่) ตั้งอยู่ใน
อ่าวไทย บริเวณที่พบเห็นได้เป็นเกาะแรกสุด เมื่อเดินทางออกจากปากแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำแม่กลอง และ
แม่น้ำท่าจีน อยู่ห่างจากชายฝั่งอำเภอศรีราชาประมาณ ๑๒ กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทางโดยเรือโดยสารจาก
ท่าเรือเกาะลอย ศรีราชา มาเกาะสีชังประมาณ ๔๕ นาที

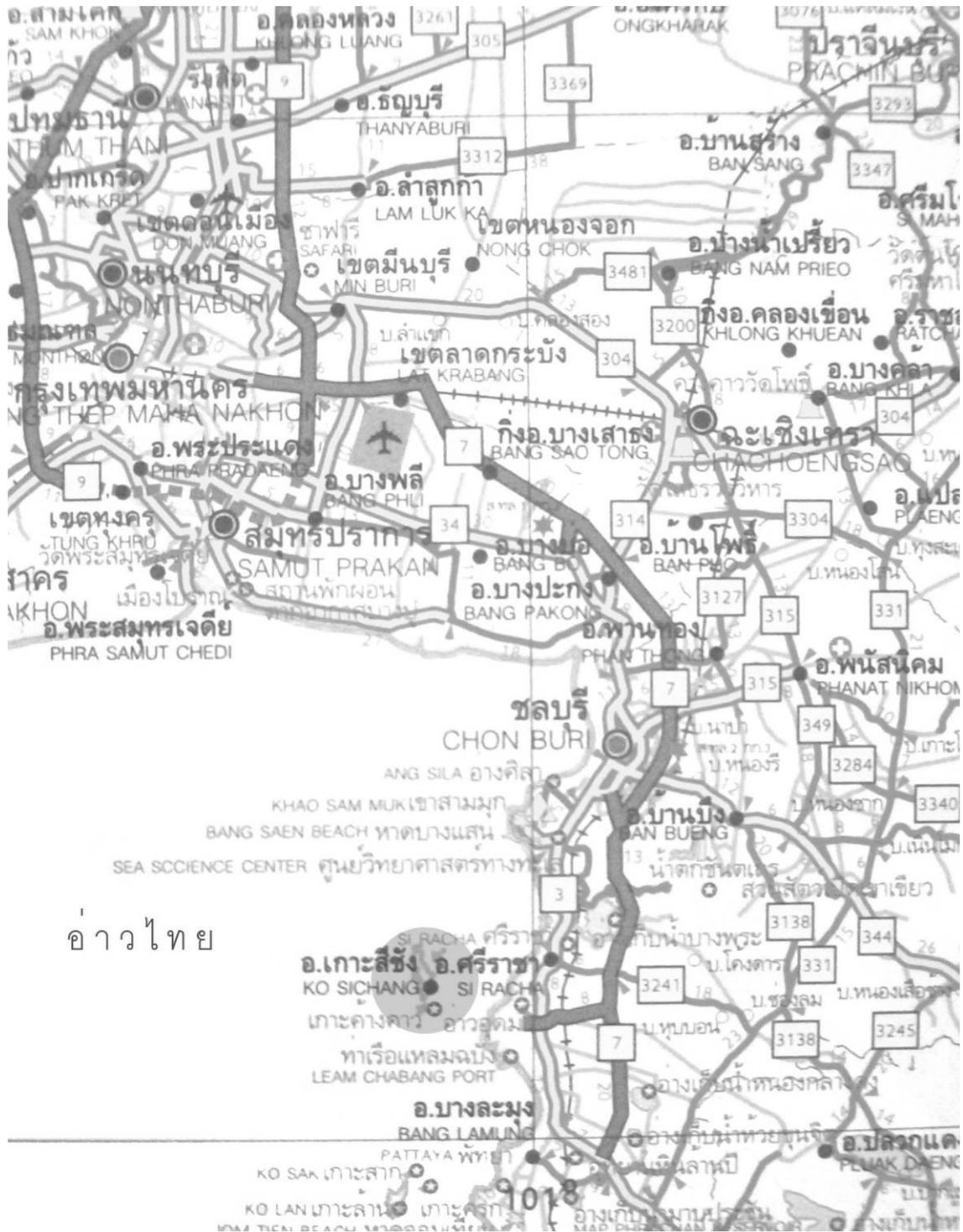
อัมพวันมีพื้นที่ประมาณ ๘๐๐ ไร่ มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	จดเชิงเขายอดพระจุลจอมเกล้า
ทิศใต้	จดเขายอดเสาวภาและยอดพระองค์ขจร
ทิศตะวันออก	จดถนนอัมพวัน
ทิศตะวันตก	จดทะเลอ่าวไทย

โดยมีระยะความยาวในทิศเหนือ-ใต้ ประมาณ ๑,๖๐๐ เมตร ทิศตะวันออก-ตะวันตก ประมาณ ๙๐๐ เมตร

ภาพ ๒.๑ ภาพถ่ายมุมสูงแสดงบริเวณอ่าวทางตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ ๕ สันนิษฐานว่าถ่ายจากบริเวณที่ประดิษฐานรอยพระพุทธรูปบาทจำลอง

อ่าวไทย

ภาพ ๒.๒ ตำแหน่งที่ตั้งเกาะสีชัง

(ที่มา แผนที่ทางหลวงประเทศไทยฉบับปรับปรุงใหม่, ๒๕๔๘)

ภาพ ๒.๓ เกาะสีชังและชายฝั่ง

(ที่มา Google Earth, Retrieved March ๒๐๐๖)

๒.๓ สภาพภูมิประเทศ

อษฎางค์วันตั้งอยู่ทางตอนเหนือของเกาะสีชัง ด้านทิศตะวันตกติดทะเลอ่าวไทย ซึ่งเป็นทะเลเปิด มีคลื่นลมแรง สภาพชายฝั่งเป็นหน้าผาหินสูงชัน สภาพพื้นที่โดยทั่วไปของอษฎางค์วันถูกโอบล้อมโดยภูเขาหินทางทิศเหนือ (ยอดพระจุลจอมเกล้า ยอดอษฎางค์) ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ (ยอดมหาชีราวุธ ยอดวไลย์ ยอดศิราภรณ์) และทิศตะวันตกเฉียงใต้ (ยอดสุขุมาล ยอดสุทธาทิพย์ ยอดสุทธาสินีนาฏ ยอดบริพัตร ยอดยุคล) ยอดเขาแต่ละยอดมีความสูงลดหลั่นกัน เช่น ยอดพระจุลจอมเกล้า สูง ๑๘๓ เมตร ยอดสุขุมาล สูง ๗๙ เมตร ยอดสุทธาทิพย์ สูง ๗๐ เมตร ส่วนพื้นที่ที่เหลือมีลักษณะค่อนข้างราบและลาดลงสู่ทะเลด้านทิศตะวันออก จึงมีชั้นหน้าดินมากพอที่จะปลูกต้นไม้ได้ดี เห็นได้จากกลุ่มต้นไม้เดิมขนาดใหญ่และต้นไม้ที่ปลูกเพิ่มขึ้นมา ซึ่งแตกต่างจากสภาพโดยทั่วไปของเกาะสีชังที่เป็นพื้นที่ภูเขาหิน ชั้นหน้าดินตื้น จึงเก็บน้ำไม่ได้ ขาดแคลนน้ำจืด จำเป็นต้องสร้างบ่อเพิ่มเติม เพื่อเก็บกักน้ำฝนไว้ใช้

ภาพ ๒.๕-๒.๖ ภาพถ่ายมุมสูงบริเวณอษฎางค์วัน ถ่ายจากบริเวณที่ประดิษฐานรอยพระพุทธรูปจำลอง

ภาพ ๒.๗ ภาพถ่ายมุมสูงจากศาลเจ้าพ่อเขาใหญ่

ภาพ ๒.๘ ภาพถ่ายมุมสูงจากสำนักสงฆ์ถ้ำจักรพงษ์

๒.๔ ลักษณะภูมิอากาศ

เกาะสีชังมีภูมิอากาศแบบพื้นที่ชายทะเลในเขตร้อน ภายใต้อิทธิพลมรสุมจากทิศเหนือและทิศตะวันตกเฉียงเหนือ หรือ ลมโน ซึ่งพัดเข้าหาเกาะจากทิศตะวันออกไปทิศตะวันตก ในช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนมกราคม ความเร็วลมสูงสุดวัดได้ในเดือนธันวาคม ด้วยความเร็วเฉลี่ย ๘.๙ นอตต่อชั่วโมง และมรสุมจากทิศตะวันตกและทิศตะวันตกเฉียงใต้ หรือ ลมนอก ซึ่งพัดเข้าหาเกาะจากทิศตะวันตกไปทิศตะวันออก ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนตุลาคม ความเร็วลมประมาณ ๗ นอตต่อชั่วโมง โดยค่าความเร็วลมเฉลี่ยตลอดปีเท่ากับ ๒.๙๗ นอตต่อชั่วโมง ค่าความเร็วลมสูงสุดเท่ากับ ๓๙.๔ นอตต่อชั่วโมง ส่วนในระหว่างเดือนเมษายนถึงเดือนตุลาคมไม่ค่อยมีมรสุม

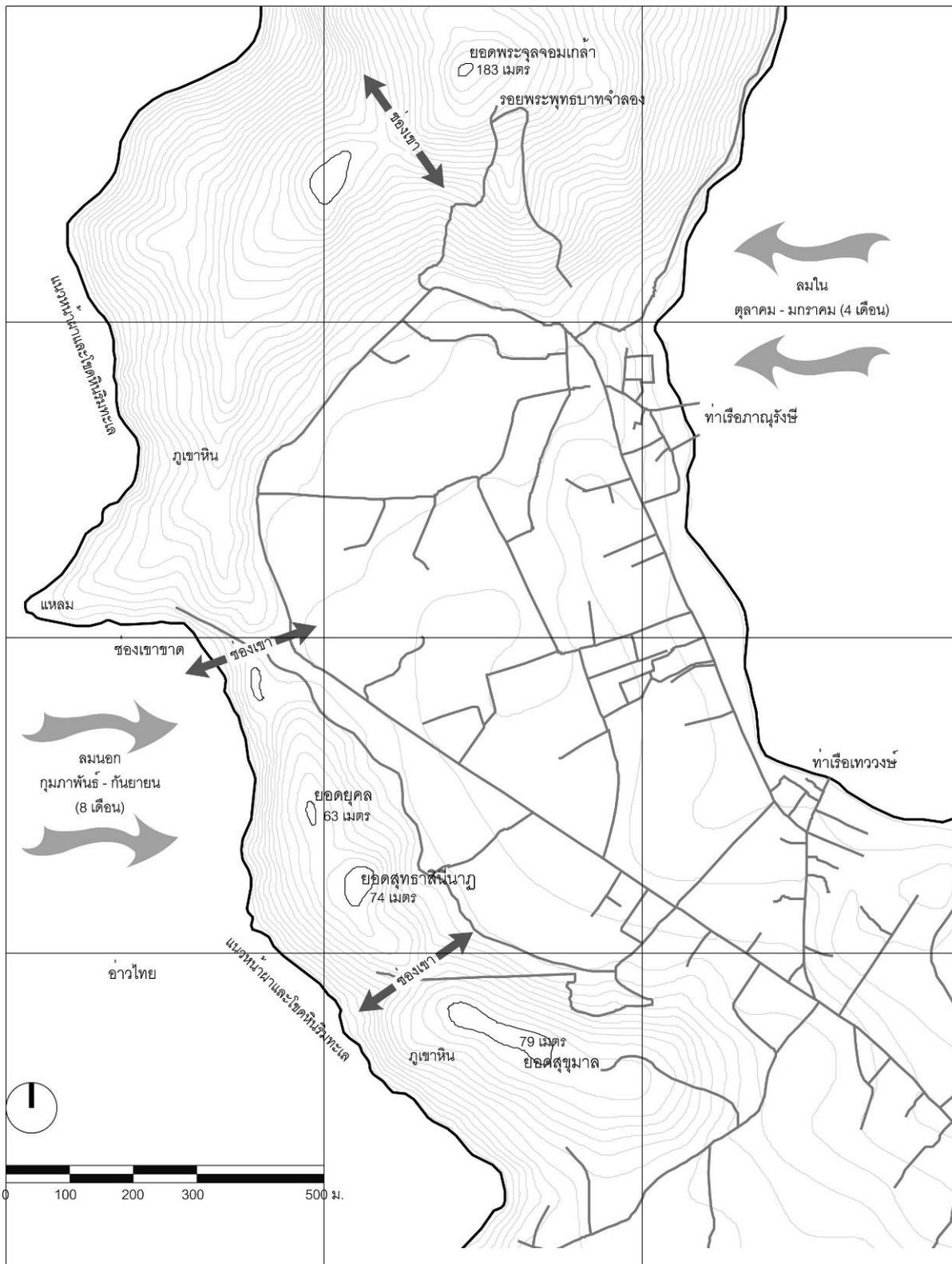
ฤดูร้อน	เดือนมีนาคม ถึง เดือนมิถุนายน
ฤดูฝน	เดือนกรกฎาคม ถึง เดือนตุลาคม
ฤดูหนาว	เดือนพฤศจิกายน ถึง เดือนกุมภาพันธ์

ความชื้นสัมพัทธ์มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดในเดือนกรกฎาคม ประมาณร้อยละ ๖๔ และสูงสุดในเดือนตุลาคม ประมาณร้อยละ ๗๘ ในฤดูฝนความชื้นช่วงกลางวันจะสูงถึงร้อยละ ๘๘.๙ และในฤดูร้อนความชื้นช่วงกลางวันจะต่ำสุดถึงร้อยละ ๕๕.๕ ค่าเฉลี่ยความชื้นสัมพัทธ์ประจำปี ประมาณร้อยละ ๗๑

อุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุดและสูงสุดของเกาะสีชังไม่แตกต่างกันมากนัก โดยอุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดในฤดูร้อน วัดค่าได้ประมาณ ๓๐.๑ องศาเซลเซียส และอุณหภูมิต่ำสุดในฤดูหนาววัดได้ประมาณ ๒๖.๓ องศาเซลเซียส อุณหภูมิเฉลี่ยทั้งเกาะตลอดปีประมาณ ๒๘.๒ องศาเซลเซียส

ค่าเฉลี่ยน้ำฝนตลอดปีเท่ากับ ๑,๒๕๗ มิลลิเมตร เดือนกันยายนมีปริมาณน้ำฝนมากที่สุดวัดได้ ๒๙๕ มิลลิเมตร และเดือนมกราคมเป็นเดือนที่มีปริมาณน้ำฝนน้อยที่สุด ซึ่งวัดได้เพียง ๗.๖ มิลลิเมตร โดยเฉลี่ยจำนวนวันที่ฝนตกบนเกาะสีชัง ปีละประมาณ ๑๐๖ วัน

เมฆ เกิดขึ้นมากกว่า ๑๐๐ วันในหนึ่งปี เมฆที่เกิดจะเห็นได้ชัดในฤดูร้อนตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนเมษายน และจะเห็นได้ชัดเจนในเดือนมกราคมถึง ๒๓ วัน ค่าจำนวนเมฆเฉลี่ยตลอดปีเท่ากับ ๖.๓๘

ภาพ ๒.๙ ผังวิเคราะห์พื้นที่บริเวณอู่ขางกะวัน (เส้นชั้นความสูงทุก ๕ เมตร)

๒.๕ รายละเอียดของการก่อสร้าง

๒.๕.๑ บุคลากรที่เกี่ยวข้อง

การก่อสร้างอักษฎางคະวัน มีสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระภาณุพันธุวงษวเรช ทรงตรวจจัดการทั่วไปและเป็นแม่กองปั้นด้าน โดยมีบรรดาพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการที่ตามเสด็จพระราชดำเนินเป็นนายด้านรับผิดชอบงานในส่วนต่างๆ เช่น พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิต พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าวัฒนานวงษ์ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าไชยันตมงคล พระยานรรัตนราชมานิต หลวงราชบำเรอ เจ้าหมื่นสรรพพิทักษ์ เจ้าหมื่นไวยวรนาถ เป็นต้น

ส่วนแรงงานในการก่อสร้างประกอบด้วย ทหารรักษาพระองค์ ทหารเรือ และคนงานไทยจีนที่จ้างมาเพิ่มเติม ซึ่งมีชื่อเรียกแตกต่างกันไป คือ ไทยช่างไม้ ไทยกลี ชาวที่ จีนจับกัง จีนต่อยศิลา เป็นต้น โดยลักษณะงานที่ทำ ได้แก่ งานตัดถางทาง ถางหญ้า ถอนตอไม้ ฟันไม้ข้างทาง ตัดไม้ เก็บกิ่งไม้ กวาดใบไม้ ปลูกต้นไม้ รดน้ำต้นไม้ ขุดดิน ขนทราย เกลี่ยทราย เกลี่ยถนน ปราบที่โดยลูกกลิ้งเหล็ก ต่อยศิลา ขนศิลามาลำดับคันถนน ขุดรางน้ำ ขุดสระ ทาสี ขัดรั้วไม้ เป็นต้น ส่วนงานก่อสร้างอาคาร ได้แก่ ศาลา ประตู รั้ว รวมไปถึงต่อเก้าอี้ เป็นงานไม้ทั้งหมด รวมแรงงานก่อสร้างในอักษฎางคະวันเฉลี่ยวันละ ๓๐๐ คน

ระหว่างกรก่อสร้างในเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๓๔ มีการทำรายงานการก่อสร้างประจำวันโดยนายบุตรมหาดเล็ก นายภามหาดเล็ก และนายรองจัน แบ่งส่วนกันคนละพื้นที่ เพื่อรายงานลักษณะและปริมาณงานที่ทำในแต่ละวัน นามผู้คุมงาน ตลอดจนแรงงานที่ใช้โดยละเอียด อย่างไรก็ดี รัชกาลที่ ๕ เองได้ทรงเป็นพระอุระควบคุมการก่อสร้างอักษฎางคະวันอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะในช่วงเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๓๔

๒.๕.๒ ระยะเวลาในการก่อสร้างและการดูแลรักษา

เป็นช่วงเวลาเดียวกับการก่อสร้างพระจุฑาธุชราชฐานและสิ่งต่างๆ ในเกาะสีชัง โดยการก่อสร้างในระยะแรกเป็นไปอย่างเร่งรีบเพียง ๒๐ วัน เพื่อให้ทันการเสด็จพระราชดำเนินเปิดพระที่นั่งในเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๓๔ หลังจากนั้นมีการก่อสร้างเพิ่มเติมบ้างเล็กน้อย ส่วนใหญ่เป็นการดูแล บำรุงรักษา ปลูกต้นไม้เพิ่มเติม โดยกรมทหารเรือเป็นผู้รับผิดชอบในการดูแลรักษา มีการว่าจ้างมิสเตอร์ลอเรนสันให้เป็นหัวหน้าผู้ดูแลรักษาทั้งในเขตพระจุฑาธุชราชฐานและอักษฎางคະวัน โดยมีการว่าจ้างแรงงานท้องถิ่นเป็นผู้ช่วย แต่หลังจาก พ.ศ. ๒๔๓๖ ซึ่งเป็นปีที่รัชกาลที่ ๕ เสด็จพระราชดำเนินมาเกาะสีชัง อักษฎางคະวันก็ถูกทิ้งร้าง ไม่ได้รับการดูแลรักษา

๒.๕.๓ งบประมาณ

ใช้เงินพระคลังข้างที่จัดซื้อที่ราษฎรเพื่อรวบรวมพื้นที่ให้เป็นผืนเดียวขนาดใหญ่ต่อเนื่องกัน นำมาก่อสร้างอักษฎางคະวัน มีการจ่ายเงินชดเชยแก่ราษฎร ทั้งค่าบ้านและต้นไม้ ดังปรากฏในหลักฐานเอกสาร ความว่า

“วันที่ ๒๕ กลางวันมีลคร ครั้นบ่าย ๔ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับที่ ศาลากลาง พระยาสมุทบูรณารักษ์ นำราษฎร ซึ่งต้องย้ายบ้านเรือนไปปลูกใหม่ แลที่เป็นเจ้าของต้นไม้ใน วนะ ซึ่งต้องถูกฟันตัดถางเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท โปรดเกล้าฯ ให้พระราชทานเงินค่าหลังคาเรือนแลค่า ต้นผลไม้ทั่วกัน ตามราคาแลทิวขึ้นบ้าง อย่างสูงได้ถึง ๕ ชั่ง อย่างต่ำในจำนวนสิบของบาท”

(ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๘ แผ่นที่ ๒๒ หน้า ๑๙๒)

(<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/๒๔๓๔/๐๒๒/๑๙๙.PDF> Retrieved July ๒๐๐๗)

๒.๖ การวางแผนเพื่อการบริหารจัดการและดูแลรักษา

หลังจากที่รัชกาลที่ ๕ ทรงวางแผนพระราชดำริในการก่อสร้างและบริหารจัดการอัฐางค์วันแล้ว ก็ได้มีการ เสนอแผนการจัดการและดูแลรักษาอัฐางค์วันในระยะยาว โดยพระยาภาสกรวงษ์ (พร บุนนาค) เสนาบดี กระทรวงเกษตราธิการในขณะนั้น ดังปรากฏหลักฐานเป็นบันทึก “จดหมายเหตุแม่มมอแรนดัมในการรักษาที่ ต่างๆ ที่เกาะสีชัง” ถวายความเห็น ลงวันที่ ๓ สิงหาคม พ.ศ.๒๔๓๔ ความว่า

“๓ อัฐางค์วัน ที่ไม่ต่ำกว่า ๑,๐๐๐ ไร่ พระราชทานให้เป็นประโยชน์แก่มหาชนทั่วไป ต้องยก อากรค่าที่พระราชทานด้วยเหมือนที่กลบนา จะต้องให้คนทำสวนรักษาการอย่างน้อยที่สุดก่อนเป็น ๑๐๐ ไร่ต่อคน เป็น ๑๐ คน ต้องจ้างแขกยะวาร์รักษาคคนหนึ่งเดือนละ ๑๘ บาท ๑๐ คน เดือนละ ๑๘๐ บาท ปี หนึ่งเงิน ๒๑๖๐ บาท นายสวนผู้ดูการคน ๑ เดือนละ ๒๐ บาท ปีหนึ่งเงิน ๒๔๐ บาท ค่าใช้สอย เบ็ดเสร็จเดือนละ ๒๐ บาท ปีหนึ่งเงิน ๒๔๐ บาท รวมปีหนึ่งเงิน ๒๖๔๐ บาท

คนที่กะน้อยนี้ เพราะจะเอาไครยสุลกรักษช่วยทำด้วยในเวลาที่เราเข้ามาทอดที่ทำนี้เบาบางลง เงินที่ จะใช้ในการรักษานี้เป็นของราชการจะให้เบิกในกระทรวงเกษตราธิการฤกษ์ฤกษ์แล้วแต่จะโปรด เกล้าฯ แลจะอยู่ในการตรวจตราปราบบังคับบัญชานายตรวจสุลการเป็นผู้รับผิดชอบให้การนี้ได้ เรียบร้อยดีอยู่ ในเวลาที่มีศตอไม่ลืบริบการอยู่ที่เกาะนี้จะเป็นผู้จัดการรักษาการเองด้วย

อนึ่งอัฐางค์วันนี้เป็นของปลูกไม้เป็นประโยชน์คงจะเกิดผลประโยชน์ขึ้นในที่นี้ คิดประมาณ เพียงไร่ละ ๑ บาท ปีหนึ่งประโยชน์ที่จะได้เป็นเงิน ๑๐๐๐ บาท ฝากแบงก์ฤกษ์คลั่งไว้ขอให้คิด ดอกเบี้ยให้ ๑๐๐ ละ ๕ เป็นคอมเปอนอินเตอเรสต์บวกขึ้นทุกปี จนดอกเบี้ยคุ้มเงินเดือนค่าใช้สอยแล้ว หยุดจ่ายเงินแผ่นดิน คงใช้ในดอกเบี้ยที่เป็นผลประโยชน์ของที่นี่สืบไป แลผลประโยชน์ซึ่งเป็นทุนที่ฝาก แบงก์ฝากพระคลังไว้ คงจะเป็นสมบัติของอัฐางค์วันนี้ จะได้รักษาให้ถาวรสืบไป เพราะมีทุนอยู่แล้ว คิดประมาณผลประโยชน์ที่จะได้แลดอกเบี้ยบวกรวมเข้าทุกปีประมาณ ๒๘ ปี จะเป็นทุน ๕๖๒๓๓ บาท ๑๐ อัฐ ดอกเบี้ยปีละ ๒๘๑๑ บาท ๔๒ อัฐแลสืบไปทุนแลดอกเบี้ยก็จะบวกมากขึ้นทุกที่ตามที่คิดบวก ทุนแลดอกเบี้ยใน ๓๐ ปีทั้งนี้

ร้อยละ ๕

ปีที่ ๑	๑๐๐๐ บาท	๕๐ บาท
ปีที่ ๒	๒๐๕๐ บาท	๑๐๐ บาท ๓๒ อัฐ
ปีที่ ๓	๓๑๕๒ บาท ๓๒ อัฐ	๑๕๗ บาท ๔๐ อัฐ

ปีที่ ๔	๔๑๓๐ บาท ๘ ไร่	๒๑๕ บาท ๓๒ ไร่
ปีที่ ๕	๕๕๒๕ บาท ๔๐ ไร่	๒๗๖ บาท ๑๘ ไร่
ปีที่ ๖	๖๘๐๑ บาท ๕๘ ไร่	๓๔๐ บาท ๖ ไร่
ปีที่ ๗	๘๑๔๒ บาท	๔๐๗ บาท ๖ ไร่
ปีที่ ๘	๙๕๔๙ บาท	๔๗๗ บาท ๒๘ ไร่
ปีที่ ๙	๑๐๑๒๖ บาท ๓๕ ไร่	๕๕๑ บาท ๒๐ ไร่
ปีที่ ๑๐	๑๑๖๗๗ บาท ๕๖ ไร่	๕๘๓ บาท ๔๗ ไร่
ปีที่ ๑๑	๑๓๒๖๑ บาท ๔๙ ไร่	๖๖๓ บาท ๕ ไร่
ปีที่ ๑๒	๑๔๙๒๔ บาท ๕๔ ไร่	๗๔๖ บาท ๑๕ ไร่
ปีที่ ๑๓	๑๖๖๗๑ บาท	๘๓๔ บาท ๑๖ ไร่
ปีที่ ๑๔	๑๘๕๐๕ บาท ๒๒ ไร่	๙๒๕ บาท ๑๗ ไร่
ปีที่ ๑๕	๒๐๔๓๐ บาท ๓๙ ไร่	๑๐๒๑ บาท ๓๓ ไร่
ปีที่ ๑๖	๒๒๔๕๒ บาท ๙ ไร่	๑๑๒๒ บาท ๓๘ ไร่
ปีที่ ๑๗	๒๔๕๗๔ บาท ๔๘ ไร่	๑๒๒๘ บาท ๔๗ ไร่
ปีที่ ๑๘	๒๖๘๐๒ บาท ๔๑ ไร่	๑๓๔๐ บาท ๑๑ ไร่
ปีที่ ๑๙	๒๙๑๔๒ บาท ๔๑ ไร่	๑๔๕๗ บาท
ปีที่ ๒๐	๓๑๕๙๙ บาท ๕๐ ไร่	๑๕๗๙ บาท ๖๒ ไร่
ปีที่ ๒๑	๓๔๑๘๐ บาท ๔๘ ไร่	๑๗๐๙ บาท ๒ ไร่
ปีที่ ๒๒	๓๖๘๘๙ บาท ๕๑ ไร่	๑๘๔๔ บาท
ปีที่ ๒๓	๓๙๗๓๔ บาท ๑๙ ไร่	๑๙๘๖ บาท ๔๕ ไร่
ปีที่ ๒๔	๔๒๗๒๑ บาท ๑ ไร่	๒๑๓๒ บาท ๓ ไร่
ปีที่ ๒๕	๔๕๘๕๓ บาท ๔ ไร่	๒๒๙๒ บาท ๔๑ ไร่
ปีที่ ๒๖	๔๙๑๔๕ บาท ๔๖ ไร่	๒๔๕๗ บาท ๑๘ ไร่
ปีที่ ๒๗	๕๒๖๐๓ บาท	๒๖๓๐ บาท ๙ ไร่
ปีที่ ๒๘	๕๖๒๓๓ บาท ๑๐ ไร่	๒๘๑๑ บาท ๔๒ ไร่
ปีที่ ๒๙	๖๐๐๔๔ บาท ๕๒ ไร่	๓๐๐๒ บาท ๑๖ ไร่
ปีที่ ๓๐	๖๔๗๔๖ บาท ๔ ไร่	๓๒๐๒ บาท ๑๙ ไร่

อีกประการหนึ่ง ถ้าจะไม่ต้องให้ออกพระราชทรัพย์ในราชการรักษาอักษางควันนี้แล้ว พระยาสมุทบุรานุรักษ์เป็นผู้รับรอง ขอให้มอบการรักษาให้ตาเกิดครอบครัวแลพวกตาเกิดเป็นผู้รักษาประโยชน์ที่จะได้จากอักษางควันนี้ พระราชทานให้พวกตาเกิดทั้งสิ้น ตาเกิดจะจำหน่ายขายได้ตามชอบใจ เป็นแต่ให้มีคเตอไมล์ช่วยตรวจตราดูแลด้วยเท่านั้น การรับผิดชอบอยู่กับพวกตาเกิด พระยาสมุทบุรานุรักษ์เป็นประกัน การซื้อนี้จะเป็นไปได้ช่วงเวลาปีหนึ่งแลไม่ต้องเปลืองพระราชทรัพย์ แต่ที่จะให้ดีเหมือนการจ้างนั้นไม่ได้ เพราะฉะนั้นในการรักษาอักษางควันเป็น ๒ สถานอยู่ การจะควรประการใดสุด

แล้วแต่จะโปรดเกล้าฯ แลอัฐางคะวันนี้ ถ้ารักษาเป็นการจ้างอย่างข้างบนนั้น ต้องมีกฎข้อบังคับสำหรับ แลแถบผลประโยชน์ทั้งผู้ที่จะเข้าใจที่วชมเขยตุที่ควรจะประพุกด้วย ต้องห้ามไม่ให้ผู้ใดถือเอาสิ่งของ ที่ในอัฐางคะวันนี้ไปเป็นอันขาด นอกจากซื้อผู้ที่รักษาจะจำหน่ายเท่านั้น”

(บัณฑิต จุลาลัย และ พีรศรี โปวาทอง, ๒๕๔๘: ๑๙๘-๒๐๐)

เมื่อทรงทราบความเห็นของพระยาภาสกรวงศ์แล้ว รัชกาลที่ ๕ จึงโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนราธิประพันธ์พงษ์วิเคราะห้แนวทางบริหารจัดการอัฐางคะวันนี้ ดังปรากฏหลักฐานในหนังสือกราบบังคมทูลถวายความเห็นของพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนราธิประพันธ์พงษ์ เรื่อง “จดหมายเหตุเรื่องการรักษาสถานที่ต่างๆ ณ เกาะสีชัง” ความว่า

“๓ อัฐางคะวัน

พระยาภาสกรวงศ์เห็นด้วยเกล้าฯ ว่า ควรยกอาคารค่าที่พระราชทานเหมือนเป็นที่กลป่า แลต้นไม้มีประโยชน์ในวันเป็นต้นว่าต้นน้อยหน่าแลทับทิม ให้ออกเงินหลวงจัดซื้อ แลการรักษานั้นก็ให้เป็นส่วนกรรมนาถากรมศุลกากรก็สุดแล้วแต่จะโปรดเกล้าฯ เงินที่จะต้องใช้จ่ายนี้

นาย ๑ คน	เดือนละ ๒๐ บาท
แขก ๑๐ คน ๆ ละ ๑๔ บาท	เดือนละ ๑๔๐ บาท
ค่าใช้สอยเบ็จเสร็จ	เดือนละ ๒๐ บาท
	รวมเดือนละ ๒๒๐ บาท
	คิดเป็นปีละ ๒๖๔๐ บาท

แลให้ศุลกรักษช่วยในเวลาว่างงาน แต่จะให้สรวัดศุลกรักษเป็นผู้จัดการรักษา

กับคิดผลประโยชน์ที่จะเก็บได้โดยประมาณไร่ละ ๑ บาทเป็นเงิน ๑,๐๐๐ บาท การจัดประโยชน์นี้คิดจะหาเงินมาเพาะปลูก ขอบเก็บเป็นค่าเช่าเหมาเอาแต่ปีละ ๑,๐๐๐ บาท เงินเก็บได้นี้จะฝากแบงค์คิด ว่า ๒๘ ปีจะได้ดอกเบี้ยร้อยละ ๕ บวกกับต้นเงินกลับเป็นเงินต้นแล้วรดดอกเบี้ยได้พอไม่ต้องเบิกเงินหลวงอีกจ่ายได้ แลถ้าจัดนี้จะต้องมีข้อบังคับสำหรับผู้เข้าไปที่วชมเขย มิให้ถือเอาสิ่งใดไปนอกจากซื้อ

อนึ่งพระยาภาสกรวงศ์ว่า พระยาสมุทธานุรักษ์รับจะให้ตาเกษกับพรรคพวกเป็นผู้รักษาให้เก็บประโยชน์เอาเองไม่ต้องออกเงินหลวง เป็นแต่ให้มีศเตอไมล์เป็นผู้ช่วยตรวจตรา

เห็นด้วยเกล้าฯ ว่าอัฐางคะวันนี้ ทรงสร้างขึ้นไว้โดยพระราชประสงค์จะให้เป็นที่ทานแก่มหาชนเพื่อได้ชมเขยเป็นที่สำราญใจ แลเป็นที่สำหรับเสด็จประภาสเวลาเสด็จประทับ ณ เกาะสีชัง สมควรจะยกอาคารที่พระราชทานดังความเห็นพระยาภาสกรวงศ์ การที่รักษาที่นั้น ะนะนี้จัดว่าเป็นของกลางสำหรับมหาชน เข้าใจว่าเป็นคนละอย่างกับพระราชอุทยาน เมื่ออนี้ถ้าจะว่าตามหน้าที่ซึ่งสมควรจะรักษาก็คงอยู่ในการบำรุงเมือง (municipal) ซึ่งควรเป็นหน้าที่ผู้ว่าราชการเมืองกรมการ (local government) ก็อยู่ในพระยาสมุทธานุรักษ์ผู้ว่าราชการเมืองเป็นผู้รักษาแลการพระยาสมุทธานุรักษ์รับผิดชอบ จะจัดให้ตาเกษแลพรรคพวกรักษาเก็บผลประโยชน์ไม่ต้องออกเงินหลวงรักษาก็คงรักษาไปได้ แต่คงเป็นอย่างเก่าๆ ถึงจะติเตียนบาปรับบ้างก็คงไม่หมจดงดงามสะอาดดีได้เหมือนจัดจ้างคนรักษา ถ้าจะอนุญาตเงินให้พระ

ยาสมุทธานุรักษ์จัดจ้างแขกรักษา ก็เกรงด้วยเกล้าฯ ว่า จะไม่กล้ารับจัดให้ได้กับผลประโยชน์ปีละ ๑,๐๐๐ บาท เหมือนพระยาภาสกรวงศ์คิด แลถ้าจะเปนหน้าที่พระยาสมุทธานุรักษ์รักษาแล้ว ถึงโดย สาระวัดกรมศุลกากรจะช่วยตรวจก็เกรงจะไม่มีคุณทั้งเป็นการชุดกันไปเสียอีก

ส่วนการที่จะให้พระยาภาสกรวงศ์รับผิดชอบรักษานั้นไหนๆ ก็เป็นการนอกหน้าที่แล้ว ควรจะให้รวม เบิกเงินอยู่ในกรมศุลกากรทีเดียว เพราะคงจะต้องเอาไครยคนศุลกรักษาช่วยใช้ปนกันอยู่ เพราะการที่จะ ไปเบิกในกรมณาก็นอกกระทรวงเหมือนกัน ผลประโยชน์ที่ว่าจะได้ปีละ ๑,๐๐๐ บาทนั้น ข้าพระพุทธเจ้ายังคิดไม่เห็นเลยว่าจะเก็บได้อย่างไรถึงเท่านั้น เพราะเมื่อข้าพระพุทธเจ้าออกมายังเกาะสี ชังได้ไต่ถามถึงผลประโยชน์การเพาะปลูกทั้งเกาะ ก็ยังไม่ปรากฏว่าได้ถึงเท่าที่ขณะนี้ ไฉนเลยเฉพาะที่เท่านั้น จะจัดได้ แลพระยาภาสกรวงศ์ว่าจะให้เงินมาตั้งทำ ก็ยังเกรงด้วยเกล้าฯ ว่า จะหาผู้สมัครออกมาตั้ง เพาะปลูกยาก เพราะที่ดินที่ฝั่งอ่าไครยน้ำจืดได้สะดวก แลที่ไปมาง่ายแลเพาะปลูกได้ยังมีถมไป ทั้งยัง จะต้องรับเหมาเสียเงินอีกถึงปีละ ๑,๐๐๐ บาท แต่พระยาภาสกรวงศ์กล่าวรวมความเป็นรับมันคงเป็น เหมาขาดว่าถ้าไม่ได้ครบ ๑,๐๐๐ บาท ก็ส่งให้ครบไม่ต้องสงสัยในเรื่องนี้ เมื่อครั้งนี้ก็ต้องเข้าใจว่าเป็น การเหมาอยู่ในตัวยากที่คนอื่นจะจัดได้ ข้อที่พระยาภาสกรวงศ์คิดจะขอให้จ่ายเงินหลวงบำรุงปีละ ๒,๖๔๐ บาทจะงอกดอกเบี้ยเป็นต้นกลับได้ดอกคู้มูลค่าใช้สอยนั้น ข้อนี้ข้าพระพุทธเจ้าเห็นผิดไปมาก คือ การข้างนำไป ๒๔ ปี ต่อขึ้นไปไม่ต้องออก เพราะคิดว่าเงินที่เก็บได้ปีละ ๑,๐๐๐ บาทต่อไปถึงอีก ๒๔ ปี จะเอาเหตุอย่างไรมายืดได้ว่าค่ารักษาจะใช้คงอยู่ได้เพียงเท่านี้ เห็นได้ว่าเวลา ๒๔ ปีนานมากอยู่ ค่าจ้าง แขกคงจะเป็นคนละ ๒๔ บาทแทน ๑๔ บาท โดยไม่อัศจรรย์เลย ทั้งดอกเบี้ยร้อยละ ๕ นั้นคงไม่ได้ ตลอดไปถึง ๒๔ ปี อย่างช้าเพียงอีกแค่ ๑๐ ปีคงจะลงถึงร้อยละ ๓ ฤามีเศษ โดยการค้าขายเจริญขึ้นอีก ประการหนึ่ง ถึงโดยจะเอาเป็นได้ตั้งคิด ข้าพระพุทธเจ้าคิดเงินที่จะต้องจ่ายให้ปีละ ๒๖๔๐ บาท ๒๔ ปี เป็นเงินถึง ๗๓,๙๒๐ บาทจึงจะหยุดได้ เมื่อพระยา ภาสกรวงศ์รับมันคงว่า ผลประโยชน์เป็นได้ปีละ ๑,๐๐๐ บาทแน่แล้ว อย่าให้ต้องสงสัยเลยพักเอาค่ารักษาแล้ว คิดจ่ายเงินค่ารักษาเพิ่มให้อีกปีละ ๑,๖๔๐ บาท การก็คงสำเร็จตลอดเหมือนกัน แลเงินนี้สำหรับจ่ายปีละ ๑,๖๔๐ บาทนี้ ถ้าจะว่าต้องจ่ายไม่มีที่สุด จะให้เป็นที่สุดลงแล้ว จัดอีกอย่างหนึ่งออกเงินหลวงฝากแบ่งก็เพียง ๓๒,๘๐๐ บาทคราวเดียว ก็ไม่ต้อง ออกอีกเหมือนกัน ยังได้กำไรรอดเงินจ่ายน้อยกว่าอย่างที่ว่าพระยาภาสกรวงศ์คิดถึง ๔๑,๑๒๐ บาท เพราะฉะนั้นถ้าจะให้พระยาภาสกรวงศ์จัดการรักษาตามความเห็นแล้ว ควรจัดตั้งที่คิดนี้ดีกว่าอย่างเดิม

เพื่อจะตัดสินว่าควรให้ช่างใดรักษา เห็นด้วยเกล้าฯ ว่าถ้าจะให้พระยาสมุทธานุรักษ์ให้ตาเกษแล พรรคพวกรักษาไม่ต้องออกเงินแต่คงไม่ได้ดีแท้เป็นแน่ ให้พระยาภาสกรวงศ์รักษาต้องออกเงินปีละ ๑,๖๔๐ บาทหรือออกคราวเดียว ๓๒,๘๐๐ บาท แต่การคงจะได้ดีกว่าพระยาสมุทธานุรักษ์ ที่คิดนี้ คิด ว่าเอาใจใส่ดีด้วยกันทั้งสองฝ่าย แลการรักษาที่ต้องเอาไครยผู้รับผิดชอบ ตรวจตราเอาใจใส่จริงๆ แล้วก็ คงสำเร็จได้โดยไม่ต้องสงสัยเลย ถ้าไม่มีผู้คาดคั้นคอยตรวจตราตักเตือนดูแลอยู่แล้ว แต่ลำพังผู้น้อยนาย การรักษาคงจะคงเน่าๆ ด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย พระราชาอาญาเป็นล้นเกล้าฯ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า พระยาภาสกรวงศ์แลพระยาสมุทธานุรักษ์ยังไม่มีโอกาสได้เคยรักษาสถานไหนใด ซึ่งได้เป็นตัวอย่าง ว่าหมดจดงดงามเลยทั้งสองฝ่าย เป็นอันคาดลองทั้งสองข้าง เพราะฉะนั้นถ้าจะรักษาเอาแต่พอใช้ได้ ก็ ควรลองให้พระยาสมุทธานุรักษ์รักษา ถ้าจะรักษาให้หมดจดงดงามจริงๆ ถึงสนามหญ้าเรียบราบรื่น ก็

ควรให้พระยาภาสกรวงศ์จัดการ แต่เห็นด้วยเกล้าฯ ว่า ที่เกาะสีชังนี้เป็นที่สมควรหาชนในกรุงเทพฯ จะไปพักรักษาโรคฤดูหนาวเอาอากาศทะเล ด้วยเป็นที่ใกล้ อากาศก็บริสุทธิ์ ทั้งต่อไปก็ต้องสร้างพระราชวังเป็นที่เสด็จพระราชดำเนินประพาส ถ้ารักษาให้ได้หมดๆ ดีจริงๆ จะดีกว่ารักษาพอใช้ได้ แล การรักษาวะณะนี้จำเป็นต้องเนื่องผู้เดียวกันกับการรักษาถนนตะพานอาศรัยสถานที่แล่นน้ำ ถ้าหากว่าพระยาสมุหบุรุษารักษ์จะรับฉลองพระเดชพระคุณ จัดการได้อย่างความคิดพระยาภาสกรวงศ์ โดยคิดเก็บประโยชน์ปีละ ๑,๐๐๐ บาท เบิกเงินหลวง ๑,๖๔๐ บาท รวมปีละ ๒,๖๔๐ บาท ไปจัดจ้างคนรักษา แลจัดเงินมาตั้งทำการเพาะปลูกแล้ว ก็จำเป็นจะต้องรอฟังคำสั่งตัดสินต่อไป”

(บัณฑิต จุลาสัย และ พีรศรี โปวาทอง, ๒๕๔๘: ๒๐๓-๒๐๕)

๒.๗ กิจกรรมและเหตุการณ์สำคัญ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้เสด็จประพาสอัญญาางคะวันพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการในหลายโอกาส ทั้งเพื่อผ่อนคลายพระราชอิริยาบถ ตรวจตราความก้าวหน้าในการก่อสร้าง งานฉลอง พิธีต่างๆ รวมทั้งต้อนรับแขกเมือง การเสด็จพระราชดำเนินจากพระจุฑาธุชราชฐานมายังอัญญาางคะวันทำได้สองทาง คือ ทางบก ตามถนนอัญญาางค์ โดยรถพระที่นั่ง รถคนลาก หรือม้าทรง ส่วนทางน้ำมักประทับเรือพระที่นั่งกรรเชียง จากท่าสะพานอัญญาางค์ในเขตพระราชฐาน มาที่ท่าภาณุรังษีหรือท่าเวียงษ์ อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์ที่สำคัญยิ่งในประวัติศาสตร์อัญญาางคะวัน คือ การเสด็จพระราชดำเนินเปิดอัญญาางคะวันเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ.๒๔๓๔ ดังปรากฏหลักฐาน ดังนี้

การเสด็จพระราชดำเนินเปิดอัญญาางคะวัน

(วันที่ ๒๔-๒๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๓๔)

“วันที่ ๒๔ เวลาเช้า ๓ โมง โปรดให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เสด็จออกทรงประเคนอาหารบิณฑบาต พระสงฆ์ ๒๐ รูปที่สวดมนต์ได้รับพระราชทานฉันแล้ว ทรงถวายบาฏูที่บริกขาร เครื่องใช้สอยต่างๆ เปนหลายอย่าง แก่พระสงฆ์ทั่วกันทุกรูป พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาแล้วเสด็จขึ้น มีลครตลอดวัน

ครั้นเวลาบ่าย ๔ โมง เสด็จพระราชดำเนินออกประทับ ณ ศาลากลาง พระบรมวงศานุวงศ์ แลบรรดานายด่านที่ทำการถนนแลวะณะ พร้อมกันเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระภาณุพันธุวงษ์วรเดช กราบบังคมทูลรายงานการที่ทำถนนแลวะณะแล้ว มีพระราชดำรัสตอบ พระราชทานชื่อ “ถนนอัญญาางค์” แล “อัญญาางคะวัน” แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปทรงตัดแพรแถบซึ่งถนนด้วยตาไกรก้าไหลมีจากุก เปิดถนนอัญญาางค์ ใกล้ตพานเป็นที่ ๑ ขณะนั้นมีประโคมพร้อมกัน แล้วเสด็จพระราชดำเนินโดยกระบวนรถคนลากแลเก้าอี้หาม พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการฝ่ายหน้าฝ่ายใน มีทหารแตรทหารปืนตำรวจหน้าตามเสด็จพระราชดำเนิน ไปตามถนนอัญญาางค์จนถึงประตูอัญญาางค์ ทรงเปิดผ้าซึ่งคลุมป้ายเขียนชื่ออัญญาางคะวัน แล้วทรงไขกุญแจ ก้าไหลทองมีจากุกเปิดอัญญาางคะวัน ขณะนั้นพระสงฆ์สวดไทยมงคลที่เก่งพระภักดี แลมีประโคมแตรพิณพาทย์

พร้อมกัน เสด็จพระราชดำเนินต่อไปตามถนนเสาวภา ประทับที่นรรัตนาคาร พระนางเจ้าพระวรราชเทวี ได้ทรงปลูกต้นอินทนิล ซึ่งเป็นไม้ พระนามสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าอักษราองค์เดชาวุธ แทนสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอฯ เป็นที่หมายในการที่ได้สร้างพระที่นั่งนรรัตนาคาร ขณะนั้นทหารได้ถวายค่านับแล เป่าแตรสรรเสริญพระบารมี เจ้าพนักงานประโคนพิณพาทย์ มโหรีทหารมหาดเล็กได้ทำเพลงสรรเสริญพระบารมีพร้อมกัน เสียมแลพลั่วที่ทรงชุดเกลี่ยดินทำด้วยเงินมีจากุณ แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จประทับที่หน้าอัมรินทร์นรรัตนาคาร ทรงฉายพระรูปพร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงศ์ ข้าราชการ แล้วเสด็จน้ำชา พระบรมวงษานุวงศ์ ข้าราชการฝ่ายหน้าฝ่ายในที่นรรัตนาคาร แลเล่นลอนตินิกที่สนามศรีวิไลย์

แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปตามถนนเสาวภาเลี้ยวลงถนนวิจิตรวาทกิจ จนถึงปากทางขึ้นยอดพระจุลจอมเกล้า เสด็จขึ้นประทับที่ที่แถวชิวณหิศ ทอดพระเนตรพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ แลเห็นพุ่มไม้ ถนน แล แผลม ทั้งโคมไฟถนนที่ดูดีอย่างยิ่ง แล้วทรงพระดำเนินต่อไป เสด็จขึ้นประทับที่ปากถ้ำพระจุลจอมเกล้า ถึงค่ำแล้วก็ได้ฉายแสงไฟฟ้าจากเรือรบมาที่พระที่นั่ง ชวนให้แสงไปดูพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ซึ่งมีภาคภูมิงามข้ายังขึ้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฉายจากนามถ้ำ ที่ศิลาปากถ้ำ ว่า “ถ้ำพระจุลจอมเกล้า วันที่ ๒๔ สิงหาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๐” ทั้งอักษรไทย อักษรอังกฤษ ขณะนั้นทหารถวายค่านับแลเป่าแตรสรรเสริญพระบารมี เจ้าพนักงานประโคนพิณพาทย์แตรสังข์ด้วย แล้วเสด็จพระราชดำเนินลงประพาศในถ้ำ

ส่วนกระบวนช้างในนั้น เมื่อผ่านทางขึ้นเขายอดพระจุลจอมเกล้าแล้ว เลี้ยวลงถนนสรรพเทพไปประทับที่พลับพลายก ในดงพลับพลา ครั้นเสด็จประพาศถ้ำพระจุลจอมเกล้าแล้ว เสด็จกลับลงทางถนนสรรพเทพ เข้าดงพลับพลา พร้อมด้วยกระบวนช้างในเลี้ยวไปตามถนนสายสวัสดิ์ ลงเรือพระที่นั่งกรรเชียงที่ทำภาณุรังษี เสด็จพระราชดำเนินโดยกระบวนเรือนำตามเสด็จ กลับมาขึ้นสะพานอักษราองค์ทอดพระเนตรครครุ่นหนึ่ง เสด็จขึ้นเวลา ๒ ทุ่มเศษ

วันที่ ๒๕ กลางวันมีละคร ครั้นเวลาบ่าย ๔ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับที่ศาลากลาง พระยาสมุทบุรารักษ์ นำราษฎร ซึ่งต้องย้ายบ้านเรือนไปปลูกใหม่ แลที่เป็นเจ้าของต้นไม้ในพระที่นั่ง ซึ่งต้องถูกฟันตัดถาง ฝ่าวลุดของภูริพระบาท โปรดเกล้าฯ ให้พระราชทานเงินค่าหลังคาเรือนแลค่าต้นไม้ทั่วกัน ตามราคาแลทวีขึ้นบ้าง อย่างสูงได้ถึง ๕ ชั่ง อย่างต่ำในจำนวนสิบของบาทแล้วเสด็จพระราชดำเนิน โดยกระบวนรถคนลากแลเก้าอี้หามพร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงศ์ ข้าราชการฝ่ายหน้าฝ่ายในโดยถนนอักษราองค์ เข้าประตูอักษราองค์ ไปตามถนนเสาวภาเลี้ยวถนนมาลินี ออกต้นเลียบบประวิชไปถนนนภาจรเลี้ยวลงถนนสายสวัสดิ์ เข้าดงพลับพลา เลี้ยวลงเรือสุจิตราออกต้นมะม่วงโสมมาดีลงถนนวิจิตรวาทกิจแล้วทรงพระดำเนิน ผ่านสวนจันทรา ไปเสด็จขึ้นทางผาอนุวัตร กระบวนช้างในเลยไปช่องอิศริยาภรณ์ประทับที่พลับพลาศิลาสรรพศาสตร์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระดำเนินต่อไปตามทางสรรพาวุธแลทางพรหมสุรินทร์ ไปตามไหล่เขายอดมหาวิจิตรวาทกิจ ประทับทอดพระเนตรอักษราองค์ประภาคาร ที่แหลมมหาวิจิตรวาทกิจ แล้วเสด็จพระราชดำเนิน กลับขึ้นที่แลราชโกษา ทอดพระเนตรพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปช่องอิศริยาภรณ์ ประทับที่พลับพลาศิลาสรรพศาสตร์ ทอดพระเนตรน้ำทะเลซัดพลุ่งขึ้นที่เทือกศิลามหาวิจิตรวาทกิจ ช่างนำขึ้นบนเนินโสมบัณทิตย์ มีการเสด็จน้ำชา ครั้นเวลาค่ำ

เสด็จพระราชดำเนินกลับออกถนนเสาวภาเลี้ยวลงถนนวิวัฒนา เสด็จลงเรือพระที่นั่งกรรเชียงที่ท่าเทวะวงษ์ ไปขึ้นสะพานอัมรินทร์ ประทับทอดพระเนตรรถคร เวลา ๔ ทุ่มเสด็จขึ้น

วันที่ ๒๖ เวลากลางวันมีคร ครั้นเวลาบ่าย ๔ โมง เสด็จออกประทับศาลากลาง พระยาสมุท นุราชักษ์นำราษฎรครัวละคน รวม ๘๖ คน ให้นำทูลฉลองภูติพระบาท พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงษ์ กราบบังคมทูลจำนวนเครื่องเรือน เครื่องใช้ เครื่องมือ เครื่องทำครัว เครื่องทำมาหากิน เครื่องบริโภค ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้จัดมาพระราชทานราษฎรชาวเกาะสีชังครัวละสำหรับ รวม ๘๖ สำหรับแล้วโปรดให้แจกบาปฐีสิ่งของแก่ราษฎรทั้ง ๘๖ คน แล้วเสด็จพระราชดำเนินทางสะพานอัมรินทร์ ไปทางเรือ เสด็จขึ้นที่ท่าเทวะวงษ์ เสด็จพระราชดำเนิน โดยกระบวนรถคนลากแลเก้าอี้ห้ามไปโดยถนนอัมรินทร์ ไปเลี้ยวถนนจักรพงษ์ที่สี่แยก แล้วเสด็จขึ้นประทับพลับพลาที่ที่แลไชยันต์ ตรงเขายอดสุษุมาลทอดพระเนตรพระนระสูฐาน แล้วเสด็จพระราชดำเนินโดยทางหลวงพิทักษ์ ขึ้นทางราชบำเรอ ตามไหล่เขา ยอดสุทธาทิพย์ไปทอดพระเนตรถ้ำสุนันทา แล้วเสด็จพระราชดำเนินโดยทางน้ำถ้ำ ลงถนนจักรพงษ์ เลี้ยวไปตามทางนำเขายอดสุทธาทินี้มาภู เขายอดยุคด เลี้ยวลงถนนเสาวภา ทรงพระดำเนินไปที่สวนอินทนิลน่านวรรตนาคร ทรงชกรอกก้อนศิลาจากถ้ำที่จัดสร้างฐานที่ต่างๆ ลงวางเหนือฐาน ถือปูนสิเมนซึ่งจะได้ประกอบศิลาต่อไป ที่น่านวรรตนาครนั้น แล้วเสด็จประทับที่ร่มไม้สมมตเป็นข้างใน ต้นเลียบเสมอใจ เป็นข้างนำ มีการเลี้ยงน้ำชา เวล่าย่ำค่ำเสด็จพระราชดำเนินกลับโดยกระบวนรถลากเก้าอี้ห้ามไปโดยถนนเสาวภา ออกประตูอัมรินทร์”

(ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๘ แผ่นที่ ๒๒ หน้า ๑๙๑-๑๙๓)

(<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/๒๔๓๔/๐๒๒/๑๘๙.PDF> Retrieved July ๒๐๐๗)

การพระราชพิธีสมโภชเดือนพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าละวาดวรวงศ์

(วันที่ ๑๕-๑๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๓๕)

“ได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างอาคารขึ้นใหม่แห่งหนึ่ง ที่เนินริมน้ำตรงท่าภาณุรังษีใกล้ถนนวิวิธาวุธ ข้างเขายอดพระจุลจอมเกล้าจะพระราชทานนามให้เป็นที่เหมาะสม พระนามพระเจ้าลูกเธอที่จะสมโภชเดือนนี้

ครั้นวันที่ ๑๕ เพลาย่ำค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินโดยรถพระที่นั่ง ไปประทับที่อาคารซึ่งสร้างใหม่นั้น ทรงจุดเทียนนมัสการพระสงฆ์ ๑๐ รูป มีพระครูภาวนาวิจารณ์เป็นต้น เจริญพระพุทธมนต์ในการฉลองอาคาร แล้วเสด็จกลับสู่ค่ายหลวง ...

วันที่ ๑๖ เวลาเช้าเลี้ยงพระสงฆ์ ที่สวนมนต์ทั้ง ๒ แห่ง ครั้นเพลาย่ำ ๔ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงสมโภชพระเจ้าลูกเธอ พระราชทานพระนามว่า พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าละวาดวรวงศ์ พระบรมวงษานุวงศ์ ข้าราชการ เข้าไปทูลฉลองภูติพระบาทด้วย สมโภชแล้วเสด็จพระราชดำเนินไปที่อาคาร ทรงเปิดผ้าคลุมป้ายชื่อ เป็นการพระราชทานนามอาคารว่า ละวาดววารคาร ขณะนั้นเจ้าพนักงานประโคนแตรสังข์พิณพาทย์ แลแตรสรรเสริญพระบารมีพร้อมกัน แล้วเสด็จลงจากอาคาร ทรง

ปลูกต้นลำดวน เป็นไม้หม้ายพระนามพระเจ้าลูกเธอ ทรงนำอาคาร แล้วมีการเลี้ยงน้ำชาที่ละวา-
วาคารเป็นการเสด็จการ”

(ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๙ แผ่นที่ ๙ หน้า ๕๙)

(<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/๒๔๓๕/๐๐๙/๕๙.PDF> Retrieved July ๒๐๐๗)

การรับรองพระราชอาคันตุกะ เจ้าเฮนรีดอเลี่ยนส์

(วันที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๓๕)

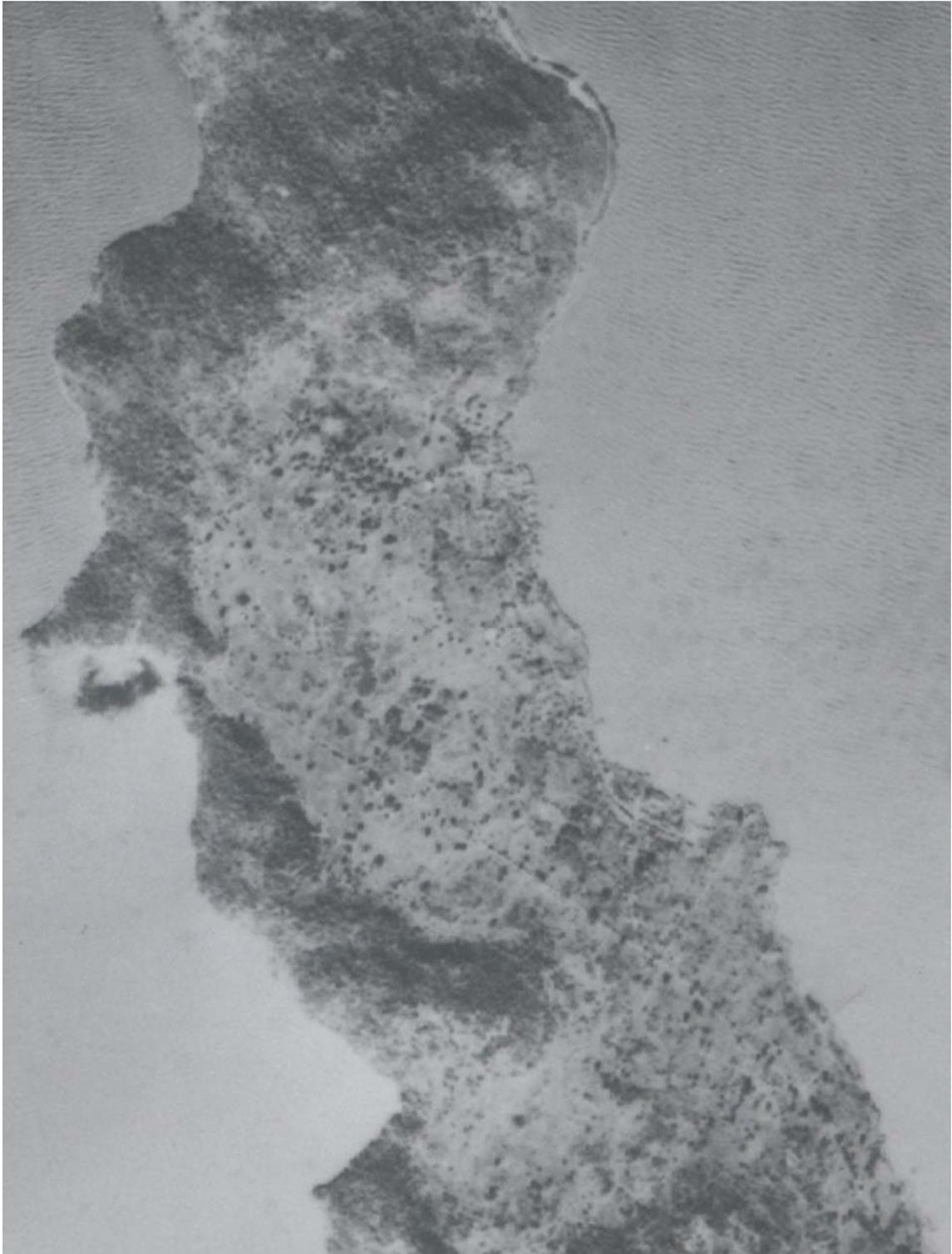
“พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะโปรดให้เจ้าเฮนรีดอเลี่ยนส์ ได้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทที่เกาะสีชัง
ด้วย กรมทหารเรือจึงจัดเรือแคลคิซรับเจ้าเฮนรีดอเลี่ยนส์ออกจากกรุงเทพฯ ไปเกาะสีชัง ในวันที่ ๑๖
พฤษภาคม เวลา ๑๐ โมง ไปถึงเกาะสีชัง เวลาบ่าย วันที่ ๑๗ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุ
ภาพ ได้พาขึ้นเที่ยวในอู่ขางคว้นในเพลาเย็น ครั้นเพลาค่ำหนึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระ
ราชดำเนินโดยรถพระที่นั่ง ไปประทับที่นรรัตนาคาร โปรดให้พาเรือกรรเชียงไปรับเจ้าเฮนรีดอเลี่ยนส์จาก
เรือแคลคิซมาขึ้นที่ท่าเทวะวงษ์ แล้วขึ้นรถไปที่นรรัตนาคาร ได้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ดำรัสพระ
ราชปฏิสันฐานตามสมควร แล้วเสด็จประทับโต๊ะเสวยพร้อมด้วยเจ้าฝรั่งเสส แลพระบรมวงษานุวงษ์
ข้าราชการ รวม ๒๐ ทั้งที่ประทับ ครั้นเสด็จการรับพระราชทานอาหารแล้ว เจ้าเฮนรีดอเลี่ยนส์ ทูลลา
กลับไปลงเรือไฮดราที่จะออกไปเมืองสิงคโปร์ เพลายามหนึ่งเรือไฮดราออกจากเกาะสีชัง”

(ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๙ แผ่นที่ ๑๐ หน้า ๖๑-๖๒)

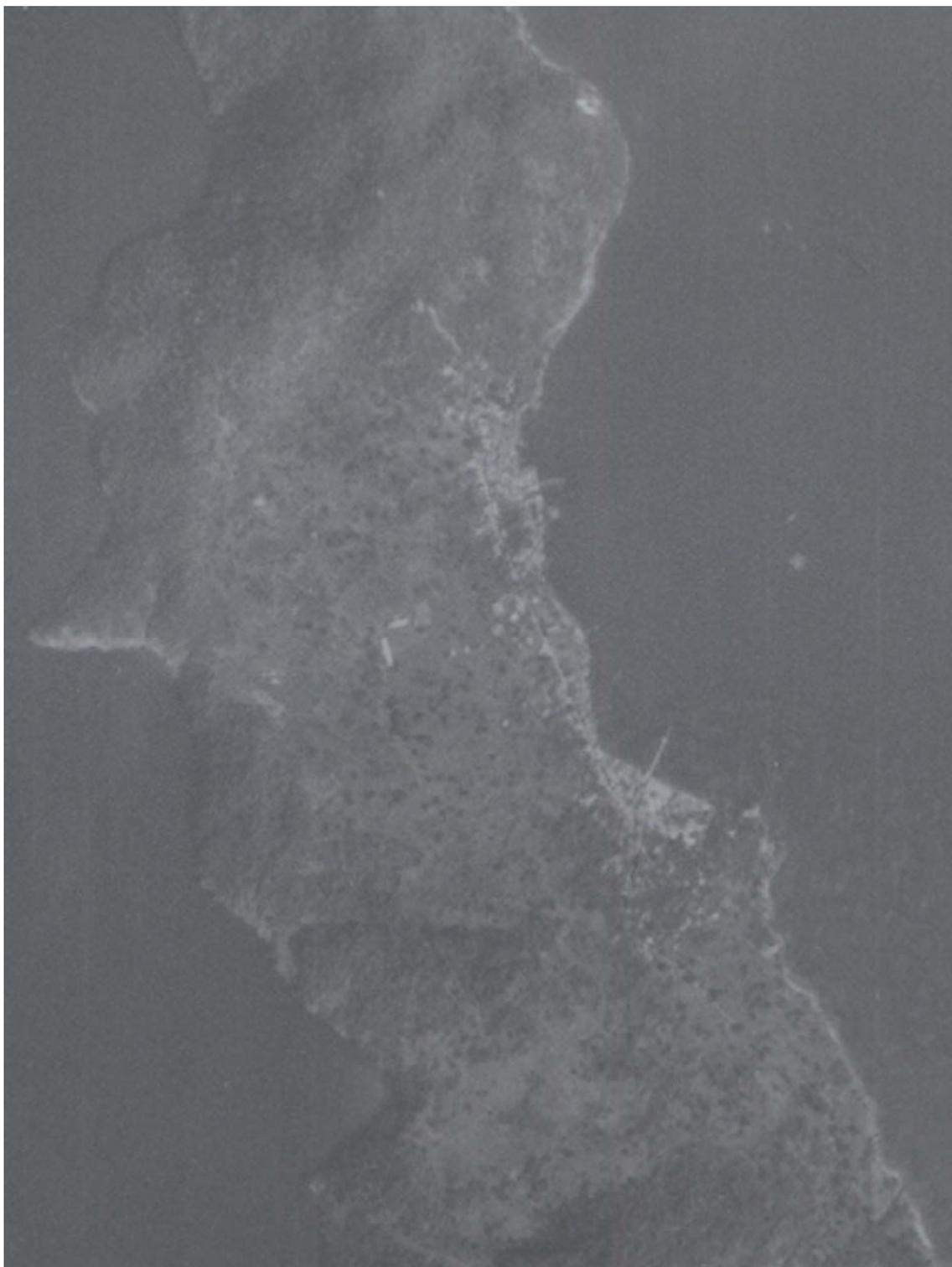
(http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/๒๔๓๕/๐๑๐/๖๑_๑.PDF Retrieved June ๒๐๐๘)

๒.๘ ช่วงเวลาที่ทิ้งร้าง

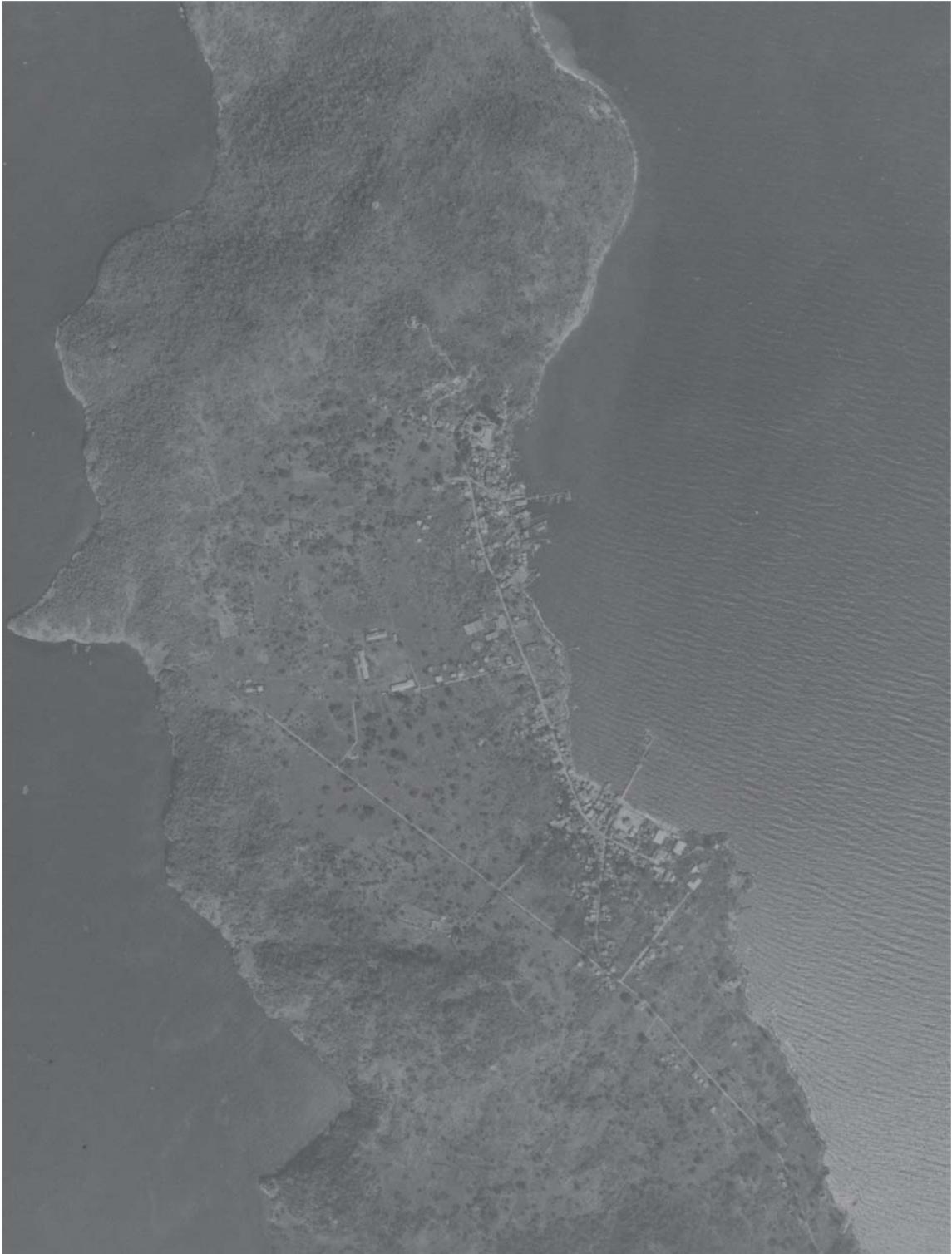
คาดว่าเป็นเวลาเดียวกับที่พระจุฑาธุชราชฐานถูกทิ้งร้างนับแต่ปี พ.ศ. ๒๔๓๖ เนื่องจากเหตุการณ์ ร.ศ.
๑๑๒ จึงไม่มีการเสด็จพระราชดำเนินมาประทับอีกเลย ไม่มีการก่อสร้างเพิ่มเติม ไม่มีผู้ดูแลรักษา ต้นไม้ขนาดใหญ่
ใหญ่ถูกตัดโค่น อาคารและสิ่งก่อสร้างพังเสื่อมโทรมไป มีราษฎรเข้ามาจับจองใช้ประโยชน์ที่ดิน มีการพัฒนา
พื้นที่กลายเป็นชุมชนเมือง มีการก่อสร้างอาคารบ้านเรือน ร้านค้า โรงเรียน วัด สำนักสงฆ์ อ่างเก็บน้ำ ฯลฯ เหลือ
เพียงถนน ต้นไม้บางต้น สิ่งก่อสร้างบางแห่ง และ ซื่อถนน ซื่อสถานที่เป็นชื่อพระราชทานยังใช้เรียกอยู่ใน
ปัจจุบัน

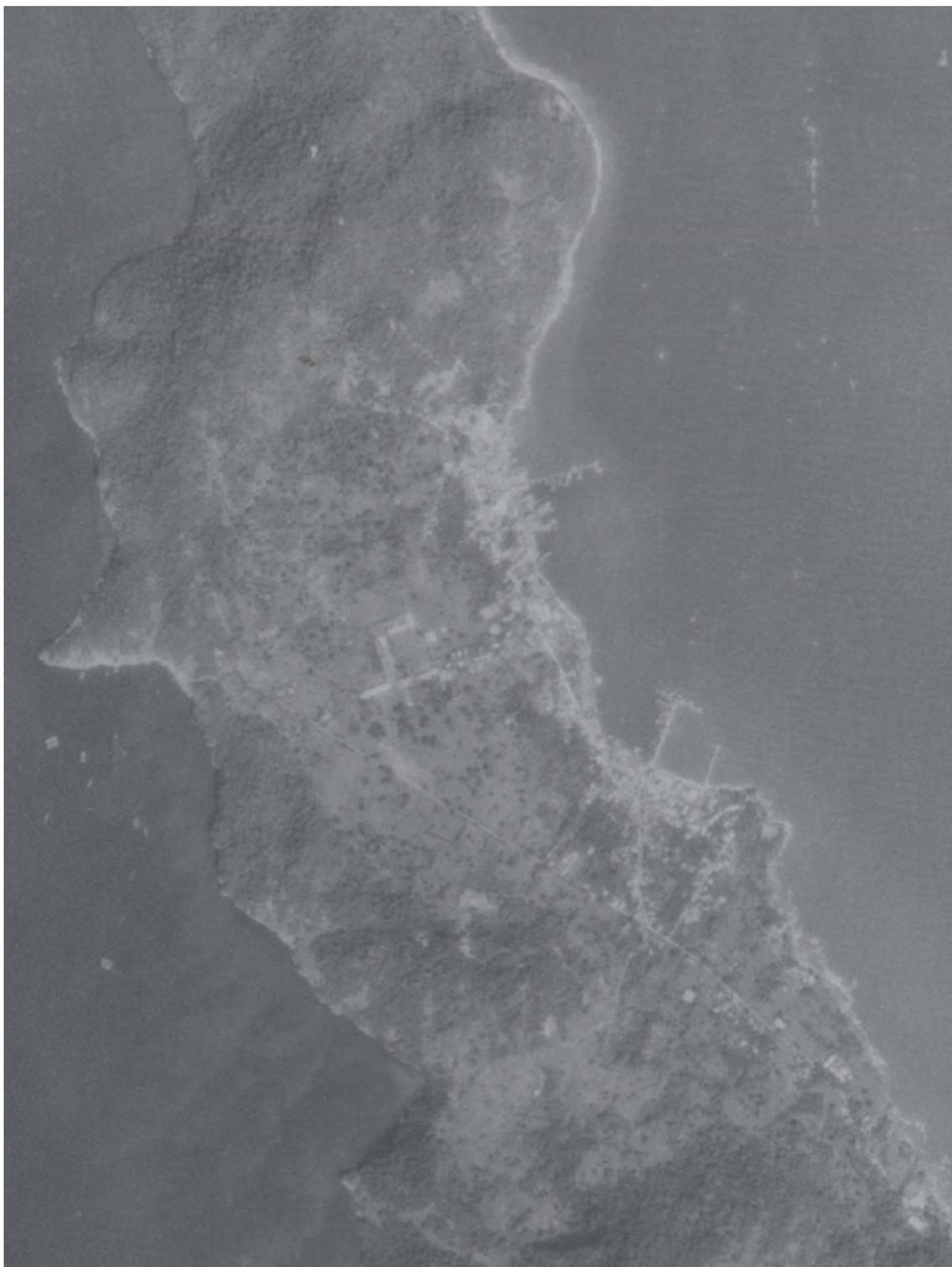
ภาพ ๒.๑๐ ภาพถ่ายทางอากาศบริเวณอ่าวหวัดวัน ปี พ.ศ. ๒๕๔๖

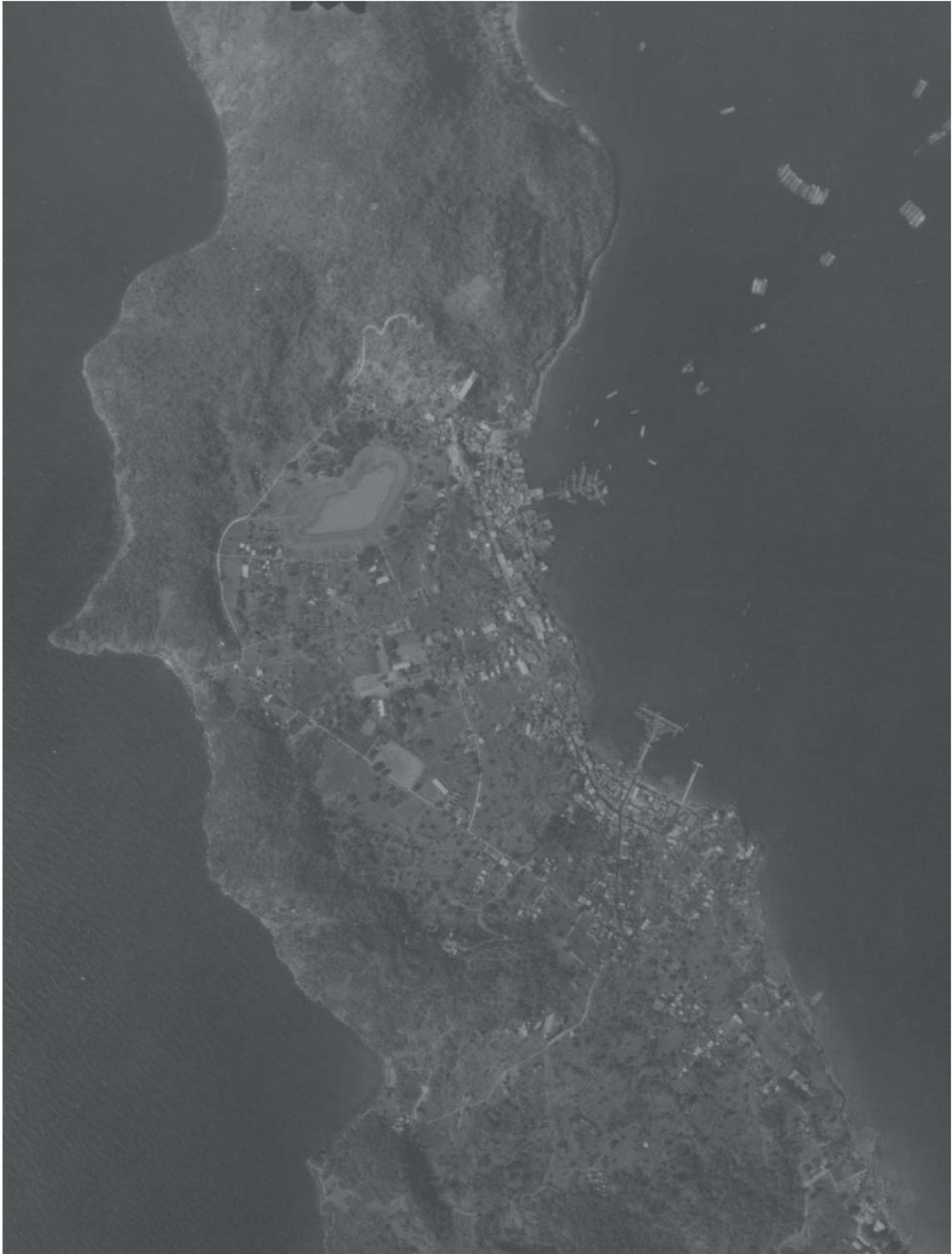
ภาพ ๒.๑๑ ภาพถ่ายทางอากาศบริเวณอ่าวหวางคะวัน ปี พ.ศ. ๒๕๑๐

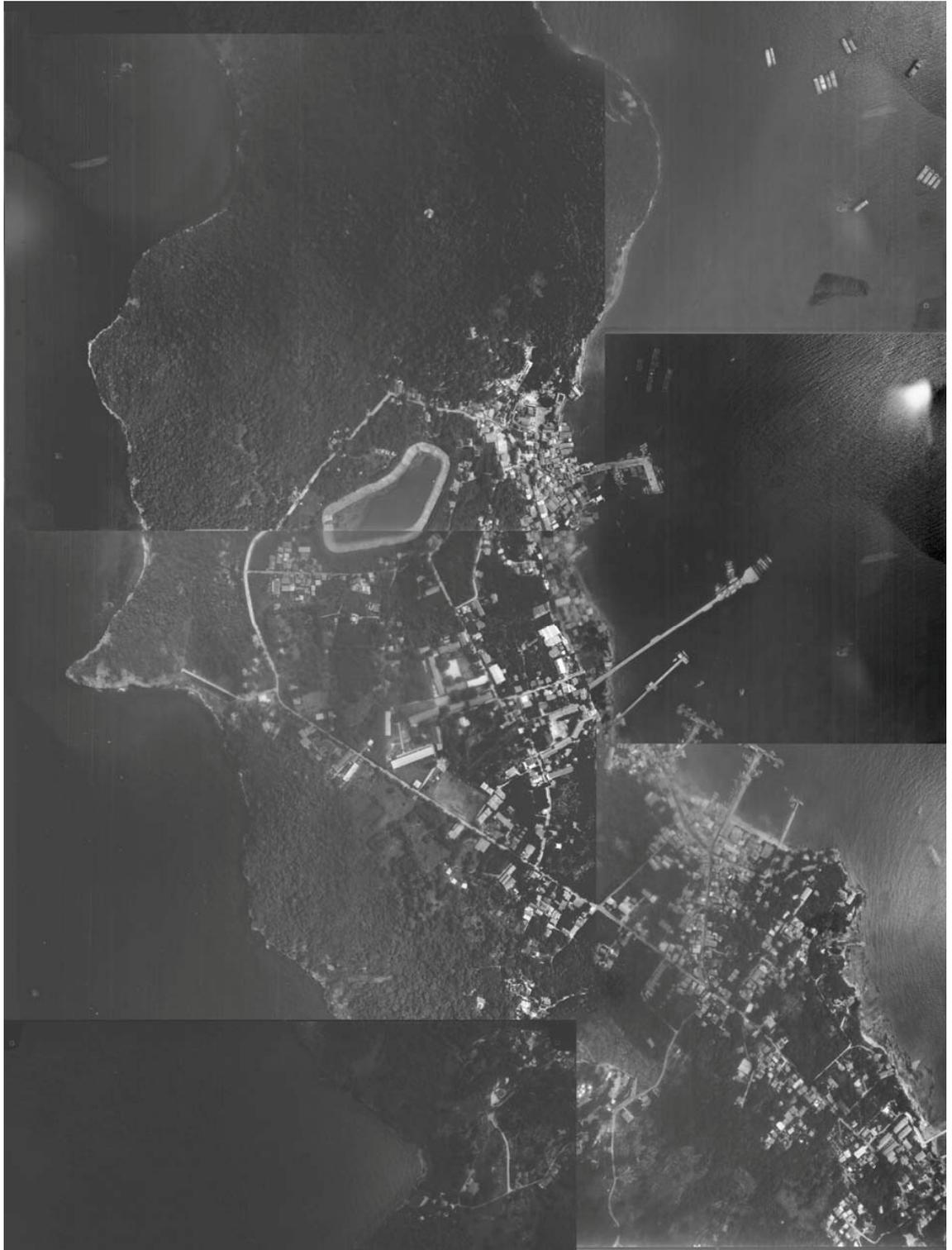
ภาพ ๒.๑๒ ภาพถ่ายทางอากาศบริเวณอู่รางคะวัน ปี พ.ศ. ๒๕๑๘

ภาพ ๒.๑๓ ภาพถ่ายทางอากาศบริเวณอู่รางคะวัน ปี พ.ศ. ๒๕๒๔

ภาพ ๒.๑๔ ภาพถ่ายทางอากาศบริเวณอ่าวหวางคะวัน ปี พ.ศ. ๒๕๓๓

ภาพ ๒.๑๕ ภาพถ่ายทางอากาศบริเวณอู่ขางกระวัน ปี พ.ศ. ๒๕๔๕

บทที่ ๓ องค์ประกอบภูมิสถาปัตยกรรมในอักษฺฎางคะวัน

การพัฒนาและก่อสร้าง “ไร่บน” ให้เป็นอักษฺฎางคะวันนั้น สันนิษฐานว่าใช้แนวคิดเดียวกันกับการสร้างพระนระ และสวนในพระจุฑาธุชราชฐาน (จุลวัน มัชฌิมวัน และมหาวัน) คือ การเก็บรักษาต้นไม้เดิมและปลูกต้นไม้ใหม่เพิ่ม เพื่อให้มีบรรยากาศร่มรื่น การสร้างศาลาเพื่อเป็นที่นั่งพักผ่อน การสร้างเขามอและลายสวน การขุดหินซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากในพื้นที่ นำมาทำเป็นคันขอบทางและลายสวน การก่อสร้างซุ้มประตู รั้ว และถนน เพื่อแสดงขอบเขตของพระนระ ตลอดจนการเชื่อมโยงอักษฺฎางคะวันกับพระจุฑาธุชราชฐาน ทั้งทางบกโดยถนนเสาวภาและถนนอักษฺฎางค์ และทางน้ำโดยท่าภาณุรังษี ท่าเทววงษ์ และท่าสะพานอักษฺฎางค์

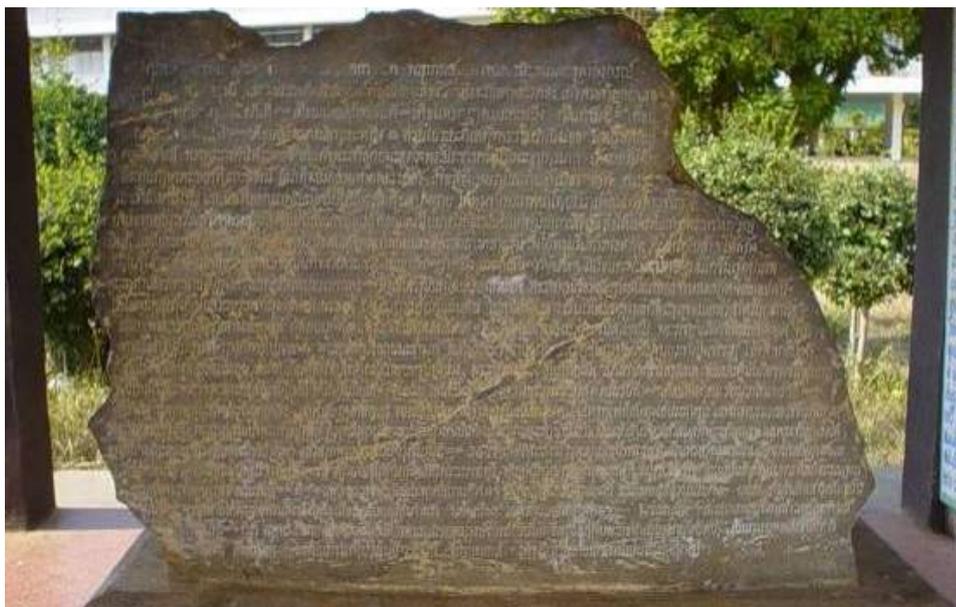
ในการสร้างอักษฺฎางคะวัน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดทำศิลาจารึกเพื่อบอกเล่าเรื่องราวความเป็นไปต่างๆ ทั้งสิ้น ๔ แห่ง ตามที่ได้มีการบันทึกไว้ ดังนี้

“อนึ่งการสร้างพระนระนี้โปรดเกล้าฯ ให้คัดเลือกก้อนศิลา สำหรับจารึกพระนามาภิไธย แลนามตำบลที่แลบอกประกาศเรื่องราวต่างๆ รวม ๔ แห่ง คือ ที่ยอดเขาพระจุลจอมเกล้าแห่ง ๑ ที่ปากถ้ำพระจุลจอมเกล้าแห่งหนึ่ง ที่เนินดินใกล้ต้นอินทนิล แลนรรัตนาคารแห่ง ๑ ที่ตำบลที่แลราชโกษาแห่ง ๑”

(ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๘ แผ่นที่ ๒๒ หน้า ๒๑๑)

(<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/๒๔๓๔/๐๒๒/๒๐๑.PDF> Retrieved July ๒๐๐๗)

จากการสำรวจในปัจจุบัน พบศิลาจารึกตั้งอยู่ในศาลาริมถนนเสาวภาใกล้โรงเรียนเกาะสีชัง สันนิษฐานว่าเป็นศิลาจารึกที่เนินดินใกล้นรรัตนาคาร (ดูรายละเอียดภาคผนวก ก) ได้รับการขึ้นทะเบียนโบราณสถานโดยกรมศิลปากร อยู่ในความดูแลรับผิดชอบของสำนักศิลปากรที่ ๕ ปราจีนบุรี และยังพบก้อนหินจารึกพระนามาภิไธย ที่ยอดเขาพระจุลจอมเกล้า และบริเวณใกล้กับรอยพระพุทธรูปบาทจำลอง ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นอันเดียวกับที่ปากถ้ำพระจุลจอมเกล้า

ภาพ ๓.๑ ศิลาจารึกที่ศาลาริมถนนเสาวภา

ภาพ ๓.๒ ศาลาที่ตั้งศิลาจารึกกรมถนนเสาวภา

ภาพ ๓.๓ ก้อนหินจารึกใกล้รอยพระพุทธรูปจำลอง มีจารึกว่า “ไหลคะยาสิระ แห่งเขายอดพระจุลจอมเกล้า”

ภาพ ๓.๔ ก้อนหินจารึกที่ยอดเขาพระจุลจอมเกล้า มีจารึกว่า “ยอดพระจุลจอมเกล้า รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๐” พร้อมพระปรมาภิไธย จปร

สถานที่และสิ่งที่น่าสนใจอยู่ในอัมพวันตะวันตก ซึ่งรัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ พระราชทานนามไว้ สามารถจำแนกได้ ๓ ประเภท คือ

๓.๑ สภาพภูมิประเทศธรรมชาติ ประกอบด้วย

- ยอดเขา ได้แก่ ยอดสุซุมาล ยอดสุทธาทิพย์ ยอดบริพัตร ยอดยุคล ยอดวไลย์ ยอดศิริภรณ์

- แหลม ได้แก่ แหลมมหาวชิราวุธ
- ช่อ ได้แก่ ช่ออิศริยามภรณ์ ช่ออากาศร ช่อบุรฉัตร
- เนิน ได้แก่ เนินโสภณบัณฑิตย์ เนินอาทร
- ลาด ได้แก่ ลาดดิลก
- ถ้ำ ได้แก่ ถ้ำจักรพงษ์ ถ้ำสุนันทา ถ้ำกรรมภรณ์
- ผา ได้แก่ ผาอรประพันธ์ ผาหลวงนายศักดิ์ ผาอนุวัตร
- ศิลา ได้แก่ เทือกศิลามหาวชิราวุธ ศิลาสรรพศาสตร์ เทือกหินปรีดา เขามอพระยาภักดี
- ที่แล ได้แก่ ที่แลไชยันต์ ที่แลราชโกษา
- ป่อน้ำ ได้แก่ ป่อเจ้าหมื่นไวย ป่อมหามนตรี

๓.๒ อาคารและสิ่งก่อสร้าง ประกอบด้วย

- อาคาร ได้แก่ นรรัตนาคาร อาคารที่ศิลปศาสตร ศาครที่ที่แลไชยันต์ ละวาดวาราคาร
- ศาลา ได้แก่ เก่งพระภักดี ทับอัคนี พลัปลลา
- บ้านโต ได้แก่ บ้านโตนายพิศาล บ้านโตเจ้าจำรูญ
- ถนน ได้แก่ ถนนเสาวภา ถนนจักรพงษ์ ถนนวชิราวุธ ถนนสรรพเพช ถนนนิภา ถนนมาลินี ถนนสายสวัสดิ์ ถนนนภาจร ถนนมหาใจภักดี ถนนวัฒนา ถนนเจ้าโต
- ทาง ได้แก่ ทางหลวงพิทักษ์ ทางราชบำเรอ ทางสรรพาวุธ ทางพรหมสุรินทร์
- ประตู ได้แก่ ประตูอักษฎางค์

๓.๓ สวนและพรรณไม้ ประกอบด้วย

- สวน ได้แก่ สวนจันทร์รา สวนเยวมาลย์ สวนอัมพันตรีย์ สวนอินทนิล
- เรือก ได้แก่ เรือกอัจฉรา เรือกนภาพร เรือกจุฑารัตน์ เรือกवलัษณ เรือกอรพินธุ เรือกภักธา เรือกเจริญศรี
- ร่มไม้ ได้แก่ ดงพลัปลลา ร่มไม้สมมต ร่มไม้ศะศิพงษ์ ร่มมะม่วงพวงสร้อย ร่มมะขามบุษบัน
- สนาม ได้แก่ สนามนราธิป สนามสุวภัทร สนามศรีวิไลย์
- ต้นไม้ ได้แก่ เลียบเสมอใจ เลียบประวิช เลียบจิตรเสนห์ มะม่วงโสมาวดี มะขามราชเสวก มะขามหลวงศร มะเกลือหลวงชำนาญ มะกอกราชานูบาล กรวยป่าขุนพิศาล ไม้บอนศรีมหา-
ราชา ไม้บอนลักษณะมานา

๓.๑.๑ ยอดเขา เป็นภูเขาหินโอบล้อมพื้นที่ อยู่ทางทิศเหนือ ทิศตะวันตก และทิศใต้ ประกอบด้วย

ยอดสุขุมมาล พิกัดภูมิศาสตร์ ๑๓ ๐๙ ๒๖ องศาเหนือ และ ๑๐๐ ๔๘ ๒๑ องศา
ตะวันออก

ยอดเขาด้านทิศใต้ของอัมพวงคะวัน สูงจากระดับน้ำทะเล ๙๙ เมตร
ปัจจุบันเป็นที่ตั้งวัดถ้ำยายปริก ได้รับชื่อตามพระนามของ พระนางเจ้า
สุขุมมาลมารศรี พระราชเทวี พระนามเดิม พระองค์เจ้าสุขุมมาลมารศรี พระ
ราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้าคุณจอม
มารดาสำลี ประสูติเมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๐๔ ในรัชกาลที่ ๕
ทรงสถาปนาเป็นพระนางเจ้าสุขุมมาลมารศรี พระราชเทวี ถึงรัชกาลที่ ๗
ในพ.ศ. ๒๔๖๘ โปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็น สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า สุขุมมา
ลมารศรี พระอัครราชเทวี สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๐
พระชันษา ๖๖ ปี

ยอดสุทธาทิพย์ พิกัดภูมิศาสตร์ ๑๓ ๐๙ ๒๖ องศาเหนือ และ ๑๐๐ ๔๘ ๑๙ องศา
ตะวันออก

ยอดเขาถัดจากยอดสุขุมมาล ตรงกับถ้ำจักรพงษ์ สูงจากระดับน้ำทะเล ๗๐
เมตร ปัจจุบันเป็นที่ตั้งสำนักสงฆ์ถ้ำจักรพงษ์ ได้รับชื่อตามพระนามของ
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสุทธาทิพย์รัตนี สุขุมขัตติยภัลยาวดี พระ
ราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระนางเจ้า
สุขุมมาลมารศรี พระราชเทวี ประสูติเมื่อวันที่ ๑๔ กันยายน พ.ศ. ๒๔๒๐
ต่อมาในพ.ศ. ๒๔๔๖ รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็น สมเด็จพระเจ้า
ฟ้าฯ กรมหลวงศรีรัตนโกสินทร์ สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๖ เมื่อวันที่ ๒
มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๕

ยอดบริพัตร ยอดเขาถัดจากยอดสุทธาทิพย์ ได้รับชื่อตามพระนามของ สมเด็จพระเจ้า
ลูกยาเธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ ดิลกจันทรรนิภาพงศ์ มหามกุฏวงศ์
นราธิราช จุฬาลงกรณราชวโรรส อุดลยยศอุภโตพงศ์พิสุทธิ นรมุ
รัตนขัตติยราชกุมาร พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว และพระนางเจ้าสุขุมมาลมารศรี พระราชเทวี ประสูติเมื่อวันที่
๒๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๒๔ รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นสมเด็จพระ
เจ้าฟ้าฯ กรมขุนมไหสุริยสงขลา ใน พ.ศ. ๒๔๓๔ จากนั้นเสด็จไปทรง
ศึกษาวิชาที่ประเทศอังกฤษ และประเทศเยอรมนี ใน พ.ศ. ๒๔๔๔ ทรง
เปลี่ยนพระนามกรมเป็น สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมขุนนครสวรรค์วรพินิต
เสด็จกลับมาทรงรับราชการทหาร เป็นนายพลตรี ราชองครักษ์ ตำแหน่ง
เสนาธิการทหารบก แล้วเลื่อนเป็นนายพลเรือโท ราชองครักษ์ ผู้
บัญชาการกรมทหารเรือ ในรัชกาลที่ ๖ ทรงเป็นเสนาบดีกระทรวง

ทหารเรือ ใน พ.ศ. ๒๔๕๔ โปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าฯ กรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต ทรงเป็นจอมพลเรือ ราชองครักษ์ จอมพลตำแหน่งเสนาธิการทหารบก และอุปนายกแห่งสภาอากาศสยาม ถึงรัชกาลที่ ๗ ทรงเป็นอภิรัฐมนตรี และใน พ.ศ. ๒๔๖๘ ทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงกลาโหม และกระทรวงมหาดไทย สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๘ เมื่อวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๗ ทรงเป็นต้นราชสกุล บริพัตร

ภาพ ๓.๗ จากซ้ายไปขวา ยอดสุทุมาล ยอดสุทธาทิพย์ และ ยอดบริพัตร

ยอดสุทธาสินีนาฏ

เขาเตี้ยๆ อยู่ถัดจากยอดบริพัตรไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ได้รับชื่อตามพระนามของ พระอรรคชายาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ กรมขุนสุทธาสินีนาฏ พระนามเดิมหม่อมเจ้าสาย ในกรมหมื่นภูมินทรภักดี ประสูติเมื่อวันที่ ๔ กันยายน พ.ศ. ๒๔๐๖ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็น พระอรรคชายาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ กรมขุนสุทธาสินีนาฏ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๑ ต่อมาในรัชกาลที่ ๗ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นพระวิมาดาเธอฯ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา ในพ.ศ. ๒๔๖๘ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๒

ยอดยุดคูล

เขายาวยอดคูล อยู่ถัดจากยอดสุทธาสินีนาฏ ได้รับชื่อตามพระนามของ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร บดินทรเทพยนิพัทธ์ ชาติติย-ราชกุมาร พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และ พระอรรคชายาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ กรมขุนสุทธาสินีนาฏ ประสูติเมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๒๕ เสด็จประพาสเป็นเจ้าฟ้าฯ เมื่อ

พ.ศ. ๒๔๓๑ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๓๔ รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ สถาปนา เป็น สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร จุฬาลงกรณ์ราชวรวงศ์- อภัยวงศ์พิสุทธิ วรุตโมภโตสุชาติ บรมนฤนาถราชกุมาร กรมหมื่น ลพบุรีาดิศร เสด็จไปทรงศึกษา ณ มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ประเทศ อังกฤษ จากนั้นจึงกลับมาทรงรับราชการในกระทรวงมหาดไทย เปลี่ยน พระนามทรงกรมเป็น สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมขุนลพบุรีราเมศวร์ ทรงเป็น ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช ในรัชกาลที่ ๖ เลื่อนเป็นนาย พลโท ราชองครักษ์ สมุหนมนตรี ตำแหน่งอุปราชมณฑลปักษ์ใต้ ในรัชกาล ที่ ๗ ทรงสถาปนาเป็น สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ ในพ.ศ. ๒๔๖๘ ทรงเป็นเสนาบดี กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. ๒๔๗๓ ทรงเป็นอภิรัฐมนตรี สิ้นพระชนม์เมื่อ วันที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ทรงเป็นต้นราชสกุล ยุคล

ภาพ ๓.๘ จากซ้ายไปขวา ยอดสุทธาสินีนาฏ และ ยอดยุคล

ยอดมหาวชิราวุธ

ยอดเขาทางทิศตะวันตกของอัมพางค์วัน ได้รับชื่อตามพระนามของ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ เอกอรรคมหาบุรุษย์บรม- นราธิราช จุฬาลงกรณ์นาถราชวโรรส มหาสมมติขัตติยพิสุทธิ บรม- มกุฎสุริยสันตติวงศ์ อติศัยพงศ์วโรภโตสุชาติ คุณสังกาศวิมลรัตน์- ทฤกษณมสวัสดิขัตติยราชกุมาร พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระราชเทวี ประสูติเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๒๓ ต่อมาในพ.ศ. ๒๔๓๑ รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมขุนเทพทวารวดี เสด็จ ไปทรงศึกษาในประเทศอังกฤษ ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๗ โปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร หลังจาก

ทรงศึกษาวิชาพลเรือนที่มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด และวิชาทหารบกที่
โรงเรียนแซนด์เฮิสต์ ประเทศอังกฤษแล้ว เสด็จกลับมารับราชการ ทรง
เป็นนายพลเอก ราชองครักษ์ ตำแหน่งจเรทหารบก ทรงบัญชาการกรม
ทหารมหาดเล็ก เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ.
๒๔๕๓ เสด็จดำรงศิริราชสมบัติอยู่ ๑๖ พรรษา เสด็จสวรรคตเมื่อวันที่
๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๘ พระชนมพรรษา ๔๖ พรรษา

ยอดดวไลย์

ยอดเขาอยู่ถัดยอดมหาวชิราวุธไปทางทิศเหนือ ได้รับชื่อตามพระนามของ
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ นรินทรเทพยกุมารี พระราช
ธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า
สว่างวัฒนา บรมราชเทวี ประสูติเมื่อวันที่ ๑๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๒๗
ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๕๔ รัชกาลที่ ๖ โปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็น สมเด็จพระเจ้า-
ฟ้าฯ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร ถึงรัชกาลที่ ๘ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘ โปรด
เกล้าฯ สถาปนาเป็นสมเด็จพระราชปิตุจฉา เจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ฯ
สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๑ พระชันษา ๕๔ ปี

ยอดศิราภรณ์

ยอดเขาอยู่ถัดยอดดวไลย์ไปทางทิศเหนือ ได้รับชื่อตามพระนามของ
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าศิราภรณ์โสภณ พิมลรัตนวดี พระราชธิดา
ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า
สว่างวัฒนา บรมราชเทวี ประสูติเมื่อวันที่ ๑๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๓๑
สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันที่ ๒๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๑
พระชันษา ๑๑ ปี

ภาพ ๓.๙ จากซ้ายไปขวา ยอดมหาวชิราวุธ ยอดดวไลย์ และ ยอดศิราภรณ์ ถัดมาซึ่งอยู่นอกเขตอัมพวันกระวัน คือ ยอด
อัมพวันค์ และ ยอดพระจุลจอมเกล้า

๓.๑.๒ แหลม สภาพภูมิประเทศที่เป็นแหลมยื่นไปในทะเลทางทิศตะวันตก ได้แก่

แหลมมหาวชิราวุธ พิกัดภูมิศาสตร์ ๑๓ ๐๙ ๔๗ องศาเหนือ และ ๑๐๐ ๔๗ ๕๖ องศา
ตะวันออก
แหลมที่เชิงเขายอดมหาวชิราวุธ ใกล้ช่องเขาขาดในปัจจุบัน ได้รับชื่อตาม
พระนามของ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ

๓.๑.๓ ช่อง สภาพภูมิประเทศที่เป็นช่องระหว่างเขา ได้แก่

ช่องอิศริยาภรณ์ พิกัดภูมิศาสตร์ ๑๓ ๐๙ ๔๕ องศาเหนือ และ ๑๐๐ ๔๘ ๐๖ องศา
ตะวันออก
ช่องเขาใหญ่ อยู่ระหว่างยอดมหาวชิราวุธกับยอดดอยกุล มีทางเชื่อมกับ
ถนนเสาวภา ผ่านช่องไปออกทะเลที่แหลมมหาวชิราวุธ ปัจจุบันเรียกอีก
ชื่อว่า ช่องเขาขาด ได้รับชื่อตามพระนามของ พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์
เจ้าอิศริยาภรณ์ พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว และเจ้าจอมมารดา หม่อมราชวงศ์เกสร ประสูติเมื่อวันที่ ๒๑
ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๑ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๒๒ กันยายน พ.ศ. ๒๔๓๕
พระชันษา ๕ ปี

ช่องอากาศ ช่องเขาระหว่างเขายอดพระจุลจอมเกล้ากับยอดอัมพวัน ได้รับชื่อตาม
พระนามของ พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าอากาศเกียรติวงศ์ พระราช-
โอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้าจอมมารดา
โหมต ประสูติเมื่อวันที่ ๑๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๒๓ ได้เสด็จไปทรงศึกษา
วิชาทหารเรือ ณ ประเทศอังกฤษ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๔๗ รัชกาลที่ ๕
โปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็น พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าอากาศกร-
เกียรติวงศ์ กรมหมื่นชุมพรเขตรอุดมศักดิ์ ได้เป็นนายพลเรือตรี
ราชองครักษ์ ตำแหน่งรองผู้บัญชาการกรมทหารเรือ ถึงรัชกาลที่ ๖ เลื่อน
เป็นพลเรือโท แล้วเป็นนายพลเรือเอก ราชองครักษ์ เสนาธิการทหารเรือ
โปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นกรมหลวงชุมพรเขตรอุดมศักดิ์ เมื่อ พ.ศ.
๒๔๖๓ ต่อมา พ.ศ. ๒๔๖๕ ทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงทหารเรือ
สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๑๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ พระชันษา ๔๔ ปี เป็น
ต้นราชสกุล อากาศ

ช่องบุรฉัตร ช่องเขาระหว่างยอดบริพัตรและยอดสุทธาสินีนาฏ ได้รับชื่อตามพระนาม
ของ พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าบุรฉัตรไชยากร พระราชโอรสใน
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้าจอมมารดาวาด
ประสูติเมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๒๔ ได้เสด็จไปทรงศึกษาวิชา
ทหารช่างในประเทศอังกฤษ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๔๙ รัชกาลที่ ๕ โปรด

เกล้าฯ สถาปนาเป็น พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าบุรฉัตรไชยากร กรมหมื่นกำแพงเพชรอัครโยธิน ได้เป็นนายพลตรีราชองครักษ์ ตำแหน่ง ผู้บัญชาการกองพล และจเรการช่างทหารบก ถึงรัชกาลที่ ๖ เลื่อนเป็น นายพลโทราชองครักษ์ ใน พ.ศ. ๒๔๕๙ โปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็น พระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนกำแพงเพชรอัครโยธิน ได้ทรงบัญชาการกรมรถไฟหลวง เลื่อนเป็นพลเอกทหารบก ในพ.ศ. ๒๔๖๕ โปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็น พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงกำแพงเพชรอัครโยธิน ในรัชกาลที่ ๗ ใน พ.ศ. ๒๔๖๙ เป็นเสนาบดีกระทรวงพาณิชย์และคมนาคม ต่อมาทรงเป็นอภิรัฐมนตรี ใน พ.ศ. ๒๔๗๒ โปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็น พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ประชาธิปไตยทรเจษฎาภิบาล ปิยมหาราชวงศวิศิษฎ์ อเนกยন্ত্রวิจิตรกฤตยโกศล วิมลรัตนมหาโยธาธิบดี ราชฐานธรมโหฬาร พาณิชยการคมนาคม อุดมรัตนตรัยสรณธาดา มัททวเมตตาสวาศรัย ฉัตรชัยดิลกบพิตร สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๑๔ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๙ พระชันษา ๕๕ ปี เป็นต้นราชสกุล ฉัตรชัย

ภาพ ๓.๑๐ แหลมมหาวชิราวุธและเทือกคิลามหาวชิราวุธ

ภาพ ๓.๑๑ ช่องอิศริยาภรณ์ หรือช่องเขาขาดในปัจจุบัน

ภาพ ๓.๑๒ ยอดมหาวชิราวุธ เทือกคิลามหาวชิราวุธ และ ช่องอิศริยาภรณ์

๓.๑.๔ เนิน สภาพภูมิประเทศที่เป็นเนิน ประกอบด้วย

เนินโสณบัณฑิตย์ อยู่ต่อเขายอดยุคลดจตุลทะเล ได้รับชื่อตามพระนามของ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิต พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้าจอมมารดาวาด ประสูติเมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๐๖ ในพ.ศ. ๒๔๓๔ รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็น พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิต กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิธาดา ต่อมา ในพ.ศ. ๒๔๔๓ เลื่อนเป็นกรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา ทรงเป็นนายพันเอกราชองครักษ์ ที่ปรึกษาประจำสถานทูตสยามในประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ต่อมาเป็นข้าหลวงใหญ่ประจำมณฑลพายัพ เสนาบดีกระทรวงมรุธาธร กระทรวงโยธาธิการ และกระทรวงวัง สิ้นพระชนม์ใน รัชกาลที่ ๖ เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๖ พระชันษา ๕๐ ปี เป็น ต้นราชสกุล โสณกุล

เนินอาทร อยู่ต่อเขายอดศิราภรณ์ จดถนนวิชิตราวุธ ได้รับชื่อตามพระนามของ พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าอาทรทิพยนิภา พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้าจอมมารดาชุ่ม ประสูติเมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๒ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ พระชันษา ๖๙ ปี

๓.๑.๕ ลาด สภาพภูมิประเทศที่เป็นที่ลาดลงไป ประกอบด้วย

ลาดดิลก อยู่ในปากช่องเขาอาภากร ได้รับชื่อตามพระนามของ พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าดิลกนพรัฐ พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้าแม่ทิพเกสร ประสูติเมื่อวันที่ ๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๒๗ ได้เสด็จไปทรงศึกษาในประเทศอังกฤษและเยอรมนีจนถึงระดับ ดุษฎีบัณฑิต ทรงกลับมารับราชการเป็นอำมาตย์เอก เจ้ากรมพลัมวัง กระทรวงมหาดไทย ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๕๕ รัชกาลที่ ๖ โปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็น พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าดิลกนพรัฐ กรมหมื่นสรรควิสิยนรบดี สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๕ พระชันษา ๒๘ ปี

๓.๑.๖ ถ้ำ สภาพภูมิประเทศที่เป็นถ้ำ ประกอบด้วย

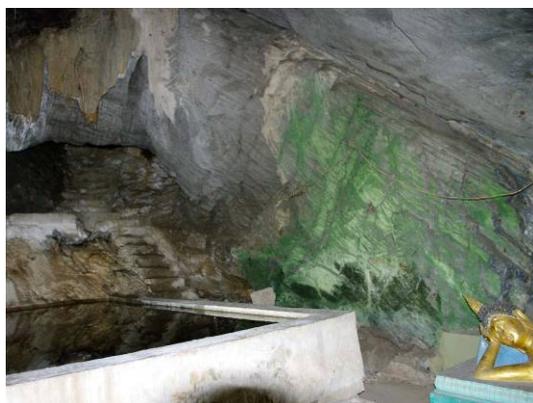
ถ้ำจักรพงษ์ พิกัดภูมิศาสตร์ ๑๓ ๐๙ ๒๗ องศาเหนือ และ ๑๐๐ ๔๘ ๒๑ องศาตะวันออก
อยู่ตรงเขายอดสุทธาทิพย์ ได้รับการขึ้นทะเบียนโบราณสถานโดยกรมศิลปากร อยู่ในความดูแลรับผิดชอบของสำนักศิลปากรที่ ๕ ปราจีนบุรี

ได้รับชื่อตามพระนามของ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์
 ภูวนารถ นริศรราชมหามกุฏวงศ์ จุฬาลงกรณ์นรินทร์ สยามพิชิตินทรว-
 รางกูร สมบูรณพิสุทธิชาติ วิมลภาสอุภัยปักษ์ อรรควรรัตน์ ชัตติยราช
 กุมาร พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และ
 พระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระราชเทวี ประสูติเมื่อวันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ.
 ๒๔๒๕ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๓๔ รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็น
 สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมขุนพิษณุโลกประชานารถ เสด็จไปทรงศึกษาวิชาที่
 ประเทศอังกฤษ แล้วเสด็จไปประทับในราชสำนักสมเด็จพระเจ้านิโคลัสที่
 ๒ พระเจ้ากรุงรัสเซีย ทรงเรียนวิชาการทหาร ได้เป็นราชทูตพิเศษเมื่อ
 เสด็จอยู่ยุโรป เสด็จกลับมารับราชการทหารในรัชกาลที่ ๕ ได้เป็นนาย
 พลตรี ราชองครักษ์ ตำแหน่งเสนาธิการทหารบก ถึงรัชกาลที่ ๖ โปรด
 เกล้าฯ ให้ทรงบัญชาการกรมทหารมหาดเล็กแทนพระองค์ แล้วเลื่อนเป็น
 สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมหลวงพิษณุโลกประชานารถใน พ.ศ. ๒๔๕๔ เลื่อน
 เป็นนายพลโท นายพลเอก และจอมพลทหารบก ราชองครักษ์ ตามลำดับ
 ทั้งยังทรงดำรงตำแหน่งเสนาธิการทหารบกอีกด้วย เสด็จถึงวังกดที่เมือง
 สิงคโปร์เมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๓ พระชนมายุ ๓๘ ปี รัชกาล
 ที่ ๖ โปรดเกล้าฯ สถาปนาพระเกียรติยศเป็น สมเด็จพระอนุชาธิราช
 เจ้าฟ้าฯ กรมหลวงพิษณุโลกประชานารถ เป็นต้นราชสกุล จักรพงษ์
 พิกัดภูมิศาสตร์ ๑๓ ๐๙ ๒๗ องศาเหนือ และ ๑๐๐ ๔๘ ๑๙ องศา
 ตะวันออก

ถ้าสุพรรณฯ

ถ้ากรรณาภรณ์

ถ้าเด็กบนเขาอดสูทธาติพิย์ สันนิษฐานว่าเป็น ถ้ำระหงในปัจจุบัน ได้รับ
 ชื่อตามพระนามของ สมเด็จพระนางเจ้าสุพรรณทกุมารีรัตน์ พระวรราชเทวี
 อยู่หลังถ้ำสุพรรณฯ (สำรวจไม่พบ) ได้รับชื่อตามพระนามของ สมเด็จพระ
 เจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรรณาภรณ์เพชรรัตน์

ภาพ ๓.๑๓ ภายในถ้ำจักรพงษ์

ภาพ ๓.๑๔ ป้ายชื่อถ้ำจักรพงษ์ CHAKRAPONGS GROTTTO

ภาพ ๓.๑๕ ด้านบนถ้ำระมั่ง สันนิษฐานว่าเป็นถ้ำสุ่นทา

ภาพ ๓.๑๖ ภายในถ้ำระมั่ง

๓.๑.๗ ผา สภาพภูมิประเทศที่เป็นหน้าผาหินสูงชัน ประกอบด้วย

ผาอรประพันธ์

พิกัดภูมิศาสตร์ ๑๓ ๐๙ ๓๓ องศาเหนือ และ ๑๐๐ ๔๘ ๑๔ องศาตะวันออก

อยู่ที่เชิงเขายอดบริพัตร ริมถนนจักรพงษ์ ได้รับชื่อตามพระนามของ พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าอรประพันธ์ราไพ พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้าจอมมารดาอ่อน ประสูติเมื่อวันที่ ๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๒๘ สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๗ เมื่อวันที่ ๒๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ พระชันษา ๔๘ ปี

ผาหลวงนายศักดิ์

พิกัดภูมิศาสตร์ ๑๓ ๐๙ ๓๖ องศาเหนือ และ ๑๐๐ ๔๘ ๑๓ องศาตะวันออก

อยู่ที่เชิงเขายอดสุทธาสินีนาฏ ริมถนนจักรพงษ์ ตรงร่วมไม้สมมต ได้รับชื่อตามราชทินนามของ หลวงศักดิ์ นายเวรมหาดเล็ก นามเดิม เสฐ หังสสุต เข้ารับราชการได้เป็นนายราชภัณฑท์ภักดี หุ้มแพรพิเศษในกรมมหาดเล็ก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๖ แล้วเป็นหลวงศักดิ์ นายเวรมหาดเล็กเวรศักดิ์ พ.ศ. ๒๔๓๓ ต่อมาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เลื่อนเป็นพระยาพิพิธโกศัยสุวรรย์ อธิบดีกรมกระษาศปณัติธิการ กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ พ.ศ. ๒๔๔๒ ภายหลังลาออกจากราชการเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕

ผาอนุวัตร

พิกัดภูมิศาสตร์ ๑๓ ๐๙ ๕๓ องศาเหนือ และ ๑๐๐ ๔๘ ๐๕ องศาตะวันออก

อยู่ที่เชิงเขายอดมหาวชิราวุธ ใกล้สวนจันทรา ได้รับชื่อตามราชทินนามของ หม่อมอนุวัตรวรพงษ์ นามเดิม หม่อมราชวงศ์ จิตร สุทัศน์ เป็นบุตรหม่อมเจ้าอลงกรณ์ สุทัศน์ เข้ารับราชการได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น หม่อมอนุวัตรวรพงศ์ ราชนิกุล เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓ แล้วเป็นเจ้าหมื่น

ศรีสรวิทย์ พ.ศ. ๒๔๔๖ ภายหลังเลื่อนเป็นพระยาศรีวรวงศ์ ตำแหน่งใน
กรมราชเลขาณูการ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ ถึงแก่กรรมเมื่อใดไม่ปรากฏ

ภาพ ๓.๑๗ ผาอรประพันธ์

ภาพ ๓.๑๘ ป้ายชื่อผาอรประพันธ์

ภาพ ๓.๑๙ ผาหลวงนายศักดิ์ (สันนิษฐาน)

ภาพ ๓.๒๐ ผาอนุวัตร (สันนิษฐาน)

๓.๑.๘ ศิลา สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นกลุ่มก้อนหินเดิมตามธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษ สวยงาม เด่นชัด
เป็นสิ่งหมายตา ประกอบด้วย

เทือกศิลามหาชिरารูช เทือกหินยาวจากช่องอิศริยาภรณ์ไปจดแหลมมหาชिरารูช ได้รับชื่อตาม
พระนามของ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาชिरารูช

ศิลาสรรพสาตร์ ช้างบันไดนายพิศาล ที่ตั้งพลับพลา (สำรวจไม่พบ) ได้รับชื่อตามพระนาม
ของ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าทองแถมถวัลยวงศ์ พระราชโอรสใน
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้าจอมมารดาสังวาลย์
ประสูติเมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๐๐ ต่อมาในรัชกาลที่ ๕ ในพ.ศ.
๒๔๓๑ โปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็น กรมหมื่นสรรพสาตร์ศุภกิจ เลื่อนเป็น
กรมขุนสรรพสาตร์ศุภกิจใน พ.ศ. ๒๔๔๘ ทรงเป็นนายพันเอก
ราชองครักษ์ บังคับการกรมช่างมหาดเล็ก ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๕๕ รัชกาล
ที่ ๖ โปรดเกล้าฯ เลื่อนเป็นกรมหลวงสรรพสาตร์ศุภกิจ สิ้นพระชนม์เมื่อ

	วันที่ ๑๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒ พระชันษา ๖๓ ปี เป็นต้นราชสกุล ทองแถม
เทือกหินปรีดา	อยู่ข้างตะวันตกของถนนเสาวภา (สำรวจไม่พบ) ได้รับชื่อตามพระนามของ พระวรวงษ์เธอ พระองค์เจ้าปรีดา พระโอรสในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนวรจักรธรานุภาพ พระนามเดิมหม่อมเจ้าปรีดา ประสูติเมื่อวันที่ ๑๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๗๘ ทรงว่ากรมช่างเคลือบและช่างกระຈก ใน พ.ศ. ๒๔๒๔ รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็น พระวรวงษ์เธอ พระองค์เจ้าปรีดา สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๔๕๗ พระชันษา ๘๐ ปี
เขามอพระยาภักดี	เขามอขนาดเล็กอยู่ริมถนนมาลินี หลังนรรัตนาคาร (สำรวจไม่พบ) ได้รับชื่อตามราชทินนามของ พระยาภักดีภูบาล นามเดิม แหก รัตนทัศนีย์ เข้ารับราชการได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น จมื่นมหาสนิท หัวหมื่นมหาดเล็กเวรเสนาห์รักษา ฝ่ายพระราชวังบวร ภายหลังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เลื่อนเป็นพระยาภักดีภูบาล ตำแหน่งจางวางมหาดเล็ก ฝ่ายพระราชวังบวร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๙ แล้วโปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระยาอักษฎาเรืองเดช ตำแหน่งจางวางกรมพระตำราจขวา ฝ่ายพระราชวังบวร พ.ศ. ๒๔๓๖ ถึงแก่กรรมวันที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๐

ภาพ ๓.๒๑-๓.๒๒ เทือกศิลามหาชีราวุธ

๓.๑.๙ ที่แล คือ จุดชมทิวทัศน์ ซึ่งเป็นบริเวณที่สามารถมองเห็นทัศนียภาพได้กว้างไกล สวยงามประกอบด้วย

ที่แลไชยยันต์ พิกัดภูมิศาสตร์ ๑๓ ๐๙ ๒๗ องศาเหนือ และ ๑๐๐ ๔๘ ๒๓ องศาตะวันออก
 อยู่ที่ยอดสุขุมาล เป็นจุดชมทิวทัศน์ภายในอักษฎางค์วัน ได้รับชื่อตามพระนามของ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าไชยยันตมงคล

ที่แลราชอาณาจักร

พิกัดภูมิศาสตร์ ๑๓ ๐๙ ๔๗ องศาเหนือ และ ๑๐๐ ๔๘ ๐๖ องศาตะวันออก

อยู่ที่ยอดมหาราชารัฐ เป็นจุดชมทิวทัศน์ทะเลอ่าวไทย ได้รับการขึ้นทะเบียนโบราณสถานโดยกรมศิลปากร อยู่ในความดูแลรับผิดชอบของสำนักศิลปากรที่ ๕ ปราจีนบุรี ได้รับชื่อตามราชทินนามของ พระราชโกษา นามเดิม หุ่น วัชรโรทัย เป็นบุตร พระยาราชโกษา (จัน วัชรโรทัย) เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๘ ในรัชกาลที่ ๕ ได้ถวายตัวเป็นมหาดเล็ก ต่อมาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น ขุนราชสมบัติ นายเวรกรมพระยามาลา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๒ เลื่อนเป็นหลวงเทพาภรณ์ พ.ศ. ๒๔๒๖ ภายหลังโปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระราชโกษา ตำแหน่งปลัดทูลฉลองกรมพระยามาลา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๑ โปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระยาราชโกษา สังกัดกรมพระยามาลา พ.ศ. ๒๔๓๘ ถึงรัชกาลที่ ๖ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนเป็นพระยาอุทัยธรรม ตำแหน่งเจ้ากรมพระยามาลา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ ถึงอนิจกรรมในรัชกาลที่ ๘ เมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๘ อายุ ๙๐ ปี

ภาพ ๓.๒๓ มุมมองจากที่แลไชยยันต์

ภาพ ๓.๒๔ ศาลาที่ประทับบริเวณที่แลราชอาณาจักร

ภาพ ๓.๒๕ แท่นประทับบริเวณที่แลราชอาณาจักร

ภาพ ๓.๒๖ มุมมองจากบริเวณที่แลราชโกษาเข้ามาในอัมพวัน

ภาพ ๓.๒๗-๓.๒๘ มุมมองจากบริเวณที่แลราชโกษาออกสู่ทะเลอ่าวไทย

๓.๑.๑๐ บ่อน้ำ น่าจะเป็นตาน้ำธรรมชาติเดิมที่มีน้ำตลอดปี แล้วสร้างเป็นบ่อเก็บกักน้ำไว้ให้ราษฎรใช้ประโยชน์ประกอบด้วย

บ่อเจ้าหมื่นไวย

พิกัดภูมิศาสตร์ ๑๓ ๐๙ ๓๖ องศาเหนือ และ ๑๐๐ ๔๘ ๒๘ องศาตะวันออก

อยู่ใกล้ถนนเสาวภาฝั่งตะวันออก ได้รับชื่อตามราชทินนามของ เจ้าหมื่นไวยวรนาถ นามเดิม จัน พรหมณะนันท์ เป็นข้าหลวงเดิมในรัชกาลที่ ๕ ต่อมาได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นนายรองพลพัน มหาดเล็กเวรฤทธิ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๘ เป็นนายเล่ห์อาวุธ พ.ศ. ๒๔๒๑ เป็นนายจ่าย มหาดเล็กหุ้มแพร นายยามเวรศักดิ์ พ.ศ. ๒๔๒๓ เลื่อนเป็นหลวงศักดิ์ นายเวร เวรศักดิ์ พ.ศ. ๒๔๒๖ แล้วเป็นเจ้าหมื่นไวยวรนาถ หัวหมื่น มหาดเล็กปลายเชือกเวรฤทธิ พ.ศ. ๒๔๓๒ และเป็นพระยาศิริสังข์สถิตย์ จางวางมหาดเล็ก พ.ศ. ๒๔๔๑ ถึงแก่กรรมวันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๘

บ่อมหามนตรี

พิกัดภูมิศาสตร์ ๑๓ ๐๙ ๕๐ องศาเหนือ และ ๑๐๐ ๔๘ ๑๔ องศาตะวันออก

อยู่ข้างถนนสายสวัสดิ์ ได้รับชื่อตามราชทินนามของ พระยามหามนตรี ปัจจุบันยังคงเป็นตาน้ำและแหล่งน้ำ มีร่องรอยของการระเบิดหินในสมัยก่อนเพื่อให้บ่อกว้าง และการทำชั้นบันไดปูนลงไปก้นบ่อ ปัจจุบันมีการสร้างอาคารคอนกรีตขนาดเล็กคลุมบ่อ

ภาพ ๓.๒๙-๓.๓๐ บ่อเจ้าหมื่นไวย (สันนิษฐาน)

ภาพ ๓.๓๑-๓.๓๒ บ่อมหามนตรี ปัจจุบันอยู่ภายในอาคาร

ภาพ ๓.๓๓-๓.๓๕ อาคารที่สร้างคลุมบ่อมหามนตรี

๓.๒.๑ อาคาร มีการสร้างอาคารขนาดเล็กเพื่อเป็นที่นั่งพัก หลบแดดฝน ชมทิวทัศน์ ประกอบด้วย

นรรัตนาคาร ที่พักกลางอักษางค์วัน อยู่ใกล้ถนนเสาวภา เป็นศาลาโถง กว้าง ๑๔ เมตร ยาว ๑๘ เมตร สูง ๕.๑๕ เมตร พระราชทานนามตามราชทินนามของผู้เป็นนายด้าน คือ พระยานรรัตนราชมานิต นามเดิม โต มานิตยกุล เกิดเมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๓๘๔ เป็นข้าหลวงเดิมในรัชกาลที่ ๕ ครั้นเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติแล้ว โปรดฯ ให้เป็นนายพิไนยราชกิจ มหาดเล็กหุ้มแพร แล้วเลื่อนเป็นนายจ่าเรศ แล้วเป็นเจ้าหมื่นสรรพเพช ภัคดี หัวหมื่นมหาดเล็กต้นเชือกเวรศักดิ์ ภายหลังโปรดให้เป็นพระยา นรรัตนราชมานิต จางวางมหาดเล็ก ได้เป็นผู้กำกับช่างทองและกำกับ กรมพระสุรัสวดี และได้เป็นผู้จัดการตั้งกองตระเวนลำน้ำ และทำการ โรงกระษาปณีสถิตการ ภายหลังโปรดเกล้าฯ ให้เป็นผู้บัญชาการกรมพระ สุรัสวดี ครั้น พ.ศ. ๒๔๓๘ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นเจ้าพระยา นรรัตนราชมานิต ถึงแก่อสัญกรรมเมื่อวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๔ อายุ ๗๑ ปี เป็นต้นสกุล มานิตยกุล

อาคารที่ศิลาสรรพศาสตร์ อาคารขนาดเล็ก รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาด ๙ เมตร มีมุขกว้าง ๒ เมตร เสา ต่อม่อสูง ๘ เมตร เนื่องจากที่ตั้งเป็นภูเขาหินสูงชันและลมแรง

อาคารที่ที่แลไชยันต์ อาคารขนาดเล็ก รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาด ๙ เมตร มีมุขกว้าง ๒ เมตร เสา ต่อม่อสูง ๔ เมตร

ละวาดวราคาร เป็นอาคารที่สร้างเพิ่มเติมหลังจากเปิดพระนระไปแล้วหนึ่งปี อยู่ที่เนินริมน้ำ ตรงท่าภาณูรังษีใกล้ถนนวชิราวุธ ข้างเชิงเขายอดพระจุลจอมเกล้า พระราชทานนามตามพระนาม พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าละวาดวรวงศ์

ในปัจจุบันไม่ปรากฏร่องรอยของอาคารเหล่านี้ ทั้งนี้ มีการบันทึกลักษณะอาคารต่างๆ ไว้ ดังนี้

“อนึ่งได้โปรดเกล้าฯ ให้ปลูกอาคารในพระนระปนหลายหลังคือนรรัตนาคาร ซึ่งตั้งอยู่ในหมู่สวน อินทนิลกลางพระนระ ๑ หลัง กว้าง ๗ วา ยาว ๙ วา เดี่ยวสูง ๒ วา ๒ ศอก ๖ นิ้ว เป็นศาลาโถงมีบังแดด และมีหลังเล็ก ๔ มุม ทำด้วยไม้จริงบ้างไม้ไผ่บ้างไม้ทั้งเปลือกบ้างเป็นเครื่องผูกตกแต่งด้วยเครื่องผ้า แล ทาสีเรียบร้อยดงาม สำหรับเป็นอาคารที่พักในพระนระนั้น เป็นสำคัญ และมีอาคารน้อยตั้งอยู่บนศิลาสรรพ สাত্রที่ช่องอิศริยาภรณ์อีกหลัง ๑ เป็นที่ผู้จะไปมาได้นั่งพักรับลมทะเล แลดูน้ำทะเลที่ซัดฟุ้งขึ้นที่เทือก ศิลามหาวชิราวุธอยู่ไม่ใคร่จะเว้นวันนั้น แลอาคารนั้น ต้องตั้งคานสูงเพราะเทือกศิลามหาวชิราวุธลาดลง ไปในทะเลมาก ต้องปักเสารับคานสูงถึง ๔ วา ใช้ไม้หลักแพทั้งสิ้นแล้ว แลสร้างอาคารบนคานที่รับนั้น กว้าง ๔ วา ๒ ศอก ยาว ๔ วา ๒ ศอก มีมุขด้านเหนือกว้าง ๔ ศอก เดี่ยวสูง ๑ วา ๒ ศอก ทำด้วย เครื่องไม้จริงแลไม้ไผ่เป็นเครื่องผูกรัดตรึงแน่นหนา ด้วยเป็นช่องลมที่จะมีมาแต่ทางนั้นมาก แลได้ตกแต่ง ทาสีเป็นที่เรียบร้อย และมีอาคารน้อยอีกหลังหนึ่งที่ที่แลไชยันต์สำหรับผู้ที่ไปมา ได้แลดูพระนระ ตัว อาคารนั้นก็คล้ายคลึงกับอาคารที่ศิลาสรรพศาสตร์ เปลี่ยนแต่เตาม่อรับคานสูงแต่พื้นถึงอาคาร ๒ วา แล

ตัวอาคารนั้นกว้างยาวก็เท่ากับอาคารที่ศิลาสรรพสาตานั้น อาคารทั้ง ๓ หลังนี้ พระยานรรัตนราชมานิตเป็นนายด้านทำการเบ็จเสร็จ นายพิศาลสรรพกิจเป็นผู้ช่วย”

(ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๘ แผ่นที่ ๒๒ หน้า ๒๐๙ - ๒๑๐)

(<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/๒๔๓๔/๐๒๒/๒๐๑.PDF> Retrieved July ๒๐๐๗)

๓.๒.๒ ศาลา มีการปลูกศาลาชนิดต่างๆ ได้แก่ เก๋ง ทับ และพลับพลา เพื่อเป็นที่นั่งพัก หลบแดดฝน ประกอบด้วย

เก๋งพระภักดี พิกัดภูมิศาสตร์ ๑๓ ๐๙ ๓๒ องศาเหนือ และ ๑๐๐ ๔๘ ๒๘ องศาตะวันออก

อยู่ในอักษฎางค์วัน ที่สี่แยกถนนเสาวภาตัดถนนวิวัฒนา (ดูรายละเอียดในข้อ ๔.๒) กว้าง ๗ เมตร ยาว ๑๑.๕๐ เมตร ในชั้นต้นสร้างด้วยเครื่องผูกเป็นรูปเก๋ง ต่อมาสร้างเป็นเครื่องก่อ หลังคาไม้จริง โดยมีพระภักดีภัทรากรเป็นนายด้าน พระประดิษฐนิเวศเป็นผู้ช่วย ได้รับการขึ้นทะเบียนโบราณสถานโดยกรมศิลปากร อยู่ในความดูแลรับผิดชอบของสำนักศิลปากรที่ ๕ ปราชญ์บุรี ได้รับชื่อตามราชทินนามของ พระภักดีภัทรากร นามเดิม โอจิ๋ว อุทกภาชน์ เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๙ เข้ารับราชการทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นหลวงชลภูมพานิช มีตำแหน่งราชการในกรมท่าซ้าย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๖ ต่อมาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระภักดีภัทรากรสังกัดหน่วยงานเดิม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓ ภายหลังโปรดเกล้าฯ เลื่อนเป็นพระยาภักดีภัทรากร ยังคงอยู่ในกรมท่าซ้าย พ.ศ. ๒๔๔๖ ถึงแก่กรรมวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๑ อายุ ๗๒ ปี

ทับอัคนี อยู่ในอักษฎางค์วัน ริมถนนเสาวภา ด้านตะวันตก กว้าง ๕.๕๐ เมตร ยาว ๘ เมตร (สำรวจไม่พบ) ได้รับชื่อตามราชทินนามของ พระยาอัคนีสราภัย นามเดิม เอี่ยม อัคนีบุตร เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๖ ถวายตัวเป็นมหาดเล็กในรัชกาลที่ ๔ ถึงรัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ พระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นหลวงเสนห์สรชิต แล้วเลื่อนเป็น พระยาอัคนีสราภัย จางวางกรมพระแสงปืนต้นขวาถึงแก่กรรมวันที่ ๒๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ อายุ ๙๑ ปี

พลับพลา อยู่ในดงพลับพลา สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ประทับทอดพระเนตรการก่อสร้างอักษฎางค์วัน กว้าง ๒.๕๐ เมตร ยาว ๗.๕๐ เมตร เป็นพลับพลา ยก มีช่อฟ้าตามธรรมเนียม (สำรวจไม่พบ) กรมทหารเรือสร้าง มีขุนพรหมรักษาเป็นนายด้าน

(ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๘ แผ่นที่ ๒๒ หน้า ๒๑๐)

(<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/๒๔๓๔/๐๒๒/๒๐๑.PDF> Retrieved July ๒๐๐๗)

ภาพ ๓.๓๗ เก๋งพระภักดี มองจากถนนเสาวภา

ภาพ ๓.๓๘ เก๋งพระภักดี มองจากถนนวัฒนา

๓.๒.๓ บ้านไต่ ประกอบด้วย

บ้านไต่ นายพิศาล

อยู่ที่ช่องอิศริยาภรณ์เป็นทางลงเทือกศิลามหาวชิราวุธ (สำรวจไม่พบ) ได้รับชื่อตามราชทินนามของนายพิศาลสรรพกิจ มหาเด็กรู้มั่วแพร นายยามเวรเสนาห์รักษา ฝ่ายพระราชวังบวร นามเดิม พู รัตนกุล เป็นบุตร นายพลพ่าย (แย้ม รัตนกุล) ถึงแก่กรรมวันที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๗

บ้านไต่เจ้าจำรูญ

พิกัดภูมิศาสตร์ ๑๓ ๐๙ ๕๘ องศาเหนือ และ ๑๐๐ ๔๘ ๒๘ องศาตะวันออก

บ้านไต่ลงจากถนนสายสวัสดิ์ไปท่าภาณุรังษี เป็นบ้านไต่เครื่องก่อ กว้าง ๒ วา ยาว ๑๐ วา ได้รับชื่อตามพระนามของ หม่อมเจ้าจำรูญ ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนวรจักรธรานุภาพ ประสูติเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๒ สิ้นชีพิตักษัย เมื่อวันที่ ๑๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ ชนอายุ ๕๑ ปี ในราชสกุล ปราโมช จากการสำรวจในปัจจุบัน ยังอยู่ในสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ มี ๔๕ ชั้น กว้าง ๘ เมตร ลูกตั้ง ๐.๑๕ เมตร ลูกนอน ๐.๓๕ เมตร

ภาพ ๓.๓๙ บ้านไต่เจ้าจำรูญ มองไปทางทิศตะวันออก

ภาพ ๓.๔๐ บ้านไต่เจ้าจำรูญ มองไปทางทิศตะวันตก

๓.๒.๔ ถนน มีการสร้างถนนหลายสายเพื่อเป็นทั้งทางสัญจรและแนวเขตพื้นที่ รวมทั้งมีการปลูกต้นไม้ริมถนนซึ่งจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป ถนนที่สร้างขึ้นประกอบด้วย

ถนนเสาวภา

ต่อจากถนนอัมรินทร์ ตรงเข้าไปในอัมรินทร์ตะวันตก ไปจนถึงช่องอิศริยาภรณ์ กว้าง ๔ วา ยาว ๒๔ เส้น ๓ วา ได้รับชื่อตามพระนามของ พระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระราชเทวี พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระปิยมหาราช ครีพัชรินทรมาตา ประสูติเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๐๖ ในรัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ได้ทรงสำเร็จราชการแผ่นดินต่างพระองค์ในคราวที่รัชกาลที่ ๕ เสด็จประพาสยุโรปครั้งแรก พ.ศ. ๒๔๔๐ ต่อมาในรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นสมเด็จพระศรีพัชรินทรา บรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๒ พระชนมายุ ๕๗ พรรษา

ถนนจักรพงษ์

ต่อจากถนนเสาวภาใกล้เชิงเขายอดสุษุมาล ไปจนยอดยุคดลอบรรจบปลายถนนเสาวภา ที่ช่องอิศริยาภรณ์ กว้าง ๔ วา ยาว ๒๔ เส้น ได้รับชื่อตามพระนามของ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนารถ

ภาพ ๓.๔๑ ถนนเสาวภา

ภาพ ๓.๔๒ ถนนจักรพงษ์

ถนนวิจิตรวุธ

ตั้งแต่ปลายถนนเสาวภาเลียบเชิงเขา ไปบรรจบถนนสรรพเพชรที่ทางขึ้นเขายอดพระจุลจอมเกล้า เลียบเชิงเขาจนจดถนนอัมรินทร์ที่บริเวณทางขึ้นศาลเจ้าพ่อเขาใหญ่ในปัจจุบัน กว้าง ๔ วา ยาว ๑๗ เส้น ได้รับชื่อตามพระนามของ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ

ถนนสรรพเพชร

ต่อถนนวิจิตรวุธมาเข้าดงพลับพลา กว้าง ๔ วา ยาว ๓ เส้น ๒ วา ได้รับชื่อตามราชทินนามของ เจ้าหมื่นสรรพเพชรภักดี นามเดิม บุศย์ เพ็ญกุล เป็นบุตรเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง (เพ็ญ เพ็ญกุล) เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๑ ถวายตัวเป็นมหาดเล็ก แล้วโปรดเกล้าฯ พระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น

นายรองบำเรอบรมบาท มหาตเล็กเวรฤทธิ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๙ ต่อมาเป็น นายเสน่ห์ มหาตเล็กหุ้มแพรนายยามเวรเดช พ.ศ. ๒๔๒๐ แล้วเป็นหลวง สิทธิ นายเวรมหาตเล็กเวรสิทธิ พ.ศ. ๒๔๒๔ เลื่อนเป็นเจ้าหมื่นสรรพเพชร ภาคิตี หัวหมื่นมหาตเล็กตันเชือกเวรศักดิ์ พ.ศ. ๒๔๓๒ โปรดเกล้าฯ ให้ เปลี่ยนบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าหมื่นไวยวรนาถ หัวหมื่นมหาตเล็กปลายเชือก เวรฤทธิ์ พ.ศ. ๒๔๔๑ ภายหลังลาออกจากบรรดาศักดิ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๓ ถึงแก่กรรมวันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๔๔ อายุ ๔๓ ปี

ภาพ ๓.๔๓ ถนนชิวราวุธ

ภาพ ๓.๔๔ ถนนสรรพเพชร

ถนนนิภา

ถนนแยกจากถนนเสาวภาที่เทือกหินปรีดาทางทิศตะวันตก ผ่านถนน เสาวภาอีกครั้ง ถึงต้นเลียบประวิข กว้าง ๒ วา ยาว ๑๒ เส้น ๑๐ วา ได้รับ ชื่อตามพระนามของ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้านิภาณภดล พระราช ธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระอรรคชายาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ กรมขุนสุทธาสินีนาฏ ประสูติเมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๒๙ เสด็จประยศเป็นเจ้าฟ้าฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๑ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๔๑ โปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้านิภาณภดล วิมลประภาวดี ต่อมาในรัชกาลที่ ๖ ใน พ.ศ. ๒๔๖๘ ทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าฯ กรมขุนอุทอง เขตขัตติยนารี สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๘ ที่ประเทศชวา เมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๘ พระชันษา ๔๗ ปี

ถนนมาลินี

ถนนแยกจากถนนเสาวภาทางทิศตะวันออก ผ่านต้นมะกอกกราชานูปาล มาจนถึงต้นเลียบประวิข กว้าง ๒ วา ยาว ๑๑ เส้น ๑๒ วา ได้รับชื่อตาม พระนามของ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ามาลินีนกนารา พระราชธิดาใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระอรรคชายาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ กรมขุนสุทธาสินีนาฏ ประสูติเมื่อวันที่ ๓๑

กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๒๘ เฉลิมพระยศเป็นเจ้าฟ้าฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๑ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๓๙ โปรดเกล้าฯ เพิ่มพระยศเป็น สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ามาลินีนภดารา สิริินภาพรณวดี สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๖ เมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๗ พระชันษา ๔๑ ปี โปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาเป็นสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าฯ กรมขุนศรีสัชนาลัยสุรกัญญา

ภาพ ๓.๔๕ ถนนนิภา

ภาพ ๓.๔๖ ถนนมาลินี (ปายชื่อถนนนิภา)

ถนนสายสวัสดิ์

แยกจากถนนเสาวภาไปเข้าดงพลับพลา ต่อไปลงท่าภาณุรังษี กว้าง ๒ วา ยาว ๑๙ เส้น ๑๔ วา ได้รับชื่อตามพระนามของ พระอรรคชายาเธอ พระองค์เจ้าสายสวัสดิ์ภริมย์ กรมขุนสุทธาสินีนาฏ พระนามเดิมหม่อมเจ้าสาย ในกรมหมื่นภูมินทรภักดี ประสูติเมื่อวันที่ ๔ กันยายน พ.ศ. ๒๔๐๖ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็น พระอรรคชายาเธอ พระองค์เจ้าสายสวัสดิ์ภริมย์ กรมขุนสุทธาสินีนาฏ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๑ ต่อมาในรัชกาลที่ ๗ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นพระวิมาดาเธอฯ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา ใน พ.ศ. ๒๔๖๘ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๒

ถนนนภาจร

ตั้งแต่ต้นเลียบประวิข ผ่านถนนสายสวัสดิ์ ไปบรรจบถนนนวิราชาวุธ กว้าง ๒ วา ยาว ๙ เส้น ๗ วา ได้รับชื่อตามพระนามของ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้านภาจรจรัสศรี พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระอรรคชายาเธอ พระองค์เจ้าสายสวัสดิ์ภริมย์ กรมขุนสุทธาสินีนาฏ ประสูติเมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๒๗ เฉลิมพระยศเป็นเจ้าฟ้าฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๑ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๓๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๓๒ พระชันษา ๖ ปี

ภาพ ๓.๔๗ ถนนสายสวัสดิ์

ภาพ ๓.๔๘ ถนนนงนภาร

ถนนมหาใจภักดี

ต่อถนนวิชิตราวุธ มาถึงต้นมะม่วงโสมมาวดี กว้าง ๒ วา ยาว ๑ เส้น ๒ วา ได้รับชื่อตามราชทินนามของ หลวงมหาใจภักดี นามเดิม มานพ บุรณศิริ เป็นบุตรพระยาธรรมจรรย์ยานุกุลมนตรี (เจริญ) ถวายตัวเข้ารับราชการ เป็นมหาดเล็ก ต่อมาได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นหลวงมหาใจภักดี ตำแหน่งนายเวรมหาดเล็กเวรมหาใจภักดี ฝ่ายพระราชวังบวร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓ แล้วเลื่อนเป็นจมื่นมหาสนิท หัวหมื่นมหาดเล็กเวรเสนาห์รักษา ฝ้ายพระราชวังบวร พ.ศ. ๒๔๓๔ ลาออกจากราชการเมื่อวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๕๕ ถึงแก่กรรมวันที่ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๗ อายุ ๕๒ ปี

ถนนวัฒนา

แยกจากถนนเสาวภา ออกไปถึงถนนอัมรินทร์ ใกล้ไฮเตดล กว้าง ๒ วา ยาว ๕ เส้น ๘ วา ได้รับชื่อตามพระนามของ สมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระบรมราชเทวี

ภาพ ๓.๔๙ ถนนมหาใจภักดี

ภาพ ๓.๕๐ ถนนวัฒนา

ถนนเจ้าโต

จากถนนนิภาไปถนนจักรพงษ์ ตรงช่องเขายอดบริพัตรและยอดสุทธานี-
นาฏ กว้าง ๒ วา ยาว ๑ เส้น ๑๐ วา ได้รับชื่อตามพระนามของ หม่อมเจ้า
โต ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าชุมแสง ประสูติเมื่อวันที่ ๓
พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๙๖ สิ้นชีพิตักษัยวันที่ ๑๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๗
ชนมายุ ๖๑ ปี ในราชสกุล สหาวุธ

ภาพ ๓.๕๑ ถนนเจ้าโต

ภาพ ๓.๕๒ ถนนอัมรินทร์อยู่นอกเขตอัมรินทร์ตะวัน แต่
เป็นแนวแสดงขอบเขตพื้นที่ด้านตะวันออก

๓.๒.๕ ทาง สันนิษฐานว่าน่าจะมีขนาดเล็กกว่าถนน เป็นเพียงแนวทางเดินไปตามสภาพภูมิประเทศ
เนื่องจากทางทั้งหมดอยู่ในพื้นที่ลาดเขา ประกอบด้วย

ทางหลวงพิทักษ์ ตั้งแต่เนินไชนันต์ไปตามเขาจนถึงปากถ้ำจักรพงษ์ชั้นบน ยาว ๔ เส้น ๕
วา (สำรวจไม่พบ) ได้รับชื่อตามราชทินนามของ หลวงพิทักษ์มาถนพ นาม
เดิม หม่อมราชวงศ์สอาด อิศรเสนา เป็นบุตรหม่อมเจ้าจันตรี อิศรเสนา
เข้ารับราชการได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น หลวงพิทักษ์มาถนพ ใน
กรมมหาดเล็ก ทำหน้าที่กำกับเด็กษา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๑ แล้วเลื่อนเป็น
หลวงราชดรุณรักษ์ สังกัดหน่วยงานเดิม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ ถึงแก่กรรม
วันที่ ๒๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๑

ทางราชบำเรอ ตั้งแต่ทางหลวงพิทักษ์ไปถึงถ้ำสุนันทา ยาว ๒ เส้น ๑๐ วา (สำรวจไม่พบ)
ได้รับชื่อตามราชทินนามของ หลวงราชบำเรอ นามเดิม ทัด เป็นบุตรหลวง
รักษานารถ ถวายตัวเป็นมหาดเล็กในรัชกาลที่ ๕ ต่อมาโปรดเกล้าฯ
พระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น นายรองสนิท มหาดเล็กเวรศักดิ์ เมื่อ พ.ศ.
๒๔๑๘ แล้วเป็นหลวงราชบำเรอ ตำแหน่งปลัดกรมสนมพลเรือนซ้าย
พ.ศ. ๒๔๒๘ ถึงแก่กรรมวันที่ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๔๓

ทางสรรพาวุธ ต่อจากที่แลราชโกษามาลงผาอนนุวัตร ยาว ๑ เส้น ๕ วา (สำรวจไม่พบ)
ได้รับชื่อตามราชทินนามของ หลวงสรรพาวุธ นามเดิม น้อย เกิดเมื่อ พ.ศ.

๒๓๗๐ เข้ารับราชการได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นขุนชำนาญยาม
ยนต์ สังกัดกรมแสงหอกดาบ แล้วเลื่อนเป็นหลวงสรรพาวุธ ตำแหน่ง
เจ้ากรมแสงหอกดาบ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๙ ถึงแก่กรรมวันที่ ๒๙ พฤษภาคม
พ.ศ. ๒๔๕๗ อายุ ๘๗ ปี

ทางพระหมสุรินทร์

แยกจากทางสรรพาวุธไปถึงแหลมมหาราชวรวิหาร ยาว ๑๑ เส้น (สำรวจไม่
พบ) ได้รับชื่อตามราชทินนามของ พระพระหมสุรินทร์ นามเดิม โป๊ะ
บุญยรัตพันธ์ เป็นบุตรเจ้าพระยาภูธรราชภัย (นุช บุญยรัตพันธ์) ในรัชกาลที่
๕ ถวายตัวเป็นมหาดเล็กพิเศษอยู่เวรฤทธิ ต่อมา พ.ศ. ๒๔๑๙ โปรด-
เกล้าฯ พระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นนายพิไนยราชกิจ มหาดเล็กหุ้มแพร
นายยามเวรศักดิ์ ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๒๙ โปรดเกล้าฯ ให้เป็น พระพระหม
สุรินทร์ ตำแหน่งเจ้ากรมพระตำรวจใหญ่ขวา ฝ่ายพระราชวังบวร แล้ว
เลื่อนขึ้นเป็น พระพรหมอภิบาล สังกัดหน่วยงานเดิม พ.ศ. ๒๔๓๖ ถึงแก่
กรรมวันที่ ๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๔๘ อายุ ๓๖ ปี

๓.๒.๖ ประตู่ มีการสร้างประตู่เพื่อเป็นสิ่งหมายตักก่อนเข้าวาระนะ รวมไปถึงแนวรั้ว ได้แก่

ประตู่อักษฎางค์

ประตู่เข้าวาระนะที่ถนนเสาวภา ชุมประตู่ทาสีเหลือง บานประตู่สีขาว ได้รับ
ชื่อตามพระนามของ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าอักษฎางค์เดชะราฐ

ในปัจจุบันไม่ปรากฏร่องรอยของประตู่อักษฎางค์ ทั้งนี้ มีการบันทึกรายละเอียดของประตู่และรั้วไว้ ดังนี้

“ได้โปรดเกล้าฯ ให้ทำประตู่ใหญ่ทางเข้าวาระนะประตู่ ๑ พระราชทานนามแล้วว่าประตู่อักษฎางค์
กว้าง ๒ วา ยาว ๘ วา สูง ๖ วา ๒ ศอก ช่องประตู่กลางกว้าง ๔ วา ต่อไปอีก ๒ ข้าง เหนือที่พังกว้างข้าง
ละ ๒ วา ใช้ไม้หลักแพแฉไม่ทั้งเปลือกทำเป็นรูปอย่างป่า ทาสีไม้ มีนามวาระนะเขียนเป็นอักษรไทยแล
โรมันแลจีนประดับทั้ง ๒ บาน ประตู่เป็นหูช้าง* โปรง แลมีเก้าที่ที่นั่งในที่พักทั้ง ๒ ข้างด้วย ต่อประตู่
ออกไปทั้ง ๒ ข้างมีรั้วไม้ทั้งเปลือกขัดไขว่กันสูง ๑ วา ๑ ศอก ด้านตะวันตกขึ้นไปจดยอดสุโขมาลยาว ๒
เส้น ด้านตะวันออกตัดตรงลงไปทางทะเลไปโอบริมถนนใหญ่ไปสัดกันที่ปากถนนวัฒนา ที่ปากถนน
วัฒนามีประตู่หูช้างอีกประตู่ ๑ แล้วจะได้มีรั้ววะนะต่อไปในเวลาตัดทำถนนใหม่อีก การทำประตู่และรั้ววะ
นะนี้ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าวัฒนาอนุวงษเนนนายด้าน นายพันตรีหลวงราชเสวกเป็นผู้ช่วย ๑
นาย”

(ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๘ แผ่นที่ ๒๒ หน้า ๒๐๘)

(<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/๒๔๓๔/๐๒๒/๒๐๑.PDF> Retrieved July ๒๐๐๗)

* หูช้าง วัตถุที่มีลักษณะเป็นแผ่นแบนและมีรูปเป็นสามเหลี่ยมหรือส่วนของสี่เหลี่ยมกลม เช่น ทวยหูช้าง ประตู่หูช้าง
(ที่มา : พจนานุกรมสถาปัตยกรรมไทยและศิลปะเกี่ยวเนื่อง, โชติ กัลยาณมิตร)

ในอัฐางค์วันมีการเก็บรักษาต้นไม้ขนาดใหญ่เดิมในพื้นที่ ควบคู่ไปกับการนำพรรณไม้ต่างๆ มาปลูกเพิ่มเติมเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นแนวคิดเดียวกับการสร้างพระจุฬาราชูราชฐาน โดยพบว่าพรรณไม้ที่ใช้เป็นชนิดที่ปลูกง่าย โตเร็ว ทนแดด สามารถอยู่บนเนินเขาและที่กั้นคาน้ำได้ และมีประโยชน์ใช้สอย ได้แก่ ไม้หนุ่นใหญ่หรือหนุ่นเหนือ ไม้หนุ่นหรือจ้าว คำไทย จิวทะเล กบก มะขาม มะม่วง ไม้ชนิดต่างๆ มะพร้าวมูลศรี ประดู่ อินทนิล น้อยหน่า ทับทิม ตานดำ หูกวาง หางนกยูงฝรั่ง จำปี จำปา กานพลู พิกุล เกดใหญ่ สะแก ลั่นทม รั้ว มะขามเทศ ไม้เบญจพรรณ เช่น หางนกยูงไทย มะยม รวมไปถึงการปลูกไม้ขนาดเล็กเพื่อประดับตกแต่ง เช่น ลายสวน เป็นต้น

การปลูกต้นไม้เป็นที่ระลึก คือ ต้นอินทนิลหน้ารัตนาคาร (ต้นอินทนิลเป็นไม้หมายพระนามสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าอัฐางค์เดชาวุธ) และลำดวนหน้าลวดวาราคาร (ต้นลำดวนเป็นไม้หมายพระนามพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าลวดวารองค์)

การปลูกต้นไม้ริมถนน คือ ไม้ริมถนนเสาวภา หางนกยูงฝรั่งริมถนนมาลินี ไม้ริมถนนนิภา

มีการกล่าวถึงต้นไม้ ๔ มะ คือ มะม่วง มะขาม มะเกลือ มะกอก

นอกจากนี้ ยังมีพรรณไม้ตามรายงานการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ ณ เกาะสีชัง เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๓๔ กล่าวถึงเมล็ดผลไม้ต่างๆ ที่มีต้นในเกาะสีชังทั้งสิ้น ๖ หมวด คือ

- หมวดที่ ๑) ไม้ที่เพาะปลูกเป็นสินค้ามีประโยชน์ใหญ่ ได้แก่ น้อยหน่า ทับทิม แดงอุลิต ถังลิสง
- หมวดที่ ๒) ไม้ที่เพาะปลูกบริโภคบ้างเป็นสินค้าบ้าง ได้แก่ ถั่วเขียว พักเขียว พักเหลือง ข้าวหอมขาว ข้าวหอมดำ ข้าวโพด มะนาว
- หมวดที่ ๓) ของที่เพาะปลูกบริโภคใช้สอย ได้แก่ มะเขือ พริก มะละกอ แดงไทย บวบเหลี่ยม แดงกวา ข้าวฟ่าง หนุ่น ละหุ่ง สบู่
- หมวดที่ ๔) ของที่เพาะปลูกเล็กน้อยตามบ้าน ได้แก่ มะม่วง มะปราง ลำไย มะขวิด มะตูม ส้มซ่า หนูน มะขามป้อม มะรุม แมงลัก คำตัน พิกุล กระถินเหลือง กระถินขาว
- หมวดที่ ๕) ของขึ้นตามป่าตามบ้านบริโภคใช้สอย ได้แก่ มะขาม พุทรา มะกอก มะกอกเกลี้ยง มะค่าหวายขม กระถินขาว ไก่เตี้ย ถั่วฝัก พองกลางใบมน ลำโพง ยอป่า โคนสมอ โพทะเล ส้มป่อย
- หมวดที่ ๖) ของป่าที่ไม่ได้ปลูก ใช้ประโยชน์น้อย ได้แก่ เทียนกิ่ง บานเย็นทะเล ชี่ ส้มมะงา ผักเสี้ยนผี สวาด กระรอกไทย มะกอล้ำตาคู จิงจ้อ สุน

ส่วนวิธีการปลูกต้นไม้ มีบันทึกไว้ว่า

“วิธีที่จะปลูกนี้ ขุดดินลึกประมาณฝ่ามือหนึ่ง แล้วเอาเมล็ดหยอด ๖ – ๗ เมล็ด เอาดินกลบแล้วต้องหยอดน้ำทุกวันกว่าจะงอก ถ้างอกขึ้นหลายต้นทิ้งไว้จนเชื่อง ต้นไหนแรงเอาไว้ให้เป็นต้นเดียว นอกนั้นตัดเสีย ระยะห่างกันนั้นแล้วแต่ที่ ถ้าจะปลูกเป็นแนวก็มักขุดเป็นร่องยาวตลอดไป ไร่เมล็ดแล้วเอาดินกลบที่หลัง เมื่อขึ้นก็เลือกตัดจ้งหว่าให้พอกัน”

(บัณฑิต จุลาสัย และ พีรศรี โปวาทอง, ๒๕๔๘: ๑๓)

นอกจากนี้ ยังมีบันทึกถึงรายละเอียดการปลูกต้นไม้ในสถานที่ต่างๆ เช่น

- ๑๒ สิงหาคม ร.ศ.๑๑๐ ปลูกต้นไม้สองข้างถนนเสาวภา ๒๔ ต้น
- ๑๓ สิงหาคม ร.ศ.๑๑๐ ปลูกต้นไม้สองข้างถนนเสาวภา ๗ ต้น
- ๑๕ สิงหาคม ร.ศ.๑๑๐ ปลูกต้นไม้สองข้างถนนเสาวภา ๑๐ ต้น
- ๒๒ สิงหาคม ร.ศ.๑๑๐ ปลูกต้นละมุดฝรั่งในลายสวนหน้าพลับพลานรรัตนาคาร ๑๗ ต้น
ปลูกต้นมะลิวัลย์ริมพลับปลา ๑๔ ต้น
ปลูกต้นประยงค์ที่ลายพระจันทร์ครึ่งซีก ลายละ ๓ ต้น สีดำ เป็น ๑๒ ต้น
ปลูกต้นจำปีแขกตรงหน้าพลับปลา ๓๗ ต้น
- ปลูกต้นหางนกยูงฝรั่งสองข้างถนนมาลินี ๕๓ ต้น ระยะห่างกันต้นละ ๗ วา
- ๒๓ สิงหาคม ร.ศ.๑๑๐ ปลูกต้นกระดังงา ๒๔ ต้น
ปลูกต้นมะลิวัลย์ ๗ ต้น

๓.๓.๑ สวน สันนิษฐานว่าเป็นพื้นที่สวนเดิมของราษฎรที่มีการปลูกต้นไม้พวก น้อยหน่า ทับทิม เป็นแถวเป็นแนวไว้ แล้วมีการเวนคืนที่เพื่อให้เป็นส่วนหนึ่งของอสังหาริมทรัพย์ ในปัจจุบันไม่ปรากฏร่องรอยใดๆ ของสวนเหล่านี้ ได้แก่

สวนจันทร์หา ตั้งแต่เชิงที่แลวราชโกษา ถึงเนินอาทร ไปตามแนวถนนวิภาวดี ได้รับชื่อตามพระนามของ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจันทร์หาสรัทวาร พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระอรรคชายาเธอ พระองค์เจ้าเสาวภาคย์นารีรัตน์ ประสูติเมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๑๖ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๓๑ โปรดเกล้าฯ เสด็จพระยศเป็น สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจันทร์หาสรัทวาร วโรพัลลภสมมติรัตนกุมารี สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๗ พระชันษา ๓๓ ปี เมื่อสิ้นพระชนม์แล้ว ในปีนั้นรัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็น สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมขุนพิจิตรเจษฎ์จันทร์

สวนเยวมาลย์ ตั้งแต่เนินอาทร ไปตามเชิงเขาอดศิริภรณ์ และยอดพระจุลจอมเกล้า ได้รับชื่อตามพระนามของ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าเยวมาลย์นฤมล พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระอรรคชายาเธอ พระองค์เจ้าอุบลรัตนนารีนาถ กรมขุนอรรคราชกัลยา ประสูติเมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๑๖ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๓๑ เสด็จพระยศเป็น สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าเยวมาลย์นฤมล สรรพสภนีย์ กัลยาณี ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๔๘ โปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็น สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมขุนสวรรคโลกลักษณวดี สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๒ พระชันษา ๓๗ ปี

สวนอัมพันตรีย์ ตั้งแต่มะม่วงโสมาวดีถึงดงพลับพลา ได้รับชื่อตามพระนามของ พระเจ้า-
ลูกเธอ พระองค์เจ้าอัมพันตรีปชา พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้าจอมมารดาแสด ประสูติเมื่อวันที่ ๓๑
ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๒ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๗
พระชันษา ๔๕ ปี

สวนอินทนิล คือ สวนที่ลานหน้านารัตนาคาร

๓.๓.๒ เรือ สันนิษฐานว่าเป็นกลุ่มต้นไม้ใหญ่ ซึ่งคาดว่าน่าจะเป็นบริเวณร่มรื่นของอักษฎางค์วัน ใน
ปัจจุบันไม่ปรากฏร่องรอยใดๆ ของเรือเหล่านี้ ประกอบด้วย

เรืออัครฉรา อยู่ระหว่างถนนอักษฎางค์กับถนนวัฒนา ได้รับชื่อตามพระนามของ พระ-
เจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าอัครพรพรณีรัชกัญญา พระราชธิดาใน
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้าจอมมารดาตลับ
ประสูติเมื่อวันที่ ๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๑๕ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๑๕
พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๓ พระชันษา ๓๘ ปี

เรือกนกภาพร เรือกนอยหน้า อยู่ริมถนนเสาวภา ใกล้ร่มไม้สมมต ได้รับชื่อตามพระนาม
ของ พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้ากนกภาพรประภา พระราชธิดาใน
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้าจอมมารดาสำลี
ประสูติเมื่อวันที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๐๗ เป็นอธิบดีทรงบัญชาการ
รักษาภายในพระราชวัง ใน พ.ศ. ๒๔๗๐ รัชกาลที่ ๗ โปรดเกล้าฯ
สถาปนาเป็น พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ากนกภาพรประภา กรมหลวง
ทิพยรัตนกิริฎกุลินี สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๑๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๑
พระชันษา ๙๔ ปี

เรือจุฑารัตน์ อยู่ระหว่างถนนวัฒนาไปถนนมาลินี ได้รับชื่อตามพระนามของ พระเจ้า-
ลูกเธอ พระองค์เจ้าจุฑารัตนราชกุมารี พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้าจอมมารดาสมรภูมิ ประสูติเมื่อวันที่ ๑๗
ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๑๕ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๓
พระชันษา ๕๘ ปี

เรือกวรลักษณ อยู่ริมถนนวิภาวดี ใกล้สวนอัมพันตรีย์ ได้รับชื่อตามพระนามของ พระ-
เจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าวรลักษณาวดี พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้าจอมมารดาสุด ประสูติเมื่อวันที่ ๑๒
มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๑๕ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๑๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๙
พระชันษา ๕๕ ปี

เรืออรพินธุ อยู่ริมเรือกนกภาพรถึงถนนจักรพงษ์ ได้รับชื่อตามพระนามของ พระเจ้าลูก-
เธอ พระองค์เจ้าอรพินทุ์เพ็ญภาค พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระ

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้าจอมมารดาหม่อมราชวงศ์ย้อย ประสูติเมื่อ
วันที่ ๒๗ เมษายน พ.ศ. ๒๔๑๖ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม พ.ศ.
๒๔๗๘ พระชันษา ๖๓ ปี

เรือภักทรา

ข้างถนนสายสวัสดิ์ระหว่างดงพลับพลา ได้รับชื่อตามพระนามของพระเจ้า-
ลูกเธอ พระองค์เจ้าปิเอดริศภักทราเยาวดี พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระ
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้าจอมมารดาแสง ประสูติเมื่อวันที่ ๕
ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๑๙ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๕๖
พระชันษา ๓๘ ปี

เรือกเจริญศรี

ถัดเรือภักทราไป ได้รับชื่อตามพระนามของ พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้า
เจริญศรีชนมายู พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว และเจ้าจอมมารดาแสง ประสูติเมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ.
๒๔๒๑ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๙ พระชันษา ๓๘
ปี

๓.๓.๓ ร่วมไม้ น่าจะเป็นกลุ่มต้นไม้เดิมขนาดใหญ่ที่แผ่กว้างให้ร่มเงา ประกอบด้วย

ดงพลับพลา

ร่วมไม้ใหญ่อยู่ที่หมู่บ้านไร่บน (สำรวจไม่พบ)

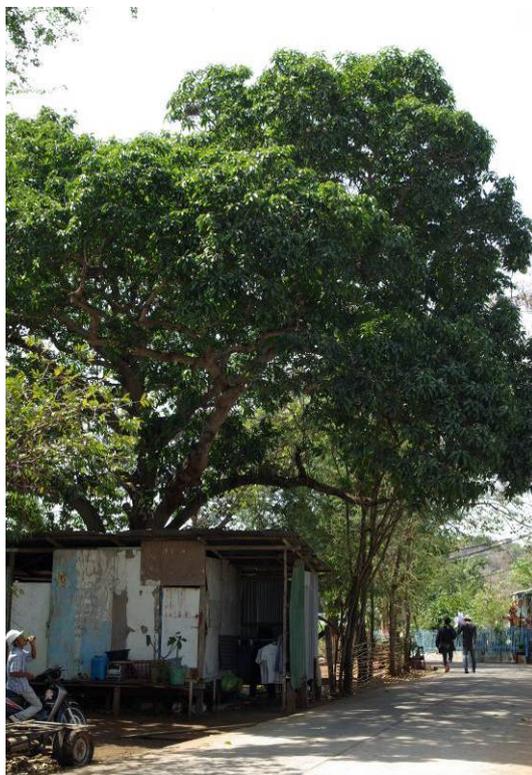
ร่วมไม้สมมต

ร่วมไม้ใหญ่อยู่ตรงหน้านารัตนาคาร (สำรวจไม่พบ) ได้รับชื่อตามพระนาม
ของ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ กรมหมื่นสมมต
อมรพันธุ์ พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และ
เจ้าจอมมารดาหุ่น พระนามเดิม พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิ
ประวัติ ประสูติเมื่อวันที่ ๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๐๓ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๒๙
รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็น พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้า
สวัสดิประวัติ กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ เป็นเสนาบดีตำแหน่ง
ราชเลขาณูการ และอธิบดีกรมพระคลังข้างที่ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๕๔
รัชกาลที่ ๖ โปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็น พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้า
สวัสดิประวัติ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ บรมธรรมิกราชวงศ์วิสุทธิ วิชาวุธ
ราชปฤจฉานุวัติ รัตนบัณฑิตยชาติ สุขุมราชมนตรีนาธิบดี เมตตาสีตล
หฤทัย พุทธาภิไธยรัตนคุณาลงกรณ์ ธรรมาทบพิตร เป็นสมุหมนตรี
เสนาบดีที่ปรึกษา สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๘ เป็น
ต้นราชสกุล สวัสดิกุล

ร่วมไม้ศศิพงษ์

อยู่ข้างต้นเลียบเสมอใจ (สำรวจไม่พบ) ได้รับชื่อตามพระนามของ พระ
เจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าศศิพงษ์ประไพ พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระ
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้าจอมมารดาจันทร์ ประสูติเมื่อวันที่ ๒๖

	เมษายน พ.ศ. ๒๔๒๔ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ พระชันษา ๕๓ ปี
ร่มมะม่วงพวงสร้อย	พิกัดภูมิศาสตร์ ๑๓ ๐๙ ๕๔ องศาเหนือ และ ๑๐๐ ๔๘ ๑๖ องศาตะวันออก ร่มมะม่วงใหญ่อยู่ระหว่างถนนสายสวัสดิ์ ต่อจากดงพลับพลา ได้รับชื่อตามพระนามของ พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าพวงสร้อยสอางค์ พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้าจอมมารดาเที่ยง ประสูติเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๐๙ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๓ พระชันษา ๘๔ ปี
ร่มมะขามบุษบัน	พิกัดภูมิศาสตร์ ๑๓ ๐๙ ๕๑ องศาเหนือ และ ๑๐๐ ๔๘ ๑๕ องศาตะวันออก ต่อกับร่มมะม่วงพวงสร้อย ได้รับชื่อตามพระนามของ พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าบุษบันบัวผัน พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้าจอมมารดาห้วง ประสูติเมื่อวันที่ ๑๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๐๖ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๒ พระชันษา ๗๖ ปี

ภาพ ๓.๕๔ ต้นมะม่วงใหญ่ สันนิษฐานว่าเป็น ร่มมะม่วงพวงสร้อย

ภาพ ๓.๕๕ ต้นมะขามใหญ่ สันนิษฐานว่าเป็น ร่มมะขามบุษบัน

ภาพ ๓.๕๖-๓.๕๗ บริเวณที่น่าจะเคยเป็นสนามกรีวีย์ ปัจจุบันคือ สนามกีฬาของโรงเรียนเกาะสีชัง

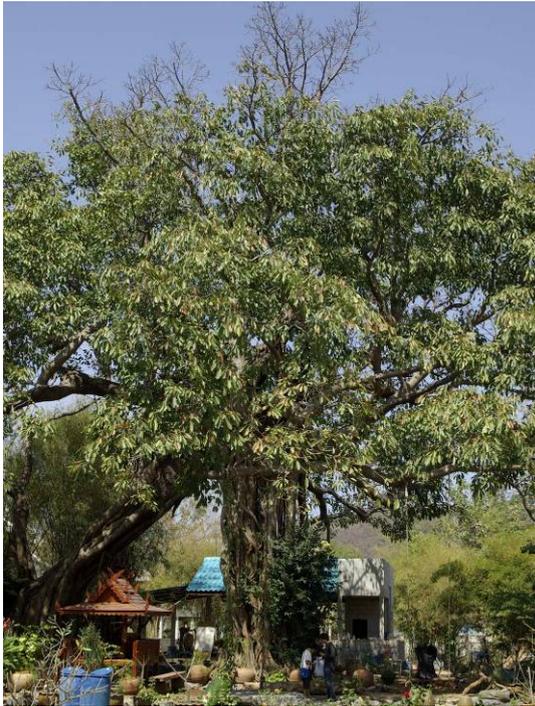
๓.๓.๕ ต้นไม้ คือ ต้นไม้เดิมที่น่าจะมีขนาดใหญ่ มีลักษณะสวยงาม โดดเด่น เป็นสิ่งหมายตา ประกอบด้วย
เลียบเสมอใจ

ต้นเลียบเดี่ยวข้างนรรัตนาคาร (สำรวจไม่พบ) ได้รับชื่อตามราชทินนามของ เจ้าหมื่นเสมอใจราช นามเดิม ทองดี โชติกเสถียร เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๑ เป็นบุตรพระยาโชฎีกกราชเศรษฐี (เถียร โชติกเสถียร) เข้ารับราชการในสมัยรัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ พระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น นายรองชิต มหาดเล็กเวรสิทธิ เมื่อพ.ศ. ๒๔๑๘ แล้วเป็นหลวงสรสิทธิยานุการ พ.ศ. ๒๔๒๓ ต่อมาเป็นจมีนสรภักย์สฤฎการ พ.ศ. ๒๔๒๘ เป็นเจ้าหมื่นเสมอใจราช พ.ศ. ๒๔๓๒ ได้เป็นพระยาเสมอใจราช หัวหมื่นรอง จางวางมหาดเล็ก เมื่อพ.ศ. ๒๔๓๗ แล้วเลื่อนเป็น พระยานรฤทธิราชหัท จางวางกรมมหาดเล็ก พ.ศ. ๒๔๓๙ สุดท้ายเป็นพระยาธรรมจรรยาอนุกุลมนตรี จางวางกรมวังในพระราชสำนักสมเด็จพระบรมราชชนนี พันปีหลวง ใน พ.ศ. ๒๔๕๓ ลาออกจากราชการเมื่อวันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๒ ถึงอนิจกรรมวันที่ ๒๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๙ อายุ ๘๘ ปี

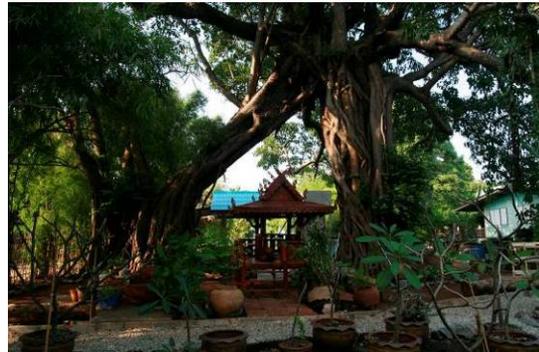
เลียบประวิข

พิกัดภูมิศาสตร์ ๑๓ ๐๙ ๔๒ องศาเหนือ และ ๑๐๐ ๔๘ ๑๙ องศาตะวันออก

ต้นเลียบไขว้ อยู่ใกล้รัตนาคาร เป็นต้นเลียบสองต้นมาไขว้รวมกัน กลายเป็นต้นเดี่ยว ขึ้นอยู่ในพื้นที่บ้านพักอาศัยของเอกชน มีรั้วกั้นแต่สามารถเข้าไปดูและถ่ายรูปได้ มีขนาดเส้นรอบวงลำต้น ๘.๖ และ ๑๓.๓ เมตร เส้นผ่านศูนย์กลางลำต้น ๒.๗ และ ๔.๒ เมตร ขนาดทรงพุ่ม(รวม) ประมาณ ๒๗ เมตร สูงประมาณ ๑๘ เมตร ได้รับชื่อตามพระนามของ หม่อมเจ้าประวิข ในพระเจ้าราชวรวงษ์เธอ กรมขุนราชสีหวิกรม ประสูติวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๓๙๐ สิ้นชีพิตักษัยวันที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๘ ชนอายุ ๗๘ ปี ในราชสกุล ชุมสาย เลียบประวิข

ภาพ ๓.๕๘-๓.๕๙ เลียบประเวฬหรือเลียบไข้ว

ภาพ ๓.๖๐-๓.๖๑ บริเวณต้นเลียบประเวฬ ในปัจจุบันมีการจัดภูมิทัศน์โดยเจ้าของที่ดิน

เลียบจิตรเสนห์

อัยมณีนนิภา ในเรือกนภาพร (สำรวจไม่พบ) ได้รับชื่อตามราชทินนามของ จมื่นจิตรเสนห์ นามเดิม เป้า รัตนทัศนีย์ เป็นบุตรพระยาถนอมศรีไชย (ทัศน รัตนทัศนีย์) เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๕ ถวายตัวเป็นมหาดเล็กในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว แล้วไปสมทบอยู่ในกรมมหาดเล็ก พ.ศ. ๒๔๑๗ รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นนายราชากักดี มหาดเล็กหุ้มแพรผู้ช่วย ฝ่ายพระราชวังบวร พ.ศ. ๒๔๒๙ เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นหลวงมหาใจกักดี นายเวรมหาดเล็กเวรมหาใจกักดี ฝ่ายพระราชวังบวร พ.ศ. ๒๔๓๓ เป็นจมื่นจิตรเสนห์ พ.ศ. ๒๔๓๖ เป็นพระยาบริรักษ์ราชาจางวางกรมพระตำรวจซ้าย พ.ศ. ๒๔๕๓ เป็นพระยามหิมานุภาพจางวางกรมพระตำรวจพลทัน แล้วลาออกจากราชการ ต่อมาได้รับ

มะม่วงโสมาวดี

พระราชทานยศเป็นขุนตำรวจเอก ป่วยด้วยโรคเส้นโลหิตในสมองแตก ถึงแก่กรรมวันที่ ๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๒ อายุ ๗๗ ปี

พิกัดภูมิศาสตร์ ๑๓ ๐๙ ๕๒ องศาเหนือ และ ๑๐๐ ๔๘ ๑๑ องศา ตะวันออก

อยู่ปากถนนมหาใจภักดี ทางเข้าสวนอัมพันตรีย์ ได้รับชื่อตามพระนามของ พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าโสมาวดี ศรีรัตนราชธิดา พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้าจอมมารดาเที่ยง ประสูติเมื่อวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๙๕ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๔๖ รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็น พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าโสมาวดี ศรีรัตนราชธิดา กรมหลวงสมรรัตนสิริเชษฐ ในรัชกาลที่ ๖ ได้ทรงรักษาคุณแก่พระบรมมหาราชวังชั้นใน สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๔ พระชันษา ๗๙ ปี

ภาพ ๓.๖๒ ต้นมะม่วงใหญ่ สันนิษฐานว่าเป็น มะม่วงโสมาวดี

มะขามราชเสวก

พิกัดภูมิศาสตร์ ๑๓ ๐๙ ๒๙ องศาเหนือ และ ๑๐๐ ๔๗ ๕๘ องศา ตะวันออก

อยู่ตรงหน้าประตูอัมพันตรี มีขนาดเส้นรอบวงลำต้น ๔.๔ เมตร เส้นผ่านศูนย์กลางลำต้น ๑.๔ เมตร สูงประมาณ ๑๕ เมตร ได้รับชื่อตามราชทินนามของ หลวงราชเสวก นามเดิม ทัด ชมธวัช เจ้ากรมรักษาพระองค์ป็นทองปราชัย เป็นบุตรนายคง ในรัชกาลที่ ๓ ได้เข้ารับราชการเป็นขุนหมื่นนายหมวด ในกรมรักษาพระองค์ป็นทองปราชัย ครั้นถึงรัชกาลที่ ๔ เลื่อนเป็นหมื่นสท้านบุรี สารวัต แล้วเลื่อนเป็นหมื่นคูหาสวรรค์ สมุหบาญชีและจ่านายสิบ ต่อมาในรัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้เป็นนาย

ร้อยตรี ขุนพลภักดีนิกร ได้ว่าการแทนตำแหน่งนายร้อยเอกและเจ้ากรมด้วย แล้วโปรดเกล้าฯ ให้เป็นนายร้อยเอก หลวงราชเสวก เจ้ากรมรักษาพระองค์เป็นทองปราชัยย้าย แล้วเลื่อนเป็นนายพันตรี กองทหารรักษาพระองค์ในกรมทหารบก ต่อมาได้ออกเป็นกองหนุน ในระหว่างนั้น ได้รับราชการสนองพระเดชพระคุณบ้างเป็นครั้งคราว คือ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ ได้ไปติดตามทหารที่หนีราชการไปนาน ให้กลับคืนมารับราชการสำคัญได้เป็นจำนวนมาก และเมื่อรับราชการตำแหน่งนายร้อยตรี ขุนพลภักดีนิกรว่าการแทนนายร้อยเอกและเจ้ากรมนั้น ได้เป็นผู้กำกับทหาร ตามเสด็จพระราชดำเนินไทรโยค ได้ดูจดจูงเรือพระที่นั่งขึ้นแก่งโดยตลอดได้ตามพระบรมราชประสงค์ เมื่อยังเป็นนายร้อยเอก หลวงราชเสวก เจ้ากรม ก็ได้รับราชการสนองพระเดชพระคุณโดยการพิเศษ คือเป็นนายด่านทำการพระที่นั่งทรงธรรมและพระปลัด ในการพระเมรุท้องสนามหลวง ตั้งแต่พระเมรุสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรรณาภรณ์เพชรรัตน์ เป็นต้น ตลอดมาจนถึงพระเมรุบรรพตที่วัดราชบพิธ ทั้งทำโรงพิพิธภัณฑที่ท้องสนามหลวงด้วย ในการที่เป็นนายด่านได้รับพระราชทานบำเหน็จทุกครั้ง และได้รับพระราชทานเหรียญจักรพรรดิมาลา เหรียญรัชฎาภิเศก เหรียญประพาสมาลา หลวงราชเสวกถึงแก่กรรมวันที่ ๑๒ กันยายน พ.ศ. ๒๔๔๒ อายุ ๗๔ ปี

ภาพ ๓.๖๓-๓.๖๔ ต้นมะขามใหญ่ สันนิษฐานว่าเป็น มะขามราชเสวก

มะขามหลวงศร

พิกัดภูมิศาสตร์ ๑๓ ๐๙ ๕๙ องศาเหนือ และ ๑๐๐ ๔๘ ๒๒ องศาตะวันออก และ ๑๓ ๐๙ ๕๘ องศาเหนือ และ ๑๐๐ ๔๘ ๒๒ องศาตะวันออก

อยู่ริมถนนสายสวัสดิ์ ได้รับชื่อตามราชทินนามของ หลวงศรเสณี นามเดิมนาค หรือ นาค ตำแหน่งเจ้ากรมอาสาจาม ถึงแก่กรรมวันที่ ๙ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๖ สันนิษฐานว่ามะขามหลวงศรเป็นมะขามคู่ที่หัดถนนสายสวัสดิ์ โดยต้นด้านทิศเหนือ มีขนาดเส้นรอบวงลำต้น ๒.๘ เมตร เส้นผ่านศูนย์กลางลำต้น ๐.๙ เมตร สูงประมาณ ๑๓ เมตร ต้นด้านทิศใต้มีขนาดเส้นรอบวงลำต้น ๒.๖ เมตร เส้นผ่านศูนย์กลางลำต้น ๐.๘ เมตร สูงประมาณ ๑๓ เมตร

มะเกลือหลวงชำนาญ

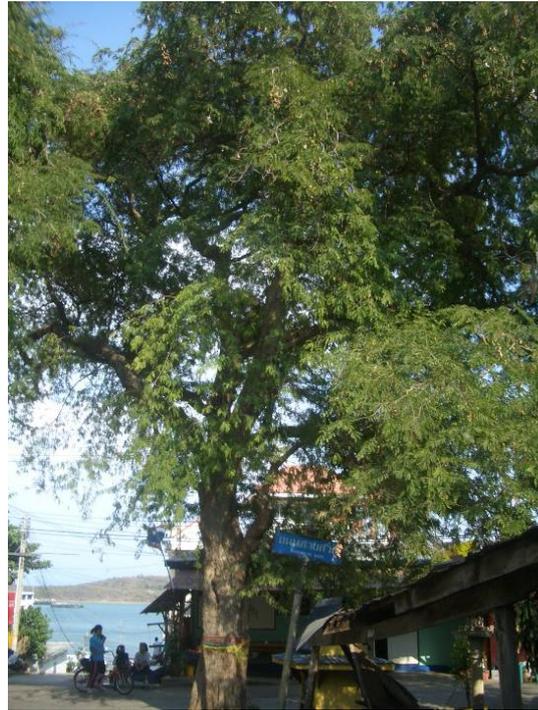
อยู่ริมถนนสายสวัสดิ์ (สำรวจไม่พบ) ได้รับชื่อตามราชทินนามของ หลวงชำนาญนาวากล นามเดิม เขี่ยม บุญยเกียรติ เป็นบุตรพระยาสุรเสนา (บุญคง บุญยเกียรติ) ถวายตัวเป็นมหาดเล็กพิเศษในสมัยรัชกาลที่ ๔ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๘ ครั้นถึงรัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ พระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น หลวงชำนาญนาวากล ตำแหน่งปลัดกรมออร์สมุขพล เมื่อพ.ศ. ๒๔๒๔ ลาออกจากราชการเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ ถึงแก่กรรมวันที่ ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๔๙

ภาพ ๓.๖๕ มะขามหลวงศร สันนิษฐานว่าเป็น มะขามคู่ริมถนนสายสวัสดิ์

ภาพ ๓.๖๖ มะขามหลวงศร ต้นด้านทิศเหนือ

ภาพ ๓.๖๗ มะขามหลวงศร ต้นด้านทิศใต้

มะกอกราชานูบาล

อยู่ที่ปากถนนมาลินี เป็นต้นมะกอกคู่ (สำรวจไม่พบ) ได้รับชื่อตามราชทินนามของ จมื่นราชานูบาล นามเดิม บุญมาก บันยารชุน เป็นบุตรพระนรินทรราชเสนี (บัน บันยารชุน) เข้ารับราชการได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น นายรองเสนห์ แล้วเลื่อนเป็นจ่าหัวยุดการ ได้เป็นจมื่นราชานูบาล ปลัดกรมพระตำรวจนอกซ้าย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๙ ต่อมาเป็นจมื่นไชยาภรณ์ ตำแหน่งปลัดกรมพระตำรวจใหญ่ซ้าย ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๔๖ เลื่อนเป็นพระหฤไทย เจ้ากรมพระตำรวจพลพันขวา ในรัชกาลที่ ๖ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระพรหมบริรักษ์ เจ้ากรมพระตำรวจสนมทหารขวา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ แล้วเป็นพระอินทรเทพบดีศรีสมุห เจ้ากรมพระตำรวจใหญ่ขวา พ.ศ. ๒๔๕๖ เลื่อนเป็นพระยาพรหมภิบาล สังกัดกรมพระตำรวจในขวา พ.ศ. ๒๔๕๗ และเลื่อนเป็นพระยาราชสงคราม จางวางกรมช่างทหารใน ในพ.ศ. ๒๔๕๘ ถึงแก่กรรมเมื่อใดไม่ปรากฏ

กรวยป่าขุนพิศาล

อยู่ข้างถนนเสาวภา ในสนามนราธิป (สำรวจไม่พบ) ได้รับชื่อตามราชทินนามของ นายร้อยโท ขุนพิศาลยุทธกิจ นามเดิม ถิน ศาสนันทน์ เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๕ เป็นบุตรนายสอน ศาสนันทน์ เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๕ เริ่มเข้ารับราชการใน พ.ศ. ๒๔๑๔ เป็นพลทหารมหาดเล็ก ใน พ.ศ. ๒๔๒๐ มียศเป็นนายสิบโท ทหารม้ากองทหารมหาดเล็ก ใน พ.ศ. ๒๔๒๗ เป็น

นายสืบเอก ในพ.ศ. ๒๔๒๙ เป็นนายจำสับ ใน พ.ศ. ๒๔๓๑ เป็นว่าที่นายร้อยตรี ประจำกอง แล้วได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็น นายร้อยตรี ใน พ.ศ. ๒๔๓๒ เลื่อนเป็นนายร้อยโท รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นขุนพิศาลยุทธกิจ ในพ.ศ. ๒๔๓๖ เป็นว่าที่นายร้อยเอก ใน พ.ศ. ๒๔๓๙ เป็นยกกระบัตรกองทหารมหาดเล็ก ใน พ.ศ. ๒๔๔๔ เป็นนายร้อยเอก ใน พ.ศ. ๒๔๔๗ เป็นผู้บังคับกองร้อยในกรมทหารราบที่ ๘ ในพ.ศ. ๒๔๕๐ เป็นนายทหารนอกราชการ รับพระราชทานเบี้ยบำนาญ ภายหลังป่วยด้วยโรคชรา ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๙ อายุ ๗๔ ปี

ไม้ขนอนศรีมหาราชา ต้นพุทรา อยุริมถนนเสาวภา ไกล้ว่มไม้สมมต (สำรวจไม่พบ) ได้รับชื่อตามราชทินนามของ หลวงศรีมหาราชา นามเดิม ชุ่ม เข้ารับราชการในรัชกาลที่ ๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น ขุนนเรนทร์ภักดี ตำแหน่งปลัดกรมอาสาจาม ต่อมาเลื่อนเป็น หลวงศรีมหาราชา ตำแหน่งเจ้ากรมอาสาจาม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๔ ถึงแก่กรรมวันที่ ๒๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๗

ไม้ขนอนลักษณมานา ต้นมะกอก อยุริมถนนสายสวัสดิ์ (สำรวจไม่พบ) ได้รับชื่อตามราชทินนามของ หลวงลักษณมานา นามเดิม หม่าน ตำแหน่งเจ้ากรมอาสาจามย้ายเข้ารับราชการมาตั้งแต่รัชกาล ที่ ๔ และคงดำรงตำแหน่งนี้มาจนตลอดรัชกาลที่ ๕ ถึงแก่กรรมในรัชกาลที่ ๖ เมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๔

ต้นไม้ทั้ง ๑๒ ต้น ที่มีชื่อพระราชทานนี้ทั้งหมดอยู่ในอักษฎางค์วัน ยกเว้นมะขามหัดถวิจรรย์ที่อยู่หน้าศาลศรีชโลธรเทพในพระจุฑาธุชราชฐาน ทั้งหมดเป็นไม้ยืนต้น (tree) ประเภทที่มีขนาดใหญ่ อายุยืนยาว เป็นประเภทที่มีเนื้อไม้ (woody plant) ที่น่าจะมีขนาดใหญ่โตแล้วในขณะที่มีการก่อสร้างอักษฎางค์วันอยู่ ต้นไม้เหล่านี้เป็นสิ่งหมายตา (landmark) ในพื้นที่ เป็นเอกลักษณ์ เพื่อให้่ายแก่การจดจำ นัดหมาย จึงได้พระราชทานชื่อ ให้เรียกและรับทราบตรงกัน ส่วนไม้ขนอนศรีมหาราชา (ต้นพุทรา) และไม้ขนอนลักษณมานา (ต้นมะกอก) นั้นคาดว่าเป็นไม้ที่มีลักษณะรูปทรงที่เอนหลบร่มเงาจากต้นไม้ใหญ่อื่น จนมีลักษณะพิเศษเหมือนไม้ดัดหรือตกแต่ง ดังนั้นพรรณไม้ดังกล่าวซึ่งเป็นพรรณไม้เดิมของเกาะสีชังซึ่งราษฎรปลูกขึ้นเพื่อประโยชน์ เพื่อรับประทาน เช่น มะม่วง มะขาม มะเกลือ มะกอก พุทรา หรือเป็นพรรณไม้เดิมที่ขึ้นเอง ขยายพันธุ์ เจริญเติบโตได้ดี ทนทาน เช่น เลียบ กรวยป่า ซึ่งพรรณไม้ทั้ง ๗ ชนิดขึ้นได้ดีในภูมิประเทศและสภาพอากาศของเกาะสีชัง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. เลียบ *Ficus superba* (Miq.) Miq. var. *superba* ไม้ต้นสูงประมาณ ๓๐ เมตร ทรงพุ่มกลม ขนาด ๑๘ - ๒๐ เมตร ลำต้นสีเทาแกมน้ำตาลเข้ม ใบรูปรีหรือรูปใบหอกกลับ ในช่วงเดือนธันวาคมถึงมกราคมจะทิ้งใบหมด และผลิบใหม่ในเดือนกุมภาพันธ์ถึงมีนาคม ใบอ่อนสีชมพูหรือชมพูอมเขียว เจริญเติบโตได้ดีในดินที่มีความชื้นปานกลาง แดดเต็มตลอดวัน เป็นไม้โตช้า

๒. มะม่วง *Mangifera indica* Linn. ไม้ต้นสูง ๑๐ – ๑๕ เมตร ลำต้นตรง เรือนยอดกลม ทึบ ใบเดี่ยว ผลกลมหรือยาวรี รับประทานได้ นิยมปลูกทั่วไป เป็นต้นไม้ถิ่นเอเชียใต้

๓. มะขาม *Tamarindus indica* L. ไม้ต้นสูง ๒๐ – ๒๕ เมตร มีถิ่นกำเนิดจากอาฟริกาเขตร้อนและเอเชีย เป็นไม้ปลูกขึ้นได้ทุกภาค มีประโยชน์ คือ เปลือกต้นต้มกับน้ำหรือน้ำปูนใสแก้ท้องเดิน เนื้อไม้ใช้ทำเชียง ใบต้มน้ำดื่มช่วยย่อยและขับปัสสาวะ ใบ ดอก และ ฝัก ใช้เป็นอาหาร เนื้อในฝักเป็นยาระบายอ่อนๆ แก้ไอ ขับเสมหะ เมล็ดคั่วแล้วใช้เนื้อในขับพยาธิได้เดือน

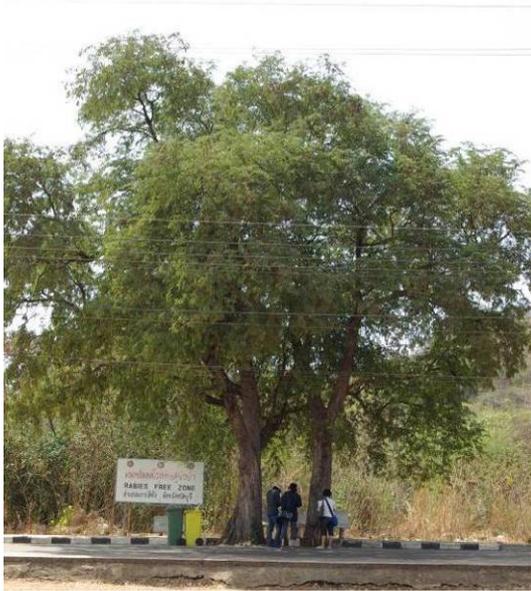
๔. มะเกลือ *Diospyros mollis* Griff. ไม้ต้นขนาดใหญ่ สูงถึง ๓๐ เมตร ใบเดี่ยวรูปไข่ ใบอ่อนมีขนสีเงิน ใบแก่หนา เมื่อแห้งสีออกดำ ผลกลม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๒ เซนติเมตร ผลแก่สีดำ

๕. มะกอก *Spondias pinnata* (Linn. f.) Kurz ไม้ยืนต้นผลัดใบ สูง ๑๕ - ๒๕ เมตร ผิวค่อนข้างเรียบ ใบเป็นใบประกอบแบบขนนก ดอกมีจำนวนมาก ขนาดเล็ก สีขาวหรือสีเขียวย่อมน ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์ถึงมีนาคม ผลรูปกลมรี มีเนื้อบาง นุ่ม สุกสีเขียวย่นเหลือง มีกลิ่นหอมผสมกลิ่นเปรี้ยว เนื้อในผลมีรสเปรี้ยวอมฝาด กระจายพันธุ์ทั่วทุกภาค เจริญเติบโตได้ดีในดินเกือบทุกประเภท ประโยชน์ คือ ใบอ่อนใช้เป็นผักสด ใบเคี้ยวกินแก้ท้องเสีย แก้ปวดท้อง ผล เปลือก ใบ กินเป็นยาบำรุงธาตุ ช่วยให้ชุ่มคอ แก้กระหายน้ำ

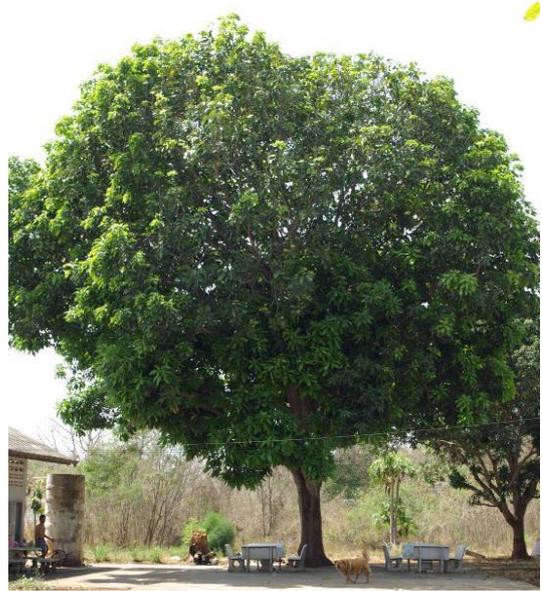
๖. กรวยป่า *Casearia grewiifolia* Vent. ไม้ยืนต้นผลัดใบ ขนาดสูง ๕-๑๕ เมตร ต้นที่มีอายุมากโคนต้นมีพอน เปลือกค่อนข้างเรียบ สีเทาหรือน้ำตาลอ่อน กิ่งอ่อนมีขน ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปขอบขนานหรือรูปขอบขนานแกมรูปไข่ แผ่นใบด้านบนเกลี้ยงหรือมีขนเล็กน้อยที่เส้นกลางใบ ร่วงง่าย ดอกมีจำนวนมาก ออกเป็นกระจุกเล็กๆ ตามง่ามใบที่ใบร่วงไปแล้ว ดอกสีขาวหรือเหลืองอมเขียว ผลมีเนื้อ รูปไข่ กว้าง ๑.๕-๒ ซม. ยาว ๒.๕-๕ ซม. สุกสีเหลือง เมล็ดเป็นเหลี่ยม มีจำนวนมาก เนื้อหุ้มเมล็ดสีเสด

๗. พุทรา *Ziziphus mauritiana* Larn. ไม้ต้น ที่ชื่อมีหนามแหลม กิ่งอ่อนมีสีน้ำตาลเหลือง ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่หรือเกือบกลม ปลายมน โคนมนหรือเบี้ยวเล็กน้อย ขอบหยักฟันเลื่อยตื้นๆ แผ่นใบด้านบนสีเขียว ค่อนข้างเกลี้ยง ด้านล่างสีนวลและมีขนสีน้ำตาลเหลืองหนาแน่น ดอกเล็กสีเขียว ก้านดอกยาว ผลแบบผลผนังชั้นในแข็งรูปกลมหรือรูปขอบขนาน สุกสีเหลืองหรือสีส้ม กินได้ ออกดอกเดือนสิงหาคมถึงกันยายน เป็นผลในเดือนตุลาคมถึงมกราคม

นอกจากนี้ ยังมีต้นไม้ใหญ่อื่นๆ ที่สำรวจพบในปัจจุบัน และได้สันนิษฐานว่าน่าจะจะมีมาตั้งแต่ในสมัยสร้างอักษฎางค์วัน เนื่องจากมีขนาดใหญ่ อยู่ในตำแหน่งที่สัมพันธ์กับสิ่งก่อสร้างและสถานที่ที่พระราชทานนามไว้ ต้นไม้เหล่านี้ ได้แก่

ภาพ ๓.๖๘ มะขามริมถนนเสาวภา

ภาพ ๓.๖๙ มะม่วงริมถนนนภาจร

ภาพ ๓.๗๐ แนวไฟริมถนนเสาวภา

ภาพ ๓.๗๑ มะม่วงริมถนนวัดมณา

ภาพ ๓.๗๒ มะม่วงริมถนนนภาจร

ภาพ ๓.๗๓ กลุ่มต้นมะขามใกล้ต้นเลียบประเวศ

๓.๔ พิกัดภูมิศาสตร์ พิกัดภูมิศาสตร์ขององค์ประกอบภูมิสถาปัตยกรรมในอักษรวงศ์วันที่สำรวจได้ มีดังนี้

	สถานที่	UTM		DEGREE		DECIMAL DEGREE	
		east	north	latitude	longitude	latitude	longitude
๑	ยอดสุขุมาล	๐๖๙๕๗๖๑	๑๔๕๕๒๓๖	๑๓ ๐๙ ๒๖	๑๐๐ ๔๘ ๒๑	๑๓.๑๕๗๓๒๒	๑๐๐.๘๐๖๑๐๐
๒	ยอดสุทธาทิพย์	๐๖๙๕๖๙๓	๑๔๕๕๒๔๒	๑๓ ๐๙ ๒๖	๑๐๐ ๔๘ ๑๙	๑๓.๑๕๗๓๘๑	๑๐๐.๘๐๕๔๗๐
๓	แหลมมหาชิวาภู	๐๖๙๔๙๙๕	๑๔๕๕๘๖๘	๑๓ ๐๙ ๔๗	๑๐๐ ๔๗ ๕๖	๑๓.๑๖๓๙๘๔	๑๐๐.๗๙๙๐๗๐
๔	ช่องศิคริยามรรณ (ช่องเขาขาด)	๐๖๙๕๒๘๙	๑๔๕๕๘๓๔	๑๓ ๐๙ ๔๕	๑๐๐ ๔๘ ๐๖	๑๓.๑๖๒๗๕๘	๑๐๐.๘๐๑๗๙๐
๕	ถ้ำจักรพงษ์ (ด้านบน)	๐๖๙๕๗๖๙	๑๔๕๕๒๖๓	๑๓ ๐๙ ๒๗	๑๐๐ ๔๘ ๒๒	๑๓.๑๕๗๕๖๖	๑๐๐.๘๐๖๑๗๕
๖	ถ้ำจักรพงษ์ (ด้านล่าง)	๐๖๙๕๗๔๖	๑๔๕๕๒๘๖	๑๓ ๐๙ ๒๗	๑๐๐ ๔๘ ๒๑	๑๓.๑๕๕๗๗๘	๑๐๐.๘๐๕๙๖๐
๗	ถ้ำสุนันทา (ถ้ำระฆัง สันนิษฐาน)	๐๖๙๕๖๙๑	๑๔๕๕๒๖๓	๑๓ ๐๙ ๒๗	๑๐๐ ๔๘ ๑๙	๑๓.๑๕๗๕๗๑	๑๐๐.๘๐๕๔๖๐
๘	ผาอระพันธ์	๐๖๙๕๕๔๒	๑๔๕๕๔๕๘	๑๓ ๐๙ ๓๓	๑๐๐ ๔๘ ๑๔	๑๕.๑๕๙๓๔๓	๑๐๐.๘๐๔๐๙๐
๙	ผาหลวงนายศักดิ์ (สันนิษฐาน)	๐๖๙๖๘๖๑	๑๔๕๕๑๙๑	๑๓ ๐๙ ๓๖	๑๐๐ ๔๘ ๑๓	๑๓.๑๖๐๒๔๙	๑๐๐.๘๐๓๘๓๐
๑๐	ผาอนุวัตร (สันนิษฐาน)	๐๖๙๕๒๔๕	๑๔๕๖๐๕๔	๑๓ ๐๙ ๕๓	๑๐๐ ๔๘ ๐๕	๑๓.๑๖๔๗๔๙	๑๐๐.๘๐๑๓๙๐
๑๑	ที่แลไชยันต์ (สันนิษฐาน)	๐๖๙๕๘๑๑	๑๔๕๕๒๖๘	๑๓ ๐๙ ๒๗	๑๐๐ ๔๘ ๒๓	๑๓.๑๕๗๖๐๘	๑๐๐.๘๐๖๕๖๔
๑๒	ที่แลราชโกษา	๐๖๙๕๓๐๓	๑๔๕๕๘๘๓	๑๓ ๐๙ ๔๗	๑๐๐ ๔๘ ๐๖	๑๓.๑๖๓๑๙๙	๑๐๐.๘๐๑๙๒๐
๑๓	แก่งพระภักดี	๐๖๙๕๙๕๐	๑๔๕๕๔๑๖	๑๓ ๐๙ ๓๒	๑๐๐ ๔๘ ๒๘	๑๓.๑๕๘๙๓๗	๑๐๐.๘๐๗๘๕๐
๑๔	บันไดเจ้าจัญญ (ด้านล่าง)	๐๖๙๕๘๑๓	๑๔๕๖๒๑๕	๑๓ ๐๙ ๕๘	๑๐๐ ๔๘ ๒๘	๑๓.๑๖๖๑๖๗	๑๐๐.๘๐๖๖๖๔
๑๕	บ่อเจ้าหมื่นไวย (สันนิษฐาน)	๐๖๙๕๙๔๓	๑๔๕๕๕๓๖	๑๓ ๐๙ ๓๖	๑๐๐ ๔๘ ๒๘	๑๓.๑๖๐๐๒๒	๑๐๐.๘๐๗๘๐๐

	สถานที่	UTM		DEGREE		DECIMAL DEGREE	
		east	north	latitude	longitude	latitude	longitude
๑๖	บ่อมหามนตรี	๐๖๙๕๕๓๕	๑๔๕๕๙๖๖	๑๓ ๐๙ ๕๐	๑๐๐ ๔๘ ๑๔	๑๓.๑๖๓๙๓๕	๑๐๐.๘๐๔๐๖๐
๑๗	ประตูล้ำภูวงค์	๐๖๙๖๑๕๔	๑๔๕๕๒๘๓	๑๓ ๐๙ ๒๗	๑๐๐ ๔๘ ๓๕	๑๓.๑๕๗๗๒๒	๑๐๐.๘๐๙๗๓๐
๑๘	วัดมะม่วงพวงสร้อย (สันนิษฐาน)	๐๖๙๕๕๙๓	๑๔๕๖๐๘๘	๑๓ ๐๙ ๕๔	๑๐๐ ๔๘ ๑๖	๑๓.๑๖๕๐๓๓	๑๐๐.๘๐๔๖๐๐
๑๙	วัดมะขามบุษบัน (สันนิษฐาน)	๐๖๙๕๕๔๘	๑๔๕๖๐๒๐	๑๓ ๐๙ ๕๑	๑๐๐ ๔๘ ๑๕	๑๓.๑๖๔๔๒๒	๑๐๐.๘๐๔๑๘๔
๒๐	สนามศรียุโยธ	๐๖๙๕๖๗๐	๑๔๕๕๖๓๔	๑๓ ๐๙ ๓๙	๑๐๐ ๔๘ ๑๙	๑๓.๑๖๐๙๒๕	๑๐๐.๘๐๕๒๘๐
๒๑	เลียบบระวิฑ	๐๖๙๕๖๗๓	๑๔๕๕๗๔๐	๑๓ ๐๙ ๔๒	๑๐๐ ๔๘ ๑๙	๑๓.๑๖๑๘๘๓	๑๐๐.๘๐๕๓๒๐
๒๒	มะม่วงโสมาวดี (สันนิษฐาน)	๐๖๙๕๔๔๐	๑๔๕๖๐๔๐	๑๓ ๐๙ ๕๒	๑๐๐ ๔๘ ๑๑	๑๓.๑๖๔๖๑๐	๑๐๐.๘๐๓๑๙๐
๒๓	มะขามราชเสวก (สันนิษฐาน)	๐๖๙๕๐๖๙	๑๔๕๕๓๒๗	๑๓ ๐๙ ๒๙	๑๐๐ ๔๗ ๕๘	๑๓.๑๕๘๑๙๐	๑๐๐.๗๙๙๗๒๒๐
๒๔	มะขามหลวงศร (เหนือ)	๐๖๙๕๗๗๙	๑๔๕๖๒๔๔	๑๓ ๐๙ ๕๙	๑๐๐ ๔๘ ๒๒	๑๓.๑๖๖๔๓๑	๑๐๐.๘๐๖๓๓๕
๒๕	มะขามหลวงศร (ใต้)	๐๖๙๕๗๖๙	๑๔๕๖๒๓๗	๑๓ ๐๙ ๕๘	๑๐๐ ๔๘ ๒๒	๑๓.๑๖๖๓๖๙	๑๐๐.๘๐๖๒๒๐
องค์ประกอบอื่นๆ ที่สำคัญ							
๑	ศาลาจารึก	๐๖๙๕๖๓๖	๑๔๕๕๖๗๕	๑๓ ๐๙ ๔๐	๑๐๐ ๔๘ ๑๗	๑๓.๑๖๑๒๙๘	๑๐๐.๘๐๔๙๘๐
๒	รอยพระพุทธรูป	๐๖๙๕๖๘๗	๑๔๕๖๕๓๕	๑๓ ๑๐ ๐๘	๑๐๐ ๔๘ ๑๙	๑๓.๑๖๙๐๖๗	๑๐๐.๘๐๕๕๐๔
๓	หอรบั้ง (ที่แลวชิรุมหิต)	๐๖๙๕๖๘๒	๑๔๕๖๕๓๐	๑๓ ๑๐ ๐๘	๑๐๐ ๔๘ ๑๙	๑๓.๑๖๙๐๒๓	๑๐๐.๘๐๕๔๖๐
๔	ยอดพระจุลจอมเกล้า	๐๖๙๕๖๔๐	๑๔๕๖๗๖๔	๑๓ ๑๐ ๑๖	๑๐๐ ๔๘ ๑๘	๑๓.๑๗๑๑๔๑	๑๐๐.๘๐๕๐๘๔
๕	เสาธงชัยภูวงค์	๐๖๙๕๕๙๕	๑๔๕๖๗๓๒	๑๓ ๑๐ ๑๕	๑๐๐ ๔๘ ๑๖	๑๓.๑๗๐๘๕๔	๑๐๐.๘๐๔๖๖๕

คำ UTM ถนนจักรพงษ์

จุดที่	east	north												
๑	๖๙๖๑๘๐	๑๕๕๕๐๑๒	๒๓	๖๙๖๐๒๓	๑๕๕๕๐๑๕	๕๕	๖๙๖๐๙๓	๑๕๕๕๐๑๙	๖๗	๖๙๖๑๘๖	๑๕๕๕๑๖๕	๘๙	๖๙๖๑๕๙	๑๕๕๕๓๓๑
๒	๖๙๖๑๖๖	๑๕๕๕๐๑๓	๒๔	๖๙๖๐๑๘	๑๕๕๕๐๑๖	๕๖	๖๙๖๐๙๓	๑๕๕๕๐๑๙	๖๘	๖๙๖๑๘๑	๑๕๕๕๑๖๖	๙๐	๖๙๖๑๕๕	๑๕๕๕๓๓๖
๓	๖๙๖๑๕๘	๑๕๕๕๐๑๔	๒๕	๖๙๖๐๐๕	๑๕๕๕๐๑๗	๕๗	๖๙๖๐๙๓	๑๕๕๕๐๑๙	๖๙	๖๙๖๑๘๕	๑๕๕๕๑๖๗	๙๑	๖๙๖๑๕๒	๑๕๕๕๓๓๗
๔	๖๙๖๑๕๓	๑๕๕๕๐๑๕	๒๖	๖๙๖๐๑๐	๑๕๕๕๐๑๘	๕๘	๖๙๖๐๙๒	๑๕๕๕๐๑๙	๗๐	๖๙๖๑๘๐	๑๕๕๕๑๖๘	๙๒	๖๙๖๑๕๑	๑๕๕๕๓๓๘
๕	๖๙๖๑๕๙	๑๕๕๕๐๑๖	๒๗	๖๙๖๐๐๖	๑๕๕๕๐๑๙	๕๙	๖๙๖๐๙๑	๑๕๕๕๑๐๒	๗๑	๖๙๖๑๘๔	๑๕๕๕๑๖๙	๙๓	๖๙๖๑๕๐	๑๕๕๕๓๓๙
๖	๖๙๖๑๕๑	๑๕๕๕๐๑๗	๒๘	๖๙๖๐๐๖	๑๕๕๕๑๐๕	๖๐	๖๙๖๐๙๑	๑๕๕๕๑๐๖	๗๒	๖๙๖๑๘๔	๑๕๕๕๑๗๐	๙๔	๖๙๖๑๕๕	๑๕๕๕๓๔๐
๗	๖๙๖๑๒๘	๑๕๕๕๐๑๘	๒๙	๖๙๖๐๐๘	๑๕๕๕๑๐๙	๖๑	๖๙๖๐๙๐	๑๕๕๕๑๑๒	๗๓	๖๙๖๑๘๔	๑๕๕๕๑๗๑	๙๕	๖๙๖๑๕๐	๑๕๕๕๓๔๑
๘	๖๙๖๑๒๓	๑๕๕๕๐๑๙	๓๐	๖๙๖๐๙๙	๑๕๕๕๑๑๕	๖๒	๖๙๖๑๘๙	๑๕๕๕๑๑๕	๗๔	๖๙๖๑๘๓	๑๕๕๕๑๗๒	๙๖	๖๙๖๑๕๙	๑๕๕๕๓๔๑
๙	๖๙๖๑๐๕	๑๕๕๕๑๐๒	๓๑	๖๙๖๐๙๑	๑๕๕๕๑๑๖	๖๓	๖๙๖๑๘๙	๑๕๕๕๑๑๙	๗๕	๖๙๖๑๘๓	๑๕๕๕๑๗๓	๙๗	๖๙๖๑๕๘	๑๕๕๕๓๔๒
๑๐	๖๙๖๑๐๒	๑๕๕๕๑๐๓	๓๒	๖๙๖๐๘๘	๑๕๕๕๑๑๗	๖๔	๖๙๖๑๘๙	๑๕๕๕๑๒๒	๗๖	๖๙๖๑๘๒	๑๕๕๕๑๗๔	๙๘	๖๙๖๑๕๗	๑๕๕๕๓๔๒
๑๑	๖๙๖๐๙๕	๑๕๕๕๑๐๓	๓๓	๖๙๖๐๘๘	๑๕๕๕๑๑๘	๖๕	๖๙๖๑๘๙	๑๕๕๕๑๒๒	๗๗	๖๙๖๑๘๒	๑๕๕๕๑๗๔	๙๙	๖๙๖๑๕๖	๑๕๕๕๓๔๖

๑๒	๖๙๖๐๘๖	๑๔๕๕๐๑๐	๓๔	๖๙๖๙๗	๑๔๕๕๐๗	๕๖	๖๙๖๙๗	๑๔๕๕๑๒	๗๗	๖๙๖๙๗๐	๑๔๕๕๓๐๐	๑๐๐	๖๙๖๖๕๙	๑๔๕๕๔๔๗
๑๓	๖๙๖๐๕๘	๑๔๕๕๐๐๕	๓๕	๖๙๖๙๗	๑๔๕๕๐๗	๕๗	๖๙๖๙๗	๑๔๕๕๑๒	๗๘	๖๙๖๙๗๐	๑๔๕๕๓๑๐	๑๐๑	๖๙๖๖๕๓	๑๔๕๕๔๕๕
๑๔	๖๙๖๐๖๗	๑๔๕๕๐๑๘	๓๖	๖๙๖๙๖๗	๑๔๕๕๐๗๖	๕๘	๖๙๖๙๗	๑๔๕๕๑๓	๗๙	๖๙๖๙๗	๑๔๕๕๓๐๑	๑๐๒	๖๙๖๖๔๔	๑๔๕๕๔๖๕
๑๕	๖๙๖๐๖๐	๑๔๕๕๐๑๖	๓๗	๖๙๖๙๖๕	๑๔๕๕๐๗	๕๙	๖๙๖๙๗	๑๔๕๕๑๓	๘๐	๖๙๖๙๗๖	๑๔๕๕๓๑๑	๑๐๓	๖๙๖๖๔๔	๑๔๕๕๔๗๑
๑๖	๖๙๖๐๕๕	๑๔๕๕๐๓๓	๓๘	๖๙๖๙๖๐	๑๔๕๕๐๘๑	๖๐	๖๙๖๙๗	๑๔๕๕๑๔	๘๑	๖๙๖๙๗๐	๑๔๕๕๓๑๒	๑๐๔	๖๙๖๖๔๔	๑๔๕๕๔๗๓
๑๗	๖๙๖๐๕๔	๑๔๕๕๐๓๘	๓๙	๖๙๖๙๕๕	๑๔๕๕๐๘๓	๖๑	๖๙๖๙๗๓	๑๔๕๕๑๕	๘๒	๖๙๖๙๗๙	๑๔๕๕๓๑๓	๑๐๕	๖๙๖๖๔๒	๑๔๕๕๔๗๔
๑๘	๖๙๖๐๕๐	๑๔๕๕๐๓๘	๔๐	๖๙๖๙๕๕	๑๔๕๕๐๘๗	๖๒	๖๙๖๙๗๕	๑๔๕๕๑๖	๘๓	๖๙๖๙๗๗	๑๔๕๕๓๑๖	๑๐๖	๖๙๖๖๓๒	๑๔๕๕๕๐๕
๑๙	๖๙๖๐๓๖	๑๔๕๕๐๔๐	๔๑	๖๙๖๙๔๘	๑๔๕๕๐๘๙	๖๓	๖๙๖๙๗๓	๑๔๕๕๑๖	๘๔	๖๙๖๙๗๒	๑๔๕๕๓๑๖			
๒๐	๖๙๖๐๓๓	๑๔๕๕๐๔๑	๔๒	๖๙๖๙๔๑	๑๔๕๕๐๙๒	๖๔	๖๙๖๙๖๖	๑๔๕๕๑๗	๘๕	๖๙๖๙๖๔	๑๔๕๕๓๑๖			
๒๑	๖๙๖๐๒๘	๑๔๕๕๐๔๓	๔๓	๖๙๖๙๕๒	๑๔๕๕๐๙๕	๖๕	๖๙๖๙๖๐	๑๔๕๕๑๗	๘๖	๖๙๖๙๖๑	๑๔๕๕๓๑๐			
๒๒	๖๙๖๐๒๗	๑๔๕๕๐๔๐	๔๔	๖๙๖๙๔๒	๑๔๕๕๐๙๐	๖๖	๖๙๖๙๕๙	๑๔๕๕๑๗	๘๗	๖๙๖๙๕๙	๑๔๕๕๓๑๑			

ค่า UTM ทางขึ้น - ลมรอยพระพุทธรูปจำลอง

ทางขึ้นรอยพระพุทธรูป (อ่านค่าพิกัดที่ขึ้นบันไดทุก ๑๐ ขึ้น)									ทางลงจากรอยพระพุทธรูป (อ่านค่าพิกัดที่ขึ้นบันไดทุก ๑๐ ขึ้น)					
จุดที่	east	north	จุดที่	east	north	จุดที่	east	north	จุดที่	east	north	จุดที่	east	north
๑	๖๙๕๕๕	๑๔๕๖๔๑	๒๐	๖๙๕๕๘	๑๔๕๖๕๑๐	๓๙	๖๙๕๖๓	๑๔๕๖๕	๑	๖๙๕๖๖	๑๔๕๖๕	๒๐	๖๙๕๗๔	๑๔๕๖๔๘
๒	๖๙๕๕๔	๑๔๕๖๔๒	๒๑	๖๙๕๕๘	๑๔๕๖๕๑	๔๐	๖๙๕๖๓	๑๔๕๖๕	๒	๖๙๕๖๗	๑๔๕๖๕๓	๒๑	๖๙๕๗๔	๑๔๕๖๔๘
๓	๖๙๕๕๕	๑๔๕๖๔๒	๒๒	๖๙๕๕๘	๑๔๕๖๕๑	๔๑	๖๙๕๖๔	๑๔๕๖๕	๓	๖๙๕๖๗	๑๔๕๖๕๓	๒๒	๖๙๕๗๕	๑๔๕๖๔๗

		ଣ		ଢ	୧					୩	ଣ		ଣ	ଣ
୧୦	୦	୧	୩	୩	୩				୧୦	୦	୩		୩	୧
୧୧	୩	୧	୩	୩	୩				୧୧	୩	୩		୦	୩
୧୨	୩	୩	୩	୩	୦				୧୨	୩	୩		୩	୩
୧୩	୩	୩	୩	୩	୩				୧୩	୩	୩		୩	୩

บทที่ ๔ สภาพปัจจุบันและข้อเสนอแนะเพื่อการอนุรักษ์

๔.๑ สภาพปัจจุบัน

สภาพในปัจจุบันแทบไม่เหลือร่องรอยของอักษรางค์วะวัน ซึ่งแต่เดิมวางแผนไว้เพื่อให้เป็นสวนสาธารณะหรือพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจของชุมชน เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและกรรมสิทธิ์ที่ดิน โดยเฉพาะบริเวณที่เป็นพื้นที่ราบถูกพัฒนาไปเป็นชุมชนเมือง มีการสร้างบ้านเรือน ร้านค้า สถานที่ราชการ โรงเรียน ศาสนสถาน กระจายอยู่ทั่วพื้นที่ ซึ่งรวมไปถึงการสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ทางทิศเหนือ ส่วนบริเวณพื้นที่ลาดเขาบนภูเขาที่มีการเปลี่ยนแปลงน้อยกว่า ยังคงสภาพเป็นพื้นที่ตามธรรมชาติ มีต้นไม้ใหญ่ และพืชพรรณอยู่ทั่วไป ยกเว้นบางยอดเขาที่กลายเป็นที่ตั้งของวัดและสำนักสงฆ์

อย่างไรก็ตาม ยังคงมีองค์ประกอบของอักษรางค์วะวันปรากฏอยู่บ้าง ที่ยังคงเด่นชัด คือ เก๋งพระภักดี และแนวถนนหลักต่างๆ ที่ยังใช้เป็นทางสัญจรในปัจจุบัน ส่วนทางที่มีขนาดเล็กและอยู่บนเขาก็ถูกต้นไม้ขึ้นปกคลุมและเสื่อมสภาพไป นอกจากนี้ ยังมีต้นไม้ใหญ่ บ่อน้ำ ศาลา บันได ป้ายชื่อ ฯลฯ เพียงแต่ภาพรวมของความเป็นสวนสาธารณะหรือพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจได้หายไป

ภาพ ๔.๑-๔.๒ บริเวณอักษรางค์วะวันในปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๕๑)

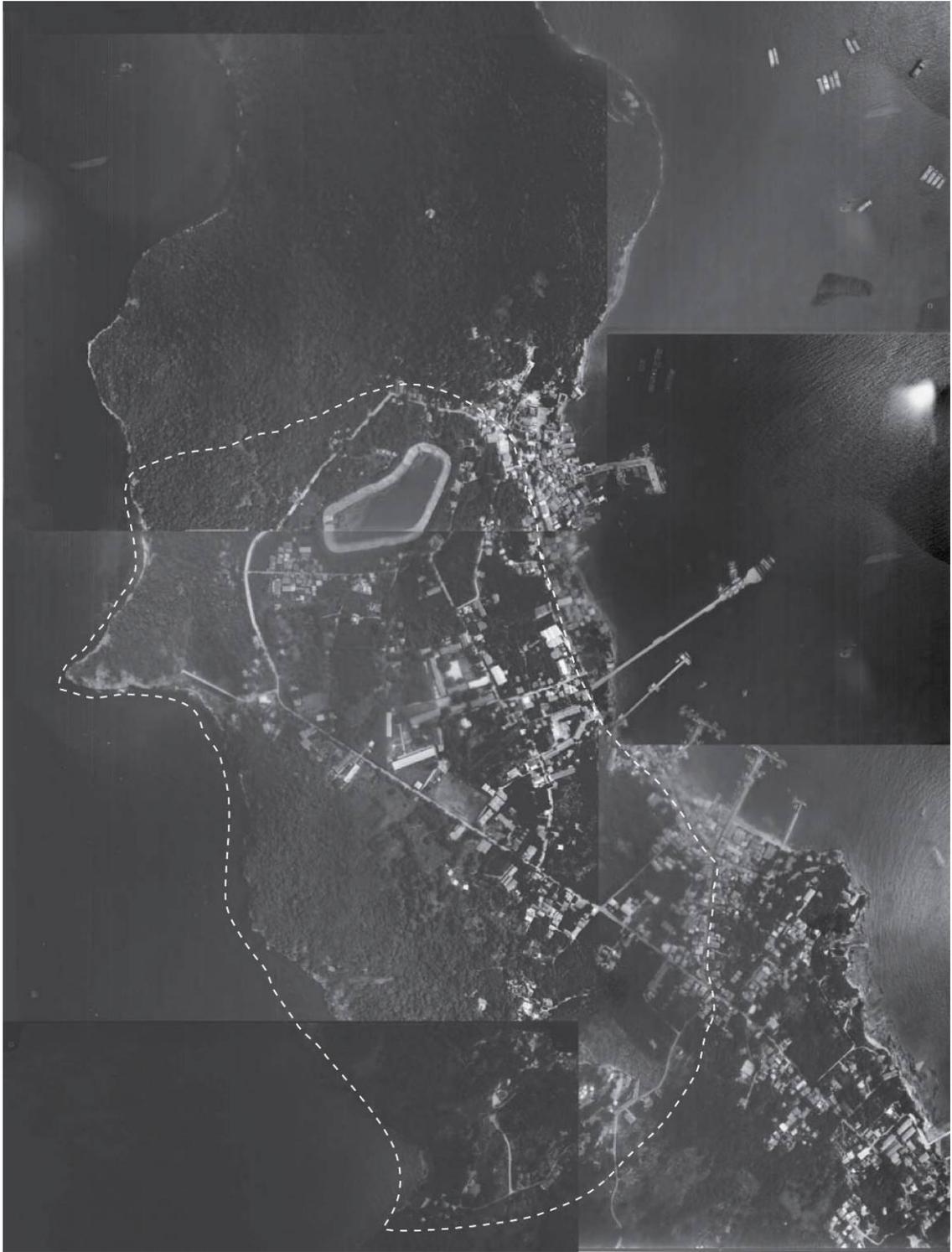
ภาพ ๔.๓ อ่างเก็บน้ำที่สร้างขึ้นในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๒๔ มองเห็นยอดอักษรางค์อยู่ทางด้านหลัง

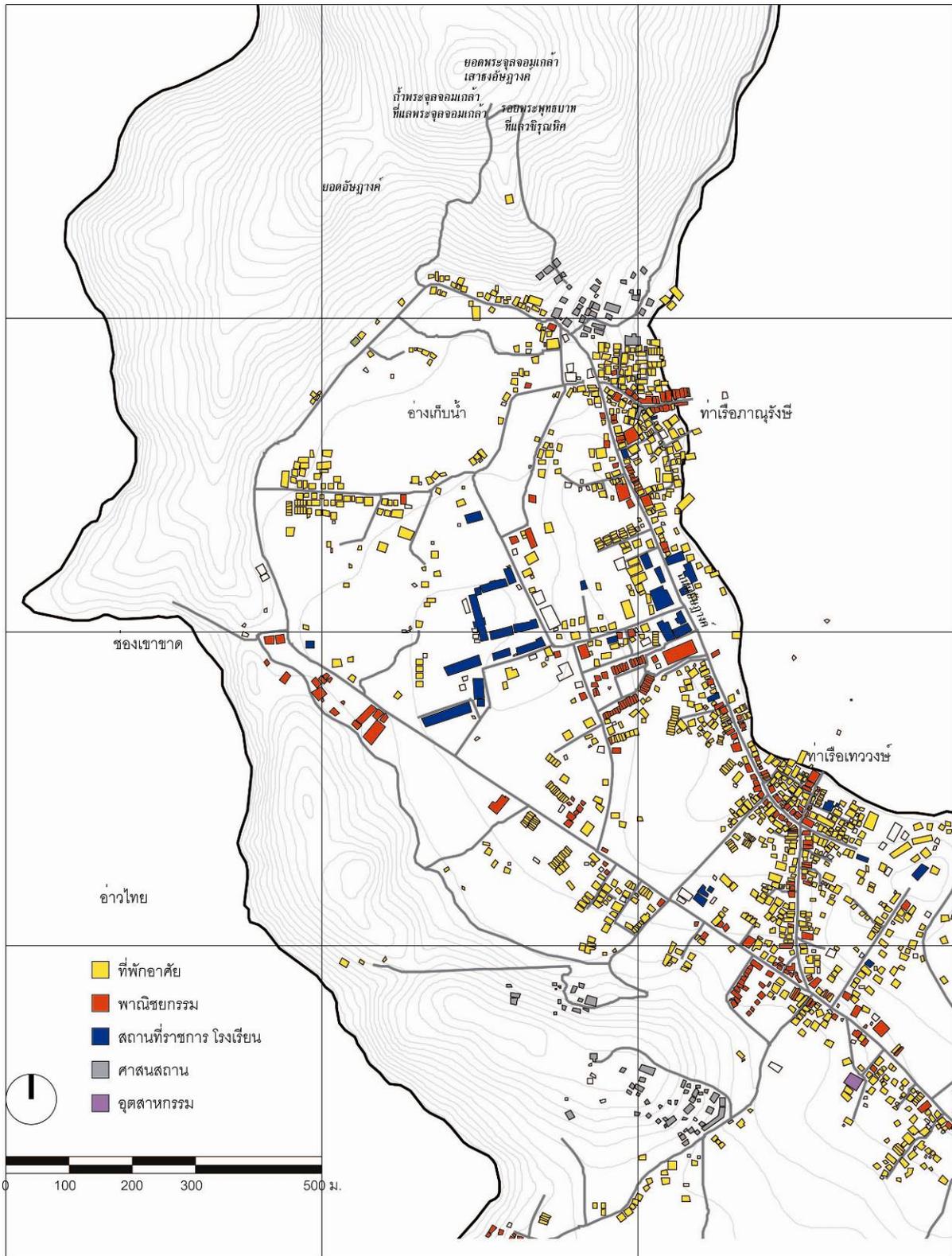
ภาพ ๔.๔ บริเวณอู่ขางคะวันในปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๕๑)

ภาพ ๔.๕ บริเวณอู่ขางคะวันในปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๕๑)

ภาพ ๔.๖ ภาพถ่ายทางอากาศบริเวณอู่รางกระวัน ปี พ.ศ. ๒๕๔๕

ภาพ ๔.๗ การใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณที่เคยเป็นอัญญาคะวัน พ.ศ. ๒๕๔๘ (เส้นชั้นความสูงทุก ๕ เมตร)

๔.๒ เก๋งพระภักดี

เก๋งพระภักดี ได้รับการขึ้นทะเบียนโบราณสถานโดยกรมศิลปากร อยู่ในความดูแลรับผิดชอบของสำนักศิลปากรที่ ๕ ปราจีนบุรี เป็นศาลาโบราณรูปแบบสถาปัตยกรรมจีน ตั้งอยู่ริมถนนเสาวภาบริเวณสี่แยกมุกถนนวัฒนา สร้างในสมัยรัชกาลที่ ๕ เพื่อเป็นที่ประทับชั่วคราว เมื่อครั้งเสด็จประพาสเกาะสีชัง ทรงใช้เป็นที่ประทับระหว่างเสด็จประพาสชมทิวทัศน์ ณ ช่องอิศริยาภรณ์ (ช่องเขาขาด) ในอัมพวาญะวัน

ภาพ ๔.๘ เก๋งพระภักดี มองจากทิศตะวันตกเฉียงใต้

ภาพ ๔.๙ เก๋งพระภักดี มองจากทิศตะวันออกเฉียงใต้

อาคารวางในแนวตามตะวันหันด้านสกัดในแนวตะวันออก-ตะวันตก ด้านหน้าอาคารหันไปทางทิศตะวันตก ลักษณะอาคารเป็นศาลาโถง ก่ออิฐฉาบปูน รูปแบบสถาปัตยกรรมจีน เรียก “เก๋งจีน” ผังอาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ด้านกว้างขนาด ๓ ช่วงเสา ช่วงกลางขนาดกว้างสุดเป็นช่องประธาน ด้านยาวขนาด ๕ ช่วงเสา ช่วงกลางขนาดกว้างสุดเช่นกัน มีบันไดทางขึ้นด้านหน้า ๓ ชั้น หลังคาเป็นรูปแบบหลังคาที่ได้รับอิทธิพลการก่อสร้างแบบสถาปัตยกรรมจีน ส่วนบนเป็นหลังคาทรงจั่วซ้อน ๒ ชั้น ประดับองค์ประกอบต่างๆ รูปแบบศิลปกรรมจีน เป็นปูนปั้นประดับกระเบื้องเคลือบสี หลังคาส่วนล่างทั้งชั้นกันสาดปีกนกรอบอาคาร ระหว่างส่วนหลังคาชั้นบนและชั้นกันสาด ยกเป็นชั้นคอสองก่อก่ออิฐฉาบปูนปั้นลายติดกระเบื้องเคลือบสี โครงสร้างหลังคาเป็นไม้ มุงหลังคาด้วยกระเบื้องกาบ หรือ กระเบื้องกาบกล้วย อาคารไม่มีผนัง ใช้เสาทำอิฐฉาบปูน ส่วนฐานก่ออิฐฉาบปูนเรียบไม่มีการประดับตกแต่ง

ปัจจุบันตัวอาคารมีความชำรุดทรุดโทรมมาก สภาพความสมบูรณ์มีผลรวม ประมาณร้อยละ ๓๕ เนื่องจากถูกทิ้งร้าง ไม่มีการใช้สอยอาคาร และขาดการดูแลรักษาอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มคนจรจัดเข้ามาพักนอน รวมทั้งกลุ่มวัยรุ่นเข้ามาขีดเขียนข้อความทำลายคุณค่าของตัวอาคาร อีกทั้งสภาพที่ตั้งแวดล้อมมีการตั้งร้านค้า ใช้เป็นพื้นที่เก็บของ วางโต๊ะ เก้าอี้ระเกะระกะ ขาดการจัดการดูแลรักษาความสะอาด ปล่อยให้ละเลยให้เหี่ยวช้ำยาว รก ทำให้เกิดทัศนียภาพที่ไม่งดงามต่อตัวอาคาร

ภาพ ๔.๑๐ สภาพแวดล้อมอาคารในปัจจุบัน ขาดการดูแล มีร้านค้า เกือบของ เกิดความสกปรก เสียทัศนียภาพ

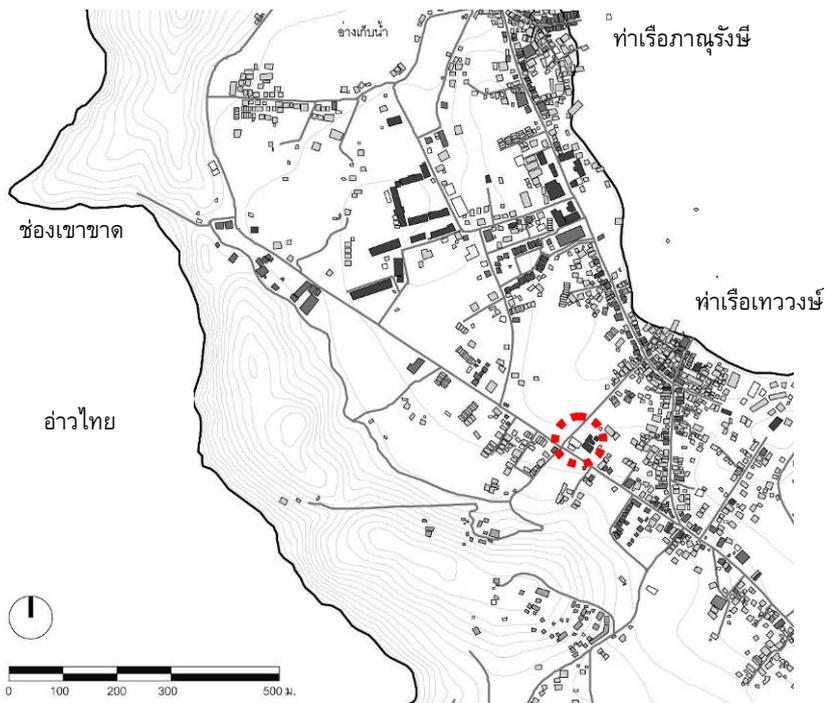
ภาพ ๔.๑๑ รูปด้านหน้าอาคารด้านทิศตะวันตก

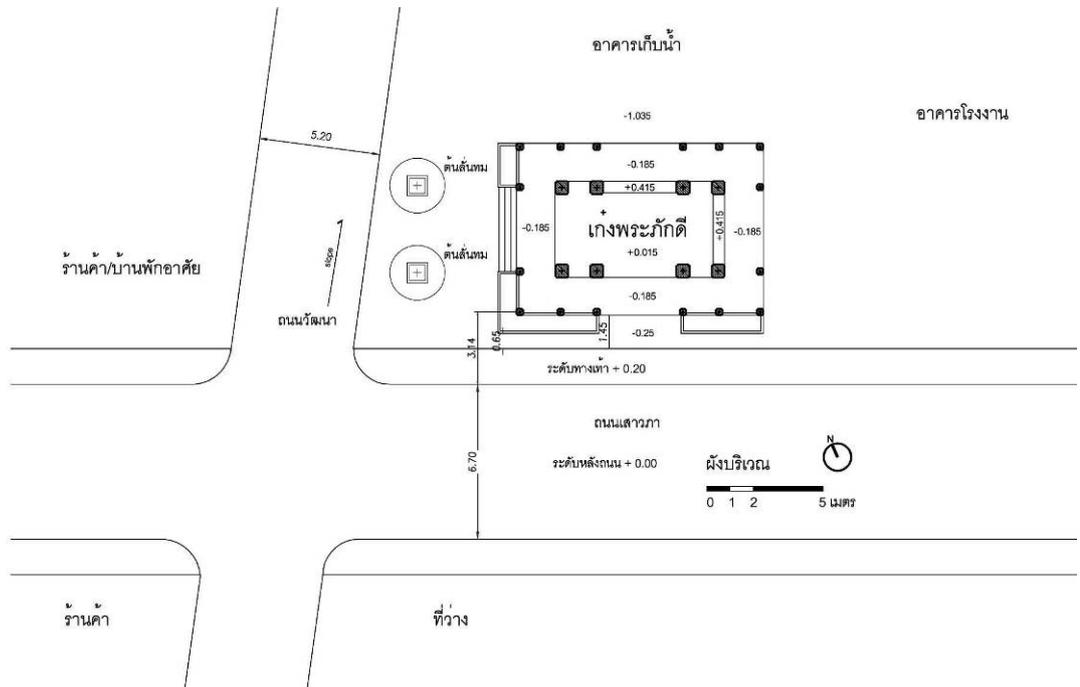
ภาพ ๔.๑๒ รูปด้านข้างอาคารด้านทิศใต้

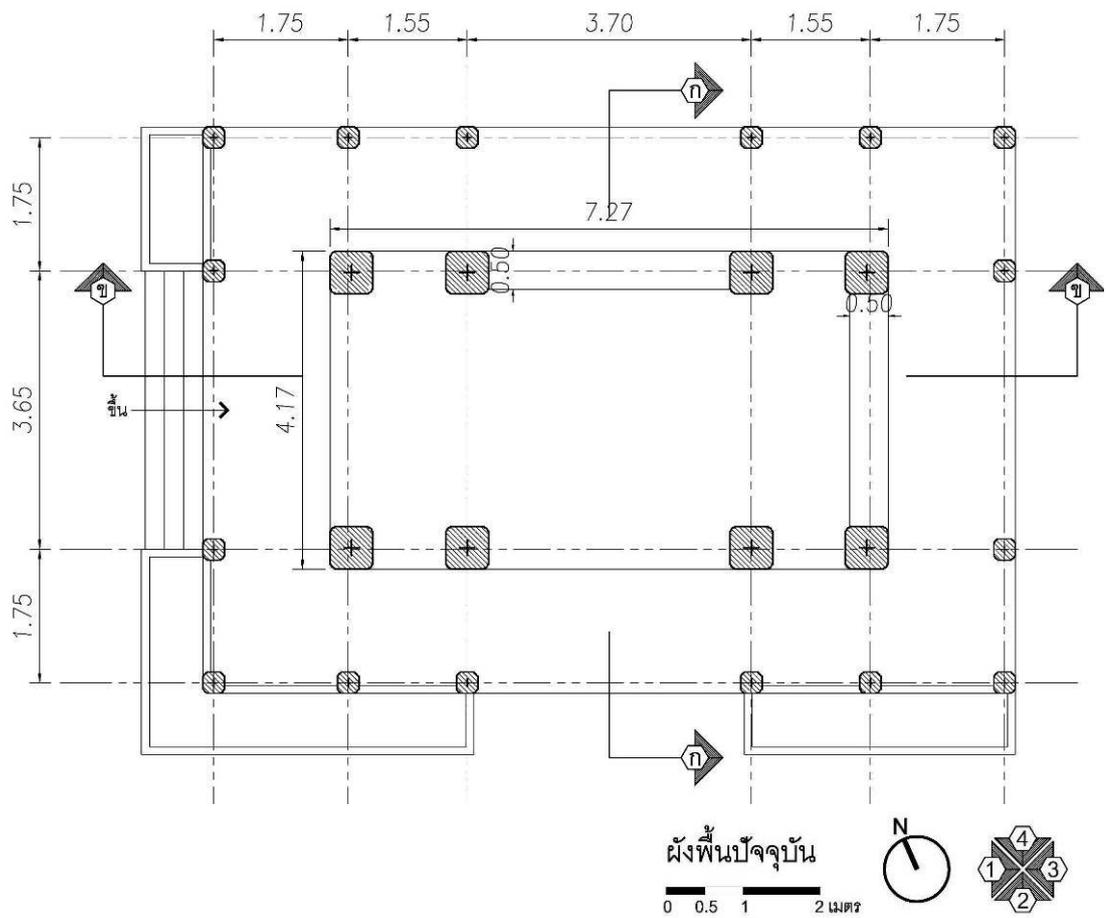
ภาพ ๔.๑๓ รูปด้านหลังอาคารด้านทิศตะวันออก

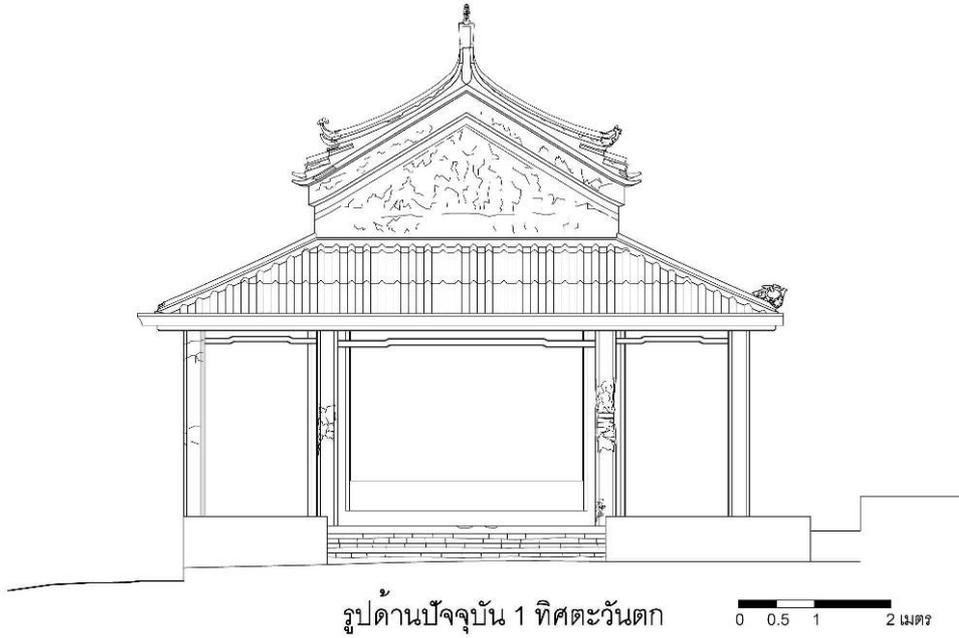
ภาพ ๔.๑๔ ตำแหน่งที่ตั้งแก่งพระภักดี

ภาพ ๔.๑๕

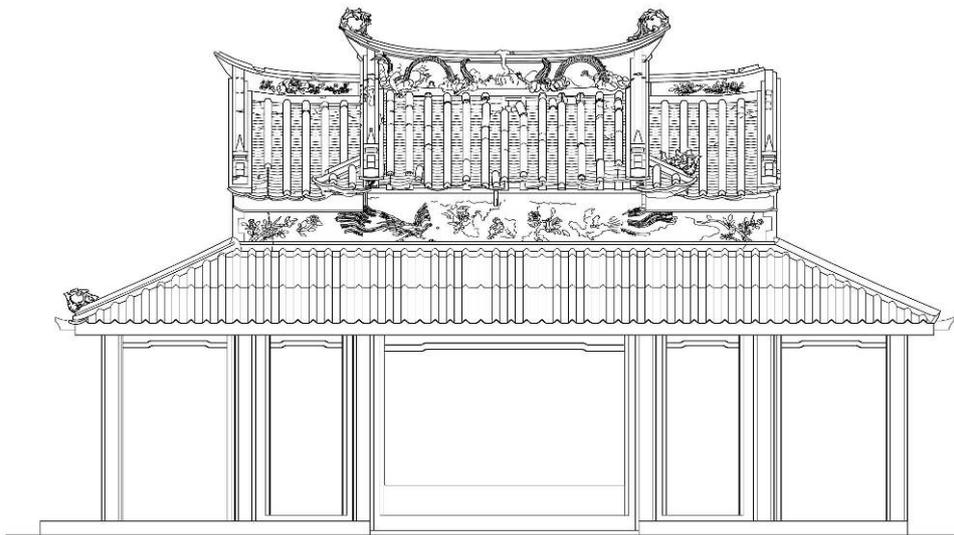
ภาพ ๔.๑๖

รูปดำนปัจจุบัน 1 ทิศตะวันตก

0 0.5 1 2 เมตร

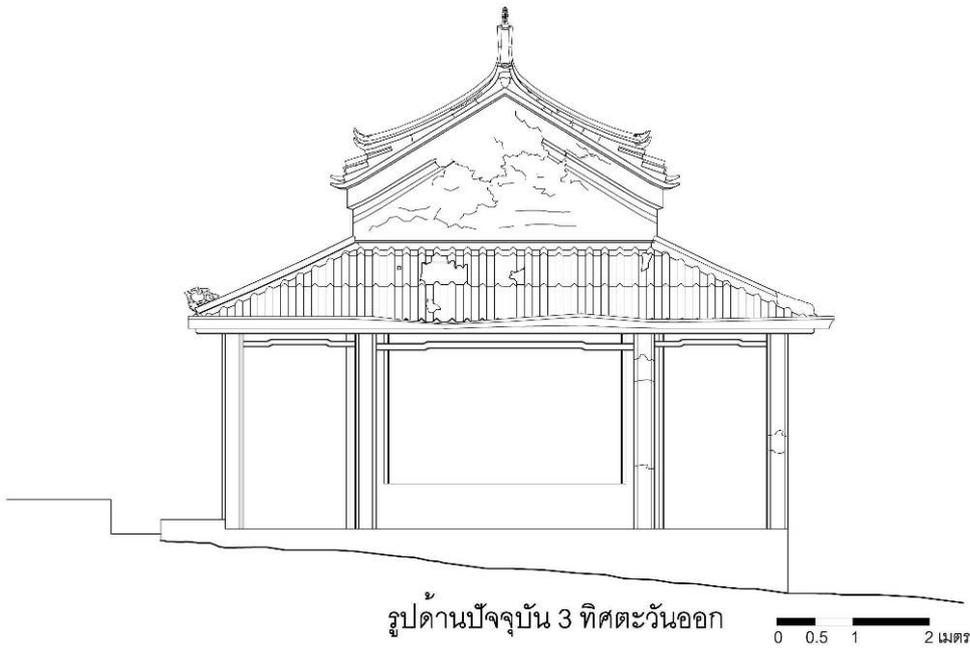
ภาพ ๔.๑๗

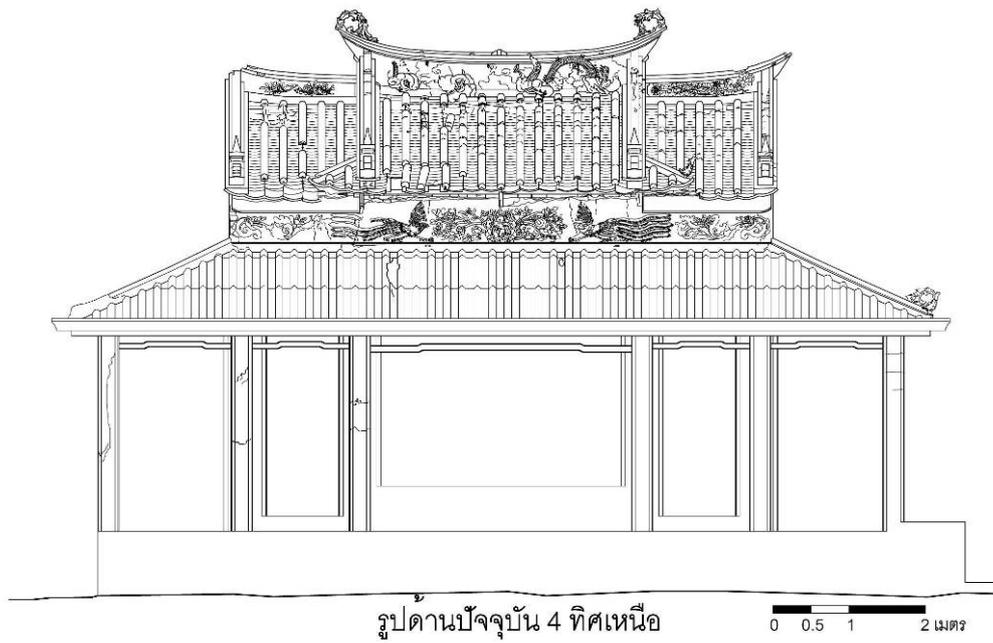
รูปดำนปัจจุบัน 2 ทิศใต้

0 0.5 1 2 เมตร

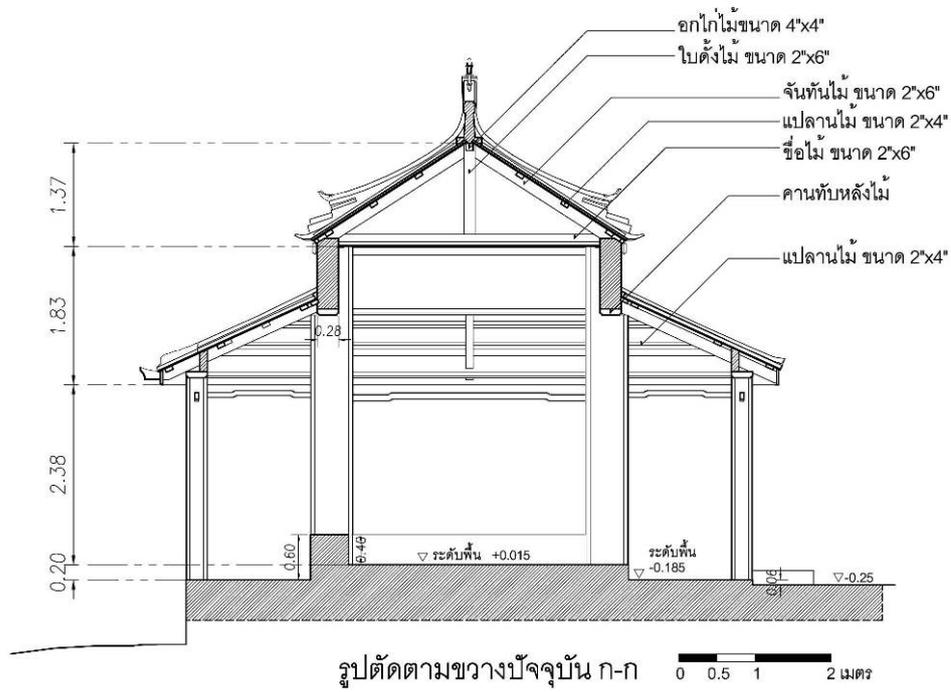
ภาพ ๔.๑๘

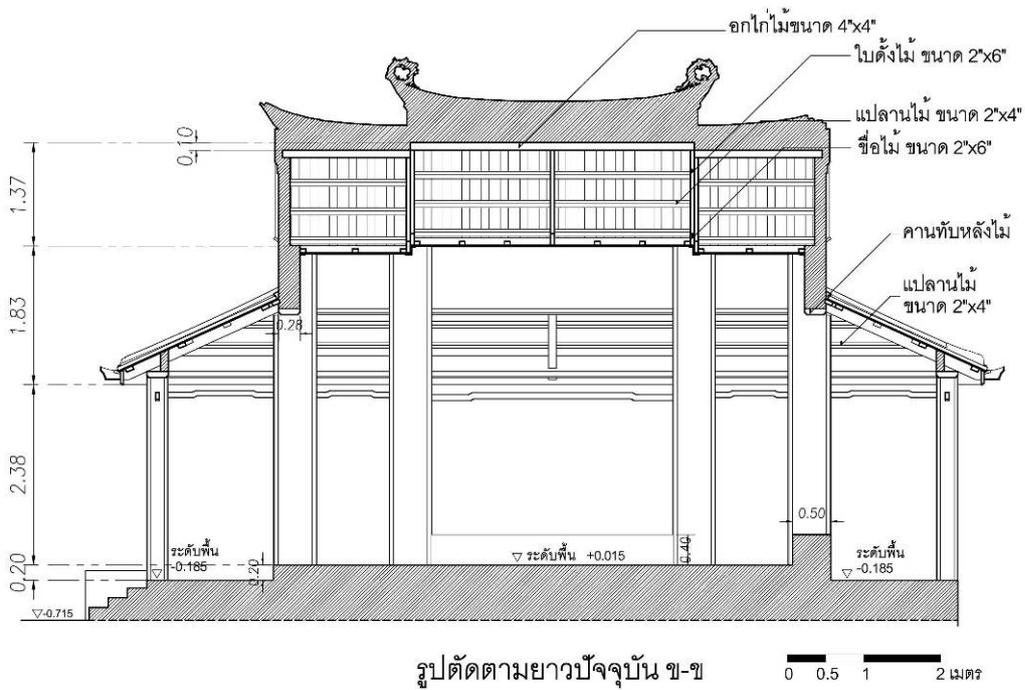
ภาพ ๔.๑๙

ภาพ ๔.๒๐

ภาพ ๔.๒๑

ภาพ ๔.๒๒

รายละเอียดสภาพอาคารปัจจุบัน แบ่งตามลักษณะองค์ประกอบต่างๆ มีดังนี้

๔.๒.๑ ส่วนหลังคา สภาพความสมบูรณ์รวมประมาณร้อยละ ๓๕ มีรายละเอียด คือ

หลังคาส่วนบนทรงจั่ว

เป็นหลังคาทรงจั่วชั้นบน ๒ ชั้น มีชั้นจั่วบนสุดและชั้นจั่วล่าง รูปแบบสถาปัตยกรรมจีน ที่ชายหลังคาชั้นบนมีการออกมุมหลังคาเล็กๆ วางทับบนหลังคาจั่วชั้นล่าง หลังคามุงด้วยกระเบื้องกาบู่ ที่มีลักษณะแอ่นโค้งลง แล้วปั้นปูนแบบโค้งขึ้นครอบระหว่างรอยต่อของกระเบื้องในแนวตั้งยาวลงมาตลอดหลังคา ตามลักษณะของการมุงกระเบื้องแบบสถาปัตยกรรมจีนทุกประการ ส่วนองค์ประกอบประดับหลังคาเป็นปูนปั้นเขียนสีประดับกระเบื้องเคลือบสี โครงสร้างหลังคาเป็นไม้

ภาพ ๔.๒๓ สภาพหลังคาชั้นบน ทรงจั่วชั้นบน ๒ ชั้น รูปแบบสถาปัตยกรรมจีน

ชั้นจั่วบนสุด

สันหลังคาทำอิฐฉาบปูนยกสูงปั้นปูนเป็นคิ้วบัวโค้งแอ่นขึ้น ส่วนปลายชำรุดแตกหัก ฝัวยุณฉาบมีสภาพการกัดกร่อน เสื่อมเป็นคราบดำ สภาพความสมบูรณ์ประมาณร้อยละ ๗๐ ปลายยอดบนสุดประดับปูนปั้นคล้ายรูปหัวมังกร หรือมังกรคายก้านลายพฤษชาติไบเทคม้วนขดเป็นวง แบบศิลปกรรมจีน ๒ อัน สภาพความสมบูรณ์ประมาณร้อยละ ๕๐ เนื่องจากมีส่วนที่หัก และเนื้อปูนหลุดล่อน เป็นคราบดำ

ผนังด้านยาวของสันหลังคาเป็นผนังอิฐฉาบปูนปั้น ลายเขียนสี ประดับกระเบื้องเคลือบสีรูปมังกรต้นเมฆ ๒ ตัว หันหน้าชนกัน เป็นมังกรเกล็ดเขียวและเกล็ดเหลือง โดยใช้กระเบื้องเคลือบสีประดับเป็นส่วนเกล็ด (ลายเหมือนกันทั้งสองด้าน) ความสมบูรณ์ของตัวลายประมาณร้อยละ ๔๐ เนื่องจากเนื้อปูนปั้นที่เป็นตัวลายและส่วนกระเบื้องเคลือบสีที่ใช้ประดับกะเทาะแตกหักเป็นจำนวนมาก รวมทั้งรอยเขียนสีและปูนเสื่อมหลุดล่อน ทำให้สีบดบังเค้าโครงลายเดิมได้ยาก

ส่วนปิดจั่วบนปั้นปูนเป็นกรอบสันเดินคิ้วบัว ปั้นเป็นสันโค้งแอ่น สภาพความสมบูรณ์ประมาณร้อยละ ๔๕ เนื่องจากส่วนปลายบนมีรอยแตกร้าวรุนแรงทั้งจั่วหน้าและจั่วหลังอาคาร ตัวปูนฉาบกัดกร่อนเสื่อมหลุดล่อนเป็นคราบดำ ตอนปลายล่างที่โค้งแอ่นประดับปูนปั้นหัวมังกรคายก้านลายพฤษชาติขดม้วนเหมือนยอดปลายจั่ว แต่สภาพหักชำรุดไปหมดทั้ง ๔ ตัว เหลือความสมบูรณ์ประมาณร้อยละ ๑๕ ที่ส่วนหนาของส่วนปิดจั่วตอนปลาย

ล่างนี้ ประดับลายปูนปั้นเขียนสีรูปก้านใบไม้ แต่ลบเลือนหายไปมาก คงเหลือที่สมบูรณ์ที่สุดอยู่ด้านทิศใต้ มีความสมบูรณ์ประมาณร้อยละ ๓๐

ผนังหน้าจั่วบริเวณรอยต่อระหว่างจั่วชั้นลดหลังคาด้านสกัด เป็นผนังก่ออิฐฉาบปูนเรียบทาสี สภาพความสมบูรณ์ประมาณร้อยละ ๗๕ เนื่องจากเกิดการกัดกร่อนเสื่อมสภาพของปูนฉาบและคราบดำเกาะผนัง

กระเบื้องที่ใช้มุงหลังคาชำรุดแตกหัก หลุดล่อน และตัวครอบรอยต่อกระเบื้องตามแนวตั้งชำรุดแตกหักเนื้อปูนเสื่อมเป็นคราบดำ สภาพความสมบูรณ์ประมาณร้อยละ ๓๐

ปลายชายคาด้านยาวของอาคารเป็นสะพานหนูไม้เป็นตัวจบชายหลังคา ไม่มีเชิงชาย ซึ่งน่าจะหลุดหายไป บริเวณปลายล่างชายคาจั่วด้านบนนี้ มีการทำชุดหลังคาเล็กๆ ลอยขึ้นมา ทั้งอาคารมี ๔ ชุด ระเบียบการสร้างและการประดับตกแต่งองค์ประกอบแบบจีนลักษณะเหมือนหลังคาชุดใหญ่ สภาพความสมบูรณ์ประมาณร้อยละ ๖๐ ส่วนปลายสันหลังคาประดับปูนปั้นคล้ายรูปหัวมังกรคายก้านลายพฤษชาติไปเทศม้วนขดเป็นวง ล้อกันมากับหลังคาชุดใหญ่ แต่ได้ชำรุดแตกหักเป็นส่วนมาก เหลือตัวที่สมบูรณ์ที่สุดที่มุมหลังคาเล็กด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ มีสภาพประมาณร้อยละ ๗๐

ภาพ ๔.๒๔ ครอบสันหลังคาปูนปั้นด้านทิศเหนือ มีร่องรอยปูนเสื่อมสภาพ หลุดล่อน เป็นคราบดำ

ภาพ ๔.๒๕ ปูนปั้นรูปหัวมังกรคายก้านลายพฤษชาติประดับยอดครอบสันหลังคา หักชำรุด เป็นคราบดำ

ภาพ ๔.๒๖ ผนังสันหลังคาเป็นลายปูนปั้น เขียนสีประดับกระเบื้องเคลือบสีรูปมังกร ซึ่งกระเบื้องแตกหักจำนวนมาก

ภาพ ๔.๒๗ รูปขยายลายปูนปั้นด้านทิศใต้ แสดงจุดที่เนื้อปูนกะเทาะเป็นรอย และการแตกหักของตัวลาย

ภาพ ๔.๒๘ รูปขยายลายปูนปั้นด้านทิศใต้ ช่วงกลางลายหลุดแตกหัก สืบค้นหาลายเดิมได้ยาก

ภาพ ๔.๒๙ รูปขยายลายปูนปั้นด้านทิศใต้ รูปมังกรเกล็ดเขียว ตัวลายแตกหัก และปูนหลุดล่อนเป็นคราบดำ

ภาพ ๔.๓๐-๔.๓๑ ส่วนปิดจั่วปูนปั้น แตกร้าวรุนแรง เนื้อปูนเสื่อมเกาะเกาะหลุดล่อนเป็นคราบดำ รวมไปถึงส่วนผนัง หน้าจั่ว

ภาพ ๔.๓๒ ชายหลังคาจั่วชั้นบน มีการออกซุดหลังคาเล็ก ส่วนปลายชายคาจั่วชั้นบนสุด ไม่มีเชิงกลอน ซึ่งน่าจะหลุดหายไป

ภาพ ๔.๓๓ ส่วนหน้าของกรอบปิดจั่ว ประดับลายปูนเขียนสี ซึ่งหลุดล่อนไป ตามสภาพความเก่าของอาคาร

ภาพ ๔.๓๔ กระเบื้องกาบูนสภาพเก่าแตกหัก หลุด เป็นรูรั่ว ส่วนกรอบกระเบื้องแนวตั้งเนื้อปูนเชื่อมแตกหัก

ภาพ ๔.๓๕ ส่วนกรอบกระเบื้องเนื้อปูนเชื่อมสภาพ แตกหัก ไม่สามารถยึดทับกระเบื้องได้

ภาพ ๔.๓๖ มุมหลังคาเล็กประดับตัวปูนปั้นมังกร ชุดที่คงสภาพสมบูรณ์ที่สุด

ภาพ ๔.๓๗ ปูนปั้นรูปหัวมังกรคายนก้านชดพฤษชาติ ตัวที่มีสภาพดีที่สุด อยู่เหนือมุมหลังคาเล็กด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้

ชั้นจั่วล่าง

มีลักษณะและวิธีการก่อสร้างเหมือนกับหลังคาจั่วบนสุดทุกประการ โดยมีข้อแตกต่างในรายละเอียดทางความสมบูรณ์ขององค์ประกอบบางส่วน คือ

ส่วนสันหลังคา มีสภาพความสมบูรณ์ประมาณร้อยละ ๕๐ เนื่องจากส่วนปลายที่โค้งแอ่นแตกหัก ปูนฉาบเกาะเกาะหลุดล่อนและปูนเชื่อมเป็นคราบดำ ส่วนประดับที่เป็นหัวมังกรคายนก้านพฤษชาติหลุดหายไป

ส่วนผนังด้านยาวของสันหลังคาเป็นปูนปั้นเขียนสีประดับกระเบื้องเคลือบสีลายพฤกษชาติ รูป ดอกไม้ ก้านใบไม้ (ตัวลายแต่ละด้านไม่เหมือนกัน) สภาพความสมบูรณ์ของตัวลายบริเวณที่เหลือซัดที่สัดอยู่ที่สันจั่วหน้าอาคารด้านทิศเหนือ มีสภาพประมาณร้อยละ ๗๐

ส่วนปิดจั่วล่างปั้นปูนเป็นกรอบสันเดินคิ้วบัว ปั้นเป็นสันโค้งแฉ่น ลักษณะเหมือนหลังคาชั้นจั่วบนสุด ตัวปูนฉาบหลุดล่อนเป็นคราบดำ มีสภาพความสมบูรณ์ใกล้เคียงกัน ปลายส่วนปิดจั่วซึ่งประดับตัวปูนปั้นหัวมังกรคาย ก้านลายพฤกษชาติ หักชำรุดทั้ง ๔ ตัว เหลือตัวที่สมบูรณ์ที่สุดอยู่ตำแหน่งตรงมุมหลังคาหน้าอาคารด้านทิศใต้ ติดมุมสี่แยกถนน มีสภาพประมาณร้อยละ ๒๐

ส่วนผนังหน้าจั่วก่ออิฐฉาบปูน มีการปั้นบัวเป็นคิ้วโค้งแฉ่น ล้อกับส่วนโค้งของแนวจั่วหลังคา และมีร่องรอยของการประดับตกแต่งลวดลาย ซึ่งน่าจะเป็นลายเขียนสีที่ได้ชำรุดสูญหายไป เนื่องจากปูนเสื่อมสภาพ หลุดล่อนเป็นคราบดำจากผลกระทบของไอน้ำเค็มจากทะเล สภาพความสมบูรณ์ของผนังหน้าจั่วประมาณร้อยละ ๕๐

ส่วนจบชายหลังคาเป็นเชิงกลอนไม้

ภาพ ๔.๓๘ หลังคาจั่วชั้นล่าง รูปแบบเหมือนกับหลังคาจั่วชั้นบน และสภาพความสมบูรณ์ใกล้เคียงกัน

ภาพ ๔.๓๙ รูปด้านข้างของหลังคาจั่วชั้นล่างด้านทิศเหนือ

ภาพ ๔.๔๐ กรอบสันหลังคาจั่วชั้นล่างหน้าอาคารด้านทิศเหนือ ส่วนปลายยอดที่โค้งแฉ่นแตกหัก ปูนปั้นรูปหัวมังกรคายก้านชดพฤกษชาติหลุดหายไป ตัวกรอบสันหลังคา และกรอบปิดจั่วมีสภาพเก่า สีและปูนฉาบหลุดล่อน ที่ผนังของสันหลังคาด้านนี้ตัวลายมีสภาพสมบูรณ์ที่สุด

ภาพ ๔.๔๑ รูปขยายลวดลายบริเวณผนังสันหลังคาจั่วชั้นล่างหน้าอาคารด้านทิศใต้ เห็นการแตกหักของปูนปั้นและกระเบื้องเคลือบ เนื้อปูนมีร่องรอยกัดกร่อน สีหลุดล่อน ปูนเสื่อมสภาพ เกิดคราบดำ ไม่สวยงาม

ภาพ ๔.๔๒ ส่วนหน้าครอบปิดจั่วหลังคาชั้นล่างตกแต่ง
ลายปูนปั้นเขียนสีซึ่งเลือนหายไปและปูนแตกกะเทาะหลุด

ภาพ ๔.๔๓ ชายคาหลังคาชั้นจั่วล่างติดไม้เชิงกลอน
สภาพเก่า รั้วแนวกระเบื้องและมุมหลังคาเล็กด้านบน

ภาพ ๔.๔๔-๔.๔๕ หน้าจั่วก่ออิฐฉาบปูนปั้นลาย ด้านหน้าและด้านหลังอาคาร รอยปูนเสื่อมสภาพ หลุดล่อน มีคราบดำ

ภาพ ๔.๔๖ ยอดจั่วแตกหัก ชำรุด ปูนเสื่อมหลุดล่อน เป็น
คราบดำ

ภาพ ๔.๔๗ ปลายตัวครอบปิดหน้าจั่วประดับปูนปั้น ซึ่ง
แตกหักไปเกือบหมด ส่วนผนังหน้าจั่วเห็นร่องรอยการ
เขียนสี ซึ่งลบเลือนไป จากการเสื่อมและหลุดล่อนของปูน

คอสอง

หลังคาชั้นคอสองเป็นก่อก่ออิฐฉาบปูน โดยด้านสกัดก่อก่ออิฐฉาบปูนเรียบ ส่วนด้านยาวของอาคารมีฉาบปูนปั้นเขียนสีประดับกระเบื้องเคลือบสี ลวดลายเป็นรูปหงส์ หรือ นกฟีนิกซ์ (phoenix) หรือ นกหงส์ฟ้าหันหน้าชนกัน ประกอบลายช่วงกลางและขอบเป็นลายพฤกษชาติรูปดอกไม้ ใบไม้ นกเกาะ ซึ่งลายแต่ละด้านมีส่วนแตกต่างกันเล็กน้อย คือ

ผนังคอสองด้านทิศใต้ เป็นลายดังที่กล่าวมาข้างต้น เหลือสภาพความสมบูรณ์ประมาณร้อยละ ๒๕ เนื่องจาก ที่ผนังคอสองบริเวณส่วนหน้าและหลังอาคารมีรอยปูนร้าว ตัวปูนปั้นและกระเบื้องเคลือบสีแตกหัก หลุด สีและปูนฉาบเสื่อม กัดกร่อน กะเทาะหลุดล่อน มีคราบดำ

ผนังคอสองด้านทิศเหนือ มีลักษณะเหมือนด้านทิศใต้จะมีส่วนจบบทท้ายเป็นรูปมังกรคายก้านใบลักษณะศิลปกรรมจีน สภาพความเสียหายลักษณะเดียวกับผนังคอสองทิศใต้ ส่วนยอดผนังช่วงกลางมีรอยแตกหักของอิฐตลอดแนว สภาพความสมบูรณ์ประมาณร้อยละ ๔๐

ภาพ ๔.๔๘ ผนังคอสองด้านทิศใต้ของอาคาร

ภาพ ๔.๔๙ ผนังคอสองหน้าอาคารทิศใต้ มีรอยร้าว

ภาพ ๔.๕๐ ส่วนปูนปั้นและกระเบื้องเคลือบสีแตกหัก

ภาพ ๔.๕๑ ปูนฉาบและสีกะเทาะหลุดล่อนมีคราบดำ

ภาพ ๔.๕๒ ผนังคอสองหลังอาคารทิศใต้ มีรอยร้าว

ภาพ ๔.๕๓ ผนังคอสองด้านทิศเหนือ ช่วงหลังอาคาร

ภาพ ๔.๕๔ ผนังคอสองด้านทิศเหนือ ช่วงกลางอาคาร ประดับลายรูปหงส์หันหน้าชนกัน ๒ ตัว และลายพฤกษชาติ

ภาพ ๔.๕๕ ผนังคอสองด้านทิศเหนือ ช่วงหน้าอาคาร มีลายรูปมังกรคายนกพฤกษชาติเป็นตัวจบลาย

ภาพ ๔.๕๖ ผนังคอสองทิศเหนือ ปูนปั้นเขียนสีประดับ
กระเบื้องเคลือบสีรูปหงส์ ซึ่งแตกหักชำรุดบางส่วน

ภาพ ๔.๕๗ บริเวณคอสองทิศเหนือ ลายรูปหงส์ ส่วนปูน
ปั้นและกระเบื้องเคลือบสีแตกหัก หลุด สีและปูนฉาบ
เสื่อมสภาพ กะเทาะหลุด มีตะไคร่น้ำจับ

ภาพ ๔.๕๘ ลายช่วงกลางคอสองด้านทิศเหนือ เป็นลาย
ปูนปั้นเขียนสีประดับกระเบื้องเคลือบสีรูปพฤษชาติก้าน
ใบ ออกดอก

ภาพ ๔.๕๙ ตัวลายชำรุด ปูนปั้นและกระเบื้องเคลือบสี
แตกหัก หลุด สีและปูนฉาบเสื่อมหลุดลอก มีคราบดำ

ภาพ ๔.๖๐ ผนังคอสองด้านทิศเหนือ ช่วงหน้าอาคารเป็นลายปูนปั้น
เขียนสีประดับกระเบื้องเคลือบสี ซึ่งสีและปูนหลุดรอกไปมาก

ภาพ ๔.๖๑ ลายก้านพฤษชาติ มีร่องรอยเนื้อ
ปูนเสื่อมสภาพจากการกัดกร่อนของไอน้ำเค็ม
ทำให้สีและปูนหลุดล่อน

หลังคาส่วนล่างชั้นกันสาดปีกนก

หลังคาส่วนล่างชั้นกันสาดยื่นเป็นปีกนกรอบอาคาร มุงด้วยกระเบื้องซีเมนต์ไยหิน ซึ่งมีรอยแตกหักชำรุดหลายจุด สภาพความสมบูรณ์ของวัสดุมุงประมาณร้อยละ ๗๐

ส่วนครอบตะเข้สันหลังคากันสาดปั้นปูนเป็นคิ้วบัว สภาพความสมบูรณ์ประมาณร้อยละ ๗๐ เนื่องจากมีรอยแตกกร้าว และปูนเสื่อม หลุดล่อนเป็นคราบดำ (มีตัวครอบสันปูนทำใหม่ ๑ ตัว ด้านมุมหลังคาทิศตะวันออกเฉียงใต้)

บนครอบตะเข้สันประดับปั้นปูนรูปมังกรคายก้านลายพฤษชาติใบเทศขดม้วนเป็นวงลักษณะล้อกันมากับส่วนประดับหลังคาจั่วบน แต่ปัจจุบันชำรุดแตกหัก เหลือตัวที่สมบูรณ์ที่สุด ๑ ตัว ที่หลังคากันสาดหน้าอาคารตรงมุมสี่แยกถนน ความสมบูรณ์ประมาณร้อยละ ๖๕

ตัวจบหลังคาเป็นไม้เชิงกลอนเดิมมีคิ้วบัวรอบ ๓ ด้าน เว้นด้านทิศใต้เป็นไม้ใหม่เรียบไม่มีคิ้ว สภาพประมาณร้อยละ ๗๐ ชายคา ๓ ด้าน ทิศรางน้ำสังกะสี ยกเว้นด้านทิศใต้ไม่มีการติดตั้งรางน้ำ

ภาพ ๔.๖๒ กันสาดปีกนกด้านทิศใต้ หน้าอาคาร ตรงมุมสี่แยกถนน ตัวครอบตะเข้สันเดิมเสื่อมสภาพแตกหัก ปูนและสีหลุดล่อน มีคราบดำ

ภาพ ๔.๖๓ กันสาดปีกนกด้านทิศใต้ หลังอาคาร ทำครอบตะเข้สันปูนใหม่

ภาพ ๔.๖๔ ตัวประดับเหนือครอบตะเข้สัน ตัวสมบูรณ์ที่สุด มีร่องรอยปูนปั้นแตกหัก สีลอก เป็นคราบดำ

ภาพ ๔.๖๕ รางน้ำสังกะสีติดตั้งใหม่ ๓ ด้าน ยกเว้นด้านทิศใต้

ภาพ ๔.๕๖ ปีกนกหลังอาคารด้านทิศเหนือ ครอบตะเข้สัน ปูนที่เก่า แตกหัก ปูนเสื่อม มีร่องรอยการซ่อม

ภาพ ๔.๕๗ ปีกนกอาคารด้านทิศเหนือ

ภาพ ๔.๕๘-๔.๕๙ หลังคากระเบื้องซีเมนต์ใยหินแตก เป็นรูรั่ว ชั่วงกันสาดปีกนกด้านทิศตะวันออก ซึ่งเป็นจุดที่รั่วเสียหายมากที่สุดในตัวอาคาร

๔.๒.๒ ส่วนเสาศาอาคาร

เสาก่ออิฐฉาบปูนทาสี ย่อมุมบัวกบด้วย มีสภาพความสมบูรณ์ประมาณร้อยละ ๖๐ เนื่องจากมีรอยแตกร้าว สีและปูนฉาบกระเทาะหลุดล่อนเป็นรูจากการกัดกร่อนของไอน้ำเค็ม เกิดคราบดำ บริเวณที่มีความเสียหายมากที่สุดคือแนวเสารอบนอกด้านทิศตะวันตก โดยเฉพาะช่วงเสากลางอาคารซึ่งมีรอยแตกร้าว และปูนฉาบกระเทาะจนเห็นเนื้ออิฐแดงที่โดนกร่อนจนเสากือบขาด ปัจจุบันมีการนำไม้มาช่วยค้ำยันมัดเชือกผูกติดแนบเสา เนื่องจากสภาพเสาใกล้หักแล้ว เสาทุกต้นมีร่องรอยการหลุดล่อนของสีหรือการกระเทาะของปูนฉาบ บางต้นมีรอยแตกร้าวรุนแรง บางต้นมีการขีดเขียนข้อความทำลาย (โดยเฉพาะเสารอบในอาคาร) ยกเว้นแนวเสารอบนอกด้านทิศใต้ ซึ่งแทบจะไม่มี ความเสียหายใดๆ

ระหว่างช่องเสารอบนอก ๓ ด้าน ยกเว้นด้านทิศใต้ มีการประดับด้วยไม้ชื่อขวางเล็กๆ แบบศิลปกรรมจีน โดยแกะสลักไม้เป็นเส้นหยักเล็กน้อย เดินเส้นโค้งตรงขอบ ทาสี มี ๒ ขนาด คือขนาดไม้ที่อยู่ในช่องเสาดตรงกลางจะมีขนาดใหญ่กว่าไม้ที่อยู่ในช่องเสาด้านข้าง สภาพความสมบูรณ์ของตัวไม้ชื่อประดับประมาณร้อยละ ๗๕ ตัวไม้ยังมีความสมบูรณ์พอใช้ มีรอยสีที่หลุดลอก เนื้อสีเสื่อมตามอายุอาคาร

ภาพ ๔.๗๐-๔.๗๕ เสารอบนอกคูกกลางด้านทิศตะวันตก มีความเสียหายสูงสุด เสาแตกร้าว สีสันกะเทาะหลุดอย่างรุนแรง เสาใกล้หัก ต้องนำไม้มาช่วยค้ำยัน ใอน้ำเค็มกัดกร่อน มีคราบดำและคราบสีอิฐที่แทรกทะลุตัวเสาออกมา

ภาพ ๔.๗๖ แนวเสาด้านทิศเหนือของอาคาร

ภาพ ๔.๗๗ แนวเสาด้านทิศเหนือของอาคาร เห็นคราบการหลุดล่อนของสีและปูนฉาบ

ภาพ ๔.๗๘-๔.๘๐ เสารอบนอกช่องกลางฝั่งหน้าอาคาร เป็นเสาที่เสียหายมากที่สุดในแนวเสาด้านทิศเหนือ เสาแตกร้าว สีและเนื้อปูนเสื่อมเกาะหลุดล่อนชัดเจน มีคราบดำ

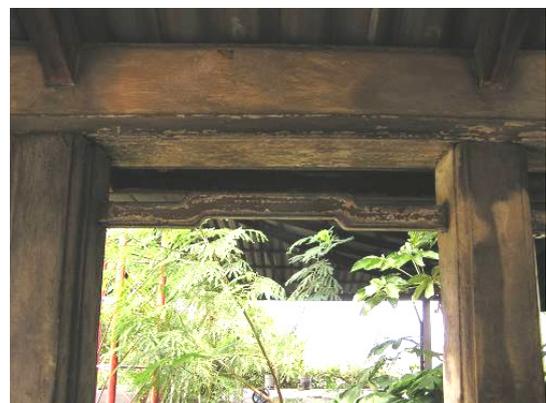

ภาพ ๔.๘๑ แนวเสารอบนอกด้านทิศตะวันตก

ภาพ ๔.๘๒-๔.๘๓ เสาช่องกลางด้านทิศตะวันตก มีความเสียหายมากที่สุด โดนกัดกร่อนจากไอน้ำเค็ม ทำให้สีเนื้ออิฐภายในทะลุออกมาเป็นคราบ มีรอยคราบเกลือ สีและปูนเสื่อม แตกหัก หลุดล่อน

ภาพ ๔.๘๔ ไม้ตัวขวางประดับระหว่างเสา

ภาพ ๔.๘๕ ไม้ตัวขวางประดับระหว่างเสา สภาพดีพอใช้ เนื้อสีหลุดลอกตามอายุอาคาร

ภาพ ๔.๘๖-๔.๘๗ สภาพความเสียหายโดยรวมของเสารอบในอาคาร มีทั้งส่วนที่โดนกัดกร่อนเป็นคราบจากไอน้ำเค็ม ปูนกะเทาะหลุดล่อน บางจุดเห็นเนื้ออิฐภายใน สีและปูนเสื่อม บางจุดมีการขีดเขียนข้อความสกปรก

๔.๒.๓ ส่วนภายในอาคาร สภาพความสมบูรณ์รวมประมาณร้อยละ ๖๐ มีรายละเอียด คือ

ฝ้าเพดาน

มีเฉพาะบริเวณใต้หลังคาชั้นบน เป็นฝ้าไม้ตีติด ยึดติดกับโครงคร่าวไม้ เดินคิ้วไม้รอบฝ้า ยกระดับฝ้าต่างกันเล็กน้อยระหว่างส่วนที่อยู่ใต้หลังคาจั่วบนสุดและหลังคาจั่วล่าง สภาพความสมบูรณ์ประมาณร้อยละ ๔๐ เนื่องจากเนื้อไม้ฝ้าชำรุดทรุดโทรมเปื่อยยุ่ยจากน้ำฝนที่รั่วมาจากชั้นหลังคา มีรูรั่วใหญ่ๆ ๓ จุด ทำให้ฝ้าได้รับความเสียหาย ผุพัง เปื่อยเป็นรูรั่ว ไม้ฝ้าฉีกแตกหัก มีรอยคราบน้ำฝน

ภาพ ๔.๙๒ ฝ้าเพดานภายในตัวอาคาร ผุพัง เปื่อย จากน้ำฝนรั่วจากชั้นหลังคา

ภาพ ๔.๙๓ รั้วขนาดใหญ่สุด บริเวณกลางฝ้า

ภาพ ๔.๙๔ บริเวณมุมด้านหน้าอาคาร มีรั้วของฝ้า ไม้ฝ้า เปื่อย แตก เนื้อไม้เสื่อม เป็นคราบ

ภาพ ๔.๙๕ บริเวณมุมเสา มีรั้วของฝ้า ไม้ฝ้าเปื่อย แตก เนื้อไม้เสื่อม เป็นคราบ

ผนังคอสองภายใน

เป็นผนังก่ออิฐฉาบปูนเรียบที่ก่อเหนือคานทับหลังไม้ขึ้นไป มีสภาพความสมบูรณ์ประมาณร้อยละ ๖๕ เนื่องจากสีและปูนฉาบเสื่อมกะเทาะหลุดล่อนจากการกัดกร่อนของไอน้ำเค็ม เกิดคราบดำและจากการรั่วไหลของน้ำฝนจากหลังคาชั้นบน ทำให้บางส่วนเป็นคราบตะไคร่น้ำเกาะ ปูนเสื่อม หลุดล่อน

ภาพ ๔.๙๖-๔.๙๗ ผนังคอสองภายใน สีและปูนฉาบเสียหาย หลุดล่อน มีคราบดำและคราบตะไคร่น้ำเกิดจากน้ำฝนรั่ว

แท่นประทับ

อยู่บริเวณระหว่างเสารอบในช่วงกลางด้านทิศเหนือ และทิศตะวันออก เป็นแท่นประทับก่ออิฐฉาบปูนขัดมันเรียบ สภาพสมบูรณ์ประมาณร้อยละ ๘๐ มีความเสื่อมโทรมตามกาลเวลาเล็กน้อย

ภาพ ๔.๙๘-๔.๙๙ แท่นประทับก่ออิฐฉาบปูน มีสภาพสมบูรณ์ ทนุโทรมตามอายุอาคารเพียงเล็กน้อย

๔.๒.๔ ส่วนฐานอาคาร สภาพความสมบูรณ์รวมประมาณร้อยละ ๗๐ มีรายละเอียด คือ

พื้นอาคาร

เป็นพื้นฉาบปูนซีเมนต์ขัดหยาบ ยก ๒ ระดับ โดยในส่วนห้องเสารอบในยกสูงกว่าส่วนเสารอบนอก สภาพความสมบูรณ์ประมาณร้อยละ ๗๐ จากการมีรอยแตกร้าวบางส่วน โดยเฉพาะส่วนมุมอาคารที่จะแตกร้าวไปตามแนวทแยงมุมจากแนวเสารอบในไปมุมแนวเสารอบนอก มีรอยแตกร้าวที่พื้นถึง ๓ มุม ยกเว้นมุมอาคารด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือเท่านั้น และพื้นบางจุดเนื้อปูนฉาบกะเทาะ หลุดล่อน พื้นด้านหลังอาคารเป็นรอยคราบน้ำฝนที่รั่วจากหลังคามาชังที่พื้น

ภาพ ๔.๑๐๐ สภาพพื้นต่างกัน ๒ ระดับ

ภาพ ๔.๑๐๑ รอยน้ำซังที่พื้นด้านหลังอาคาร

ภาพ ๔.๑๐๒ พื้นซีเมนต์ขัดหยาบภายในห้องเสารอบใน สภาพสมบูรณ์พอใช้ มีรอยกะเทาะหลุดล่อน เล็กน้อย

ภาพ ๔.๑๐๓ รอยแตกทแยงมุมจากส่วนเสารอบในไป เสารอบนอก

ฐานอาคาร

ฐานอาคารก่ออิฐฉาบปูนหยาบๆ ซึ่งจะมองเห็นรอบ ๓ ทิศ ยกเว้นด้านทิศใต้ไม่มีฐานอาคาร เนื่องจากบริเวณที่ตั้งอาคารมีความชันจากทิศใต้ไปทิศเหนือ ทำให้เห็นฐานด้านทิศเหนือชัดเจนที่สุด เป็นฐานก่ออิฐฉาบปูนหยาบ ไม่มีบัวหรือการประดับตกแต่งใดๆ สภาพความสมบูรณ์ร้อยละ ๖๐ เนื่องจากมีรอยแตกร้าวที่ส่วนฐานด้านทิศเหนือ สภาพฐานทั่วไปปูนฉาบกะเทาะหลุดล่อน บางส่วนมองเห็นเนื้ออิฐภายใน บางส่วนมีการซ่อมแซมปูนฉาบใหม่ เช่น มุมฐานหลังอาคารทิศเหนือ เป็นต้น

ปัจจุบันมีการก่ออิฐฉาบปูนสร้างเป็นกระเบะปลูกต้นไม้ล้อมรอบฐานอาคารด้านทิศตะวันตกและทิศใต้

ภาพ ๔.๑๐๔ ฐานอาคารด้านทิศเหนือ เห็นรอยแตกร้าวของปูน

ภาพ ๔.๑๐๕ กระเบะก่ออิฐปลูกต้นไม้บริเวณฐาน

บันไดทางขึ้น

บันไดทางขึ้นหน้าอาคารด้านทิศตะวันออก เป็นบันได ๓ ขั้นก่ออิฐฉาบปูนทาสี สภาพสมบูรณ์ประมาณร้อยละ ๕๐ เนื่องจากสีและปูนฉาบกะเทาะ หลุดล่อน เห็นแนวเนื้ออิฐด้านใน

ภาพ ๔.๑๐๖ บันไดทางขึ้นหน้าอาคารด้านทิศตะวันตก

๔.๒.๕ ส่วนโครงสร้างอาคาร คือ ส่วนโครงสร้างหลังคา มีสภาพความสมบูรณ์รวมประมาณร้อยละ ๗๐ มีรายละเอียด คือ

โครงสร้างหลังคาจั่วชั้นบนซ้อน ๒ ชั้น ใช้โครงสร้างไม้ประกอบเป็นรูปจั่วสามเหลี่ยม โดยวางข้อไม้ขวาง แล้วตั้งใบตั้งรับอกไก่ ซึ่งประกบกับจันทัน ปลายจันทันประกบกับปลายข้อขวางและยื่นเลยแนวขอบผนังด้านนอกออกมาเล็กน้อยเพื่อติดเชิงกลอน เหนือจันทันวางแปและกลอน ซึ่งมุงกระเบื้องกาบูนกลอน ไม่มีระแนง ระยะเวลาจะวางห่างกันประมาณ ๐.๒๕ เมตร ตามแนวตั้งตรงกับแนวรอยต่อของขอบกระเบื้องกาบูน สภาพของไม้ส่วนโครงสร้างเป็นไม้เก่าโครงสร้างเดิม ซึ่งบางจุดได้รับความเสียหายจากน้ำฝนที่รั่วไหลเข้าภายในหลังคา เนื่องจากกระเบื้องแตกหัก หลุด บางส่วนมีการซ่อมเปลี่ยนเป็นไม้ตัวใหม่ เช่น ไม้ใบตั้งกลางหลังคา ซึ่งเป็นจุดที่น้ำฝนรั่ว

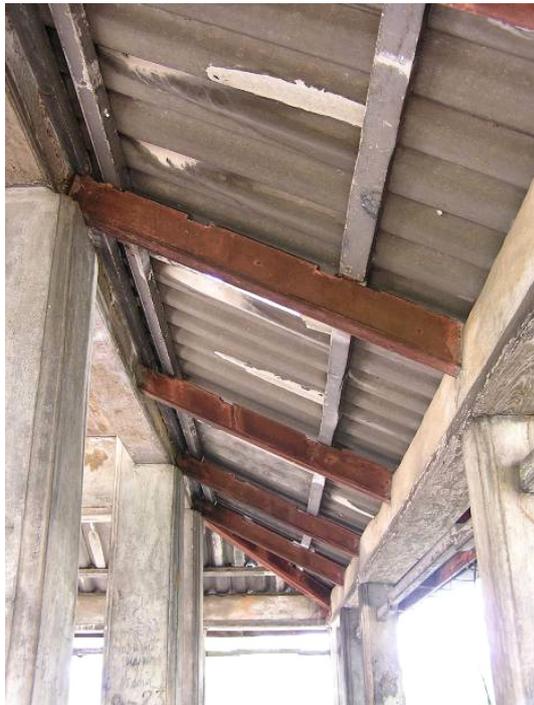
โครงสร้างหลังคาส่วนล่างชั้นกันสาดปีกนก เป็นไม้ มีสภาพความสมบูรณ์ประมาณร้อยละ ๖๐ โดยใช้ไม้จันทันพาดจากคานทับหลังไม้ที่วางอยู่บนแนวหัวเสารอบในใต้ชั้นคอสอง แล้วพาดปลายจันทันมาวางบนคานไม้ทับหลังที่วางอยู่บนแนวหัวเสาขอบนอกของหลังคาชั้นปีกนก ช่องว่างเหนือคานทับหลังก่ออิฐฉาบปูนปิดขึ้นไป ทำให้เมื่อมองจากข้างในจะเห็นเหมือนเป็นผนังอิฐ ตัวคานทับหลังไม้ท่อนทอมีรอยแตกบางส่วน เช่น บริเวณมุมหลังคาด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ติดถนนใหญ่ ส่วนปลายจันทันยื่นเลยขอบนอกเสาไปยึดกับเชิงกลอนไม้ ส่วนหลังคากันสาดปีกนกด้านทิศใต้และทิศตะวันออกมีร่องรอยไฟไหม้ ไม้กลอนเดิมหลุดหายไปหมดแล้ว ยังคงเหลืออยู่ที่มุมตะเข้สัน มุมละ ๒ ตัวเท่านั้น ไม้กลอนมีสภาพแตกชำรุด ไม้แปเป็นไม้เดิม มีรอบอาคาร สภาพทรุดโทรม ไม้จันทันใช้ตัวเดิมรอบปีกนกทั้ง ๓ ด้าน ยกเว้นด้านทิศใต้เป็นไม้จันทันตัวใหม่ ซึ่งน่าจะนำมาติดซ่อมแซมจันทันเดิมที่ไม้ประกบที่ผิวทั้งสองข้างและท้องจันทัน ทำให้ดูมีขนาดใหญ่ขึ้น ตัวไม้ปิดจันทันมีสภาพทรุดโทรมจากคราบน้ำฝน ปลายจันทันของหลังคาปีกนกด้านทิศตะวันออก มีร่องรอยถูกไฟไหม้ชัดเจน ๑ ตัว

ภาพ ๔.๑๐๗ โครงสร้างหลังคาชั้นบนทรงจั่ว สังกะตื้อไม้เก่าซึ่งเสื่อมตามอายุอาคาร และโดนน้ำฝนที่รั่วจากหลังคาทำลาย

ภาพ ๔.๑๐๘ ปลายจันทันไม้เก่ายื่นออกนอกตัวอาคารเล็กน้อย เพื่อยึดกับเชิงกลอน (ในภาพ เชิงกลอนหลุดหายไป)

ภาพ ๔.๑๐๙ จันทันไม้ตัวเก่าบริเวณหลังคาปีกนก มีไม้ปิดหุ้ม สภาพเก่าเป็นคราบเล็กน้อย

ภาพ ๔.๑๑๐ จันทันไม้เก่าพาดบนคานทับหลังไม้ และยื่นปลายจันทันยึดกับเชิงกลอน

ภาพ ๔.๑๑๑-๔.๑๑๓ บริเวณมุมตะเข้สัน เห็นตัวไม้กลอนชำรุดมาก เนื้อไม้เสื่อม ส่วนตัวแปและจันทันมีสภาพยังพอใช้
การได้

ภาพ ๔.๑๑๔ ปลายจันทัน
เดิม ชั้นหลังคาปีกนกด้านทิศ
ตะวันออกมีร่องรอยโดนไฟ
ไหม้

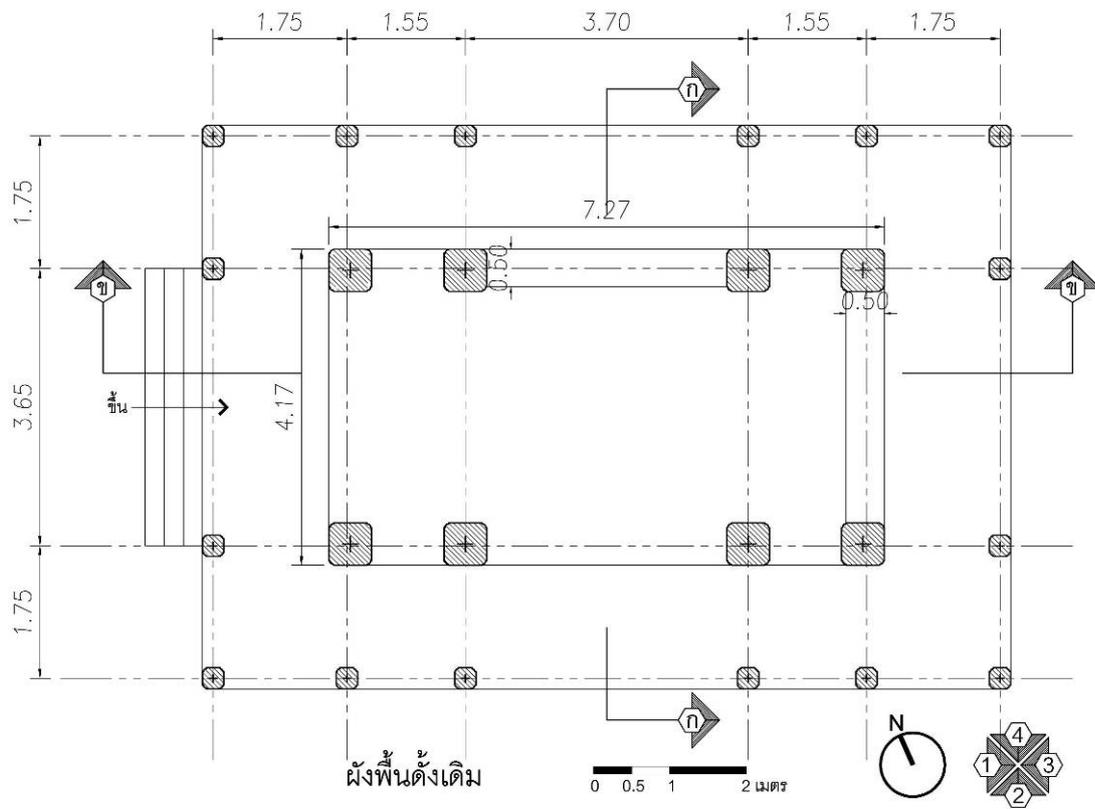

ภาพ ๔.๑๑๕ รอยแตกของคานทับหลังไม้ ตัวมุม
อาคารด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ติดถนนใหญ่

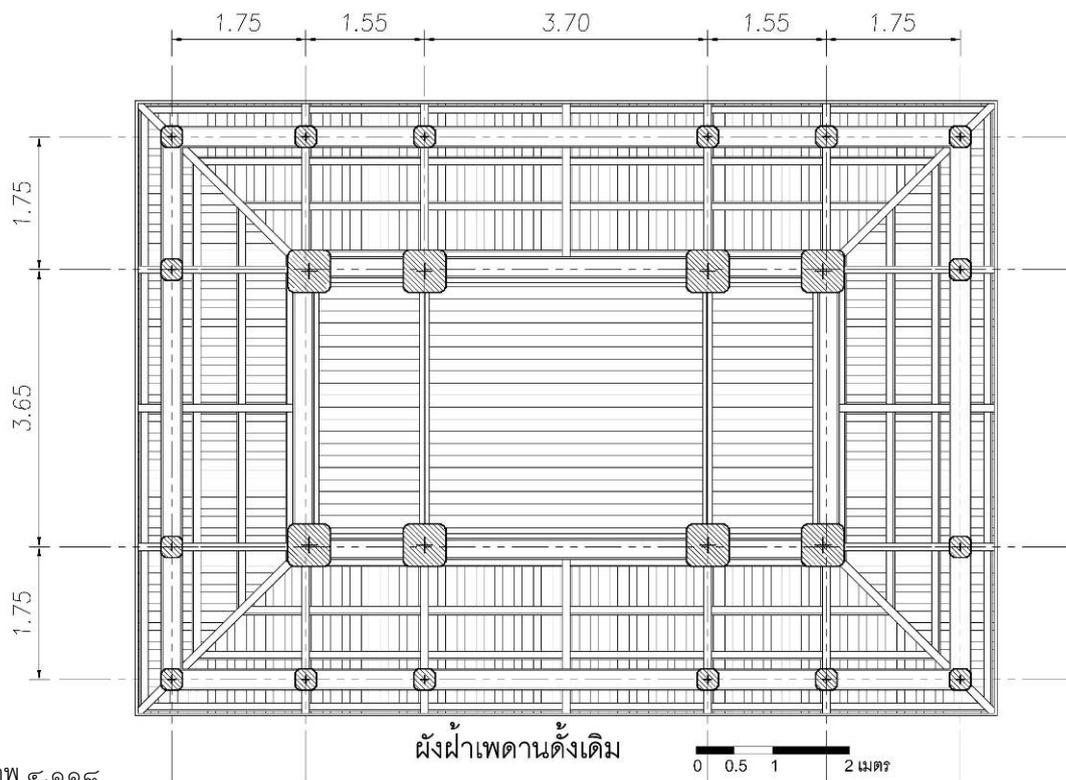

ภาพ ๔.๑๑๖ จันทันไม้ตัวใหม่
ด้านทิศใต้ของตัวอาคาร
สภาพใช้การได้ดี

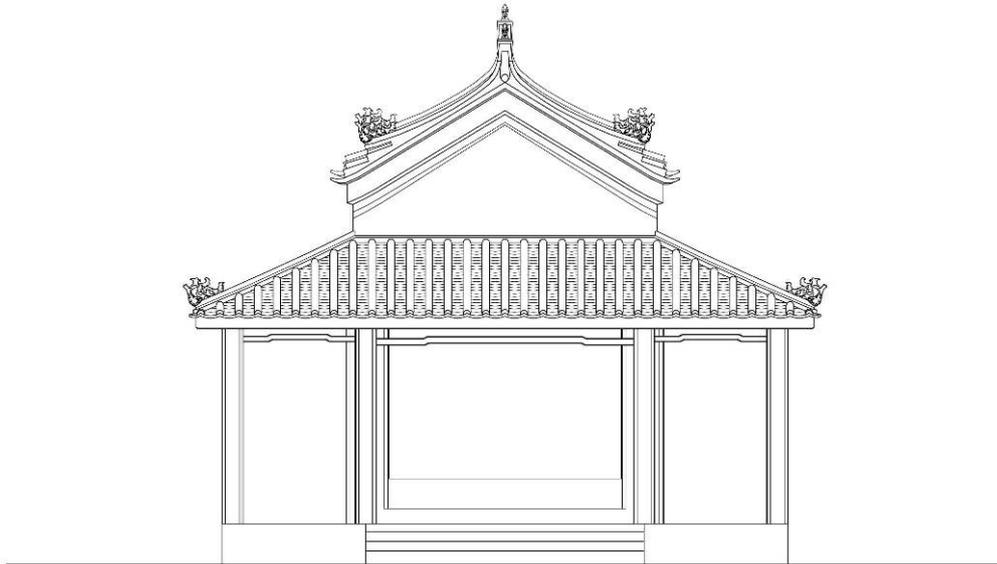
ทั้งนี้ สภาพดั้งเดิมที่สมบูรณ์ของแก่งภักดี น่าจะมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ภาพ ๔.๑๑๗

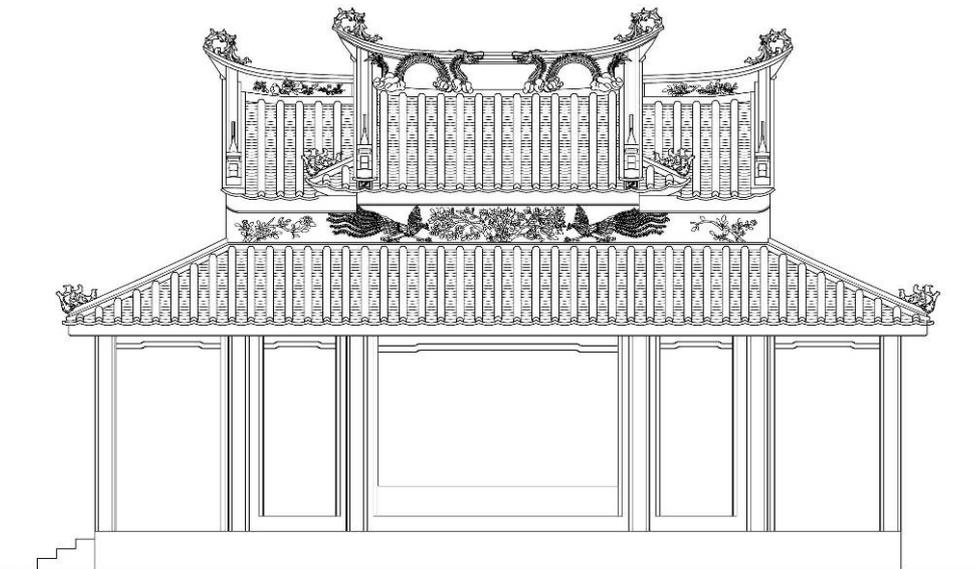
ภาพ ๔.๑๑๘

รูปดำนดั้งเดิม 1 ทิศตะวันตก

0 0.5 1 2 เมตร

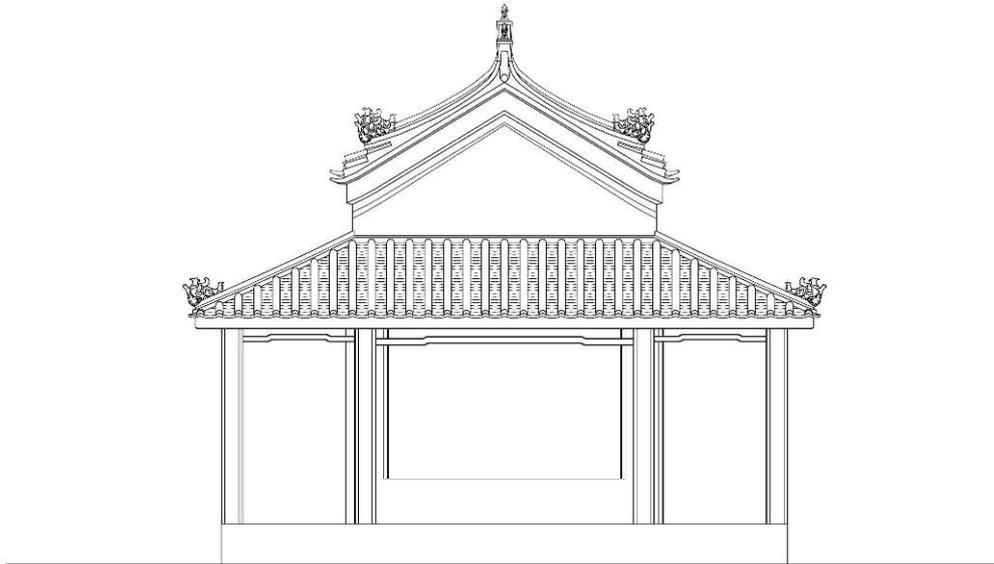
ภาพ ๔.๑๑๙

รูปดำนดั้งเดิม 2 ทิศใต้

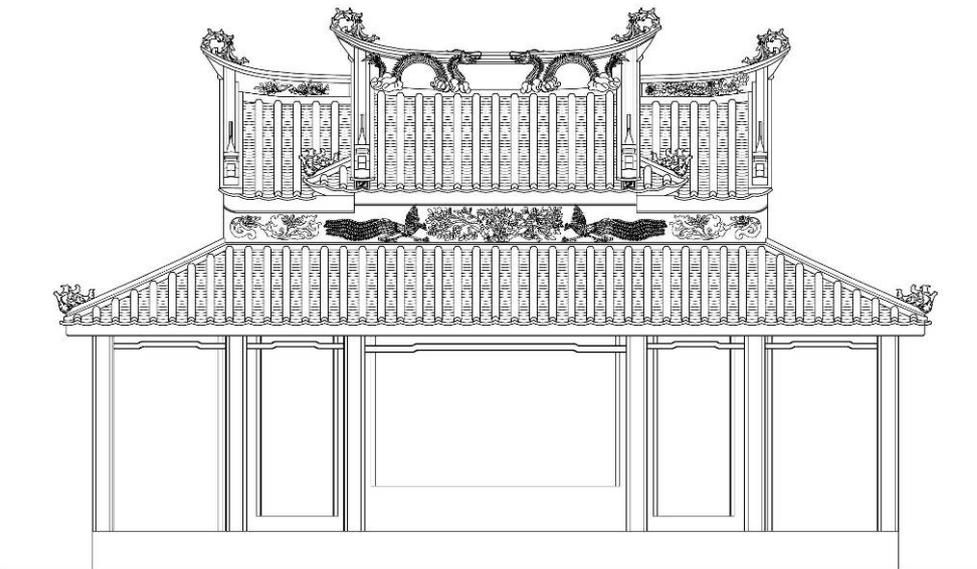
0 0.5 1 2 เมตร

ภาพ ๔.๑๒๐

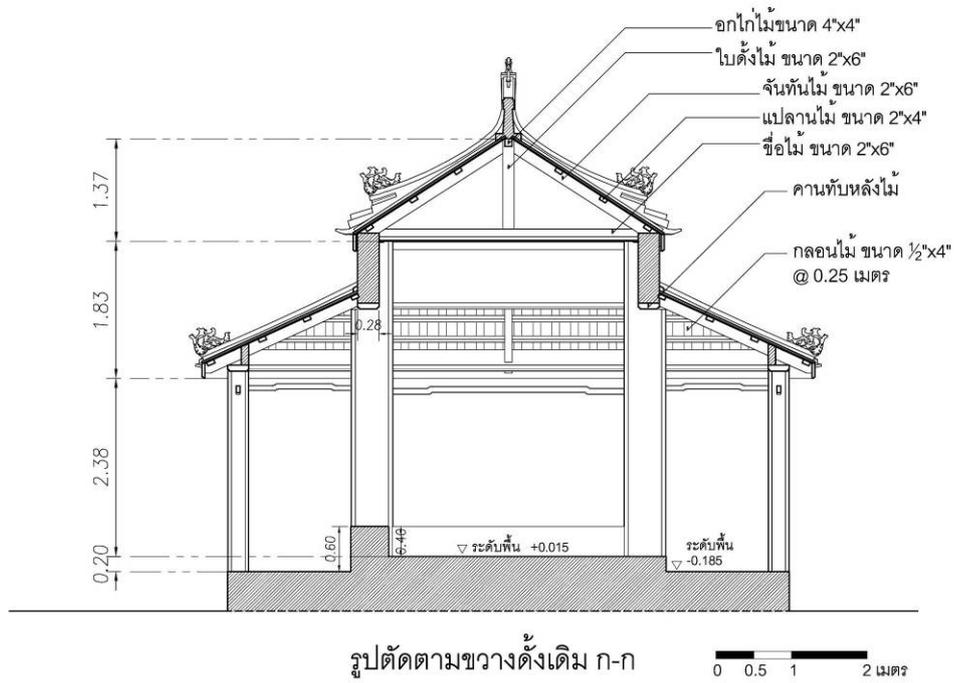
รูปด้านดั้งเดิม 3 ทิศตะวันออก 0 0.5 1 2 เมตร

ภาพ ๔.๑๒๑

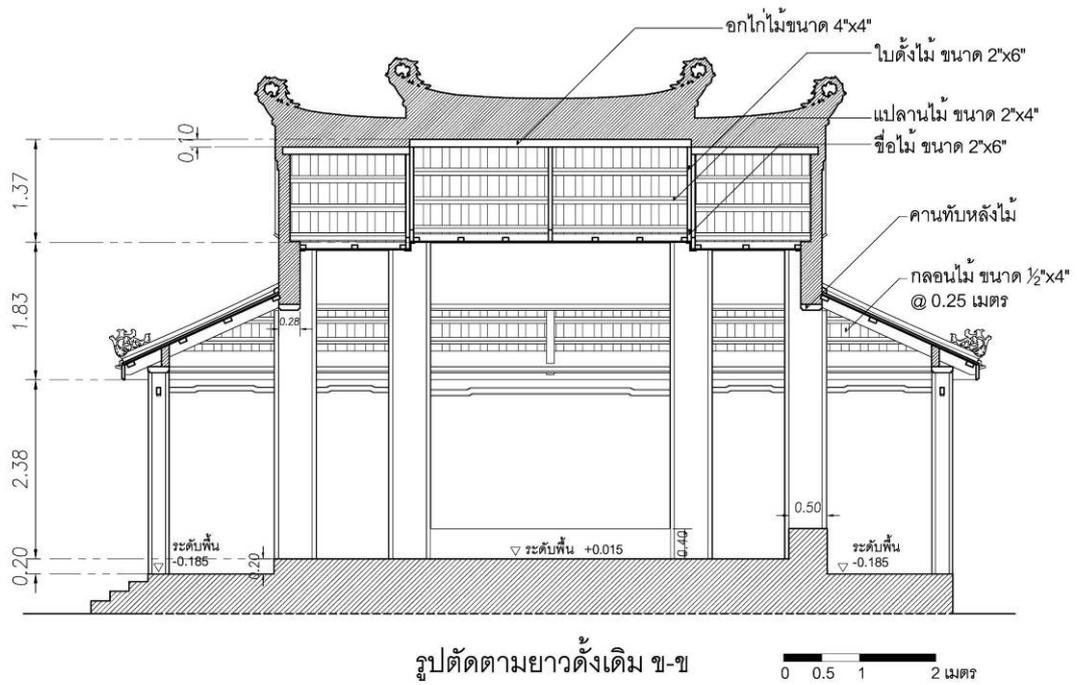

รูปด้านดั้งเดิม 4 ทิศเหนือ 0 0.5 1 2 เมตร

ภาพ ๔.๑๒๒

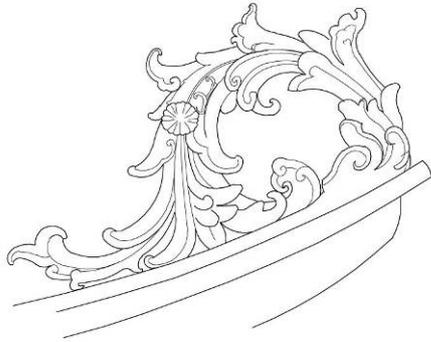

ภาพ ๔.๑๒๓

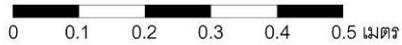

ภาพ ๔.๑๒๔

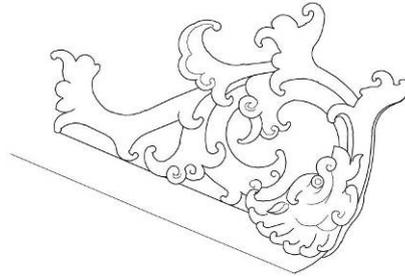
แบบขยายลดลยประดับต่างๆ

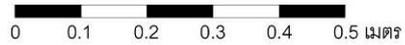
แบบขยายลดลยประดับยอดหลังคา

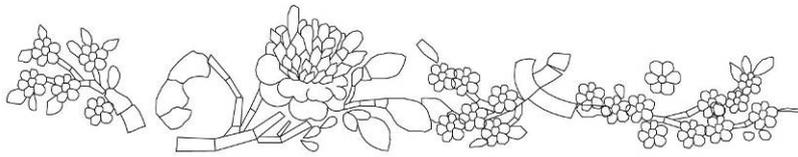
ภาพ ๔.๑๒๕

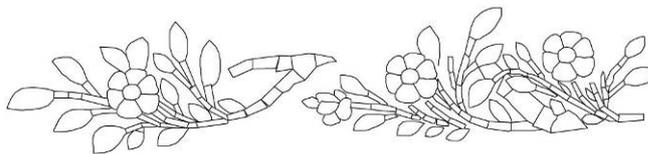
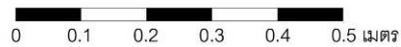
แบบขยายลดลยประดับสันหลังคา

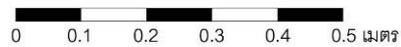
ภาพ ๔.๑๒๖

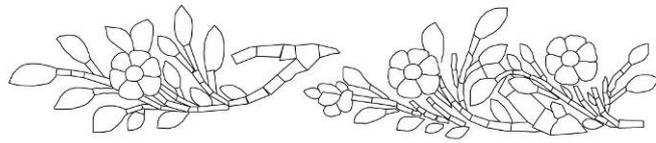
แบบขยายลดลยประดับผนังสันหลังคาด้านทิศใต้

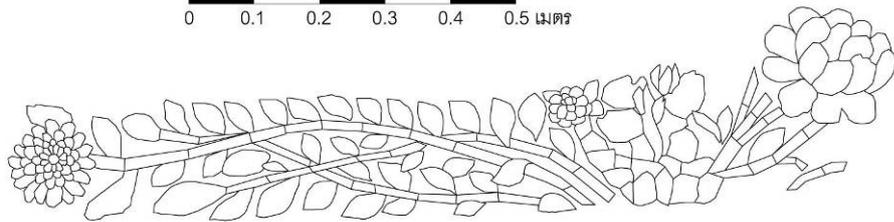
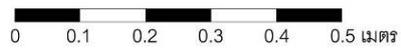
แบบขยายลดลยประดับผนังสันหลังคาด้านทิศใต้

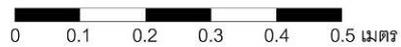
ภาพ ๔.๑๒๗

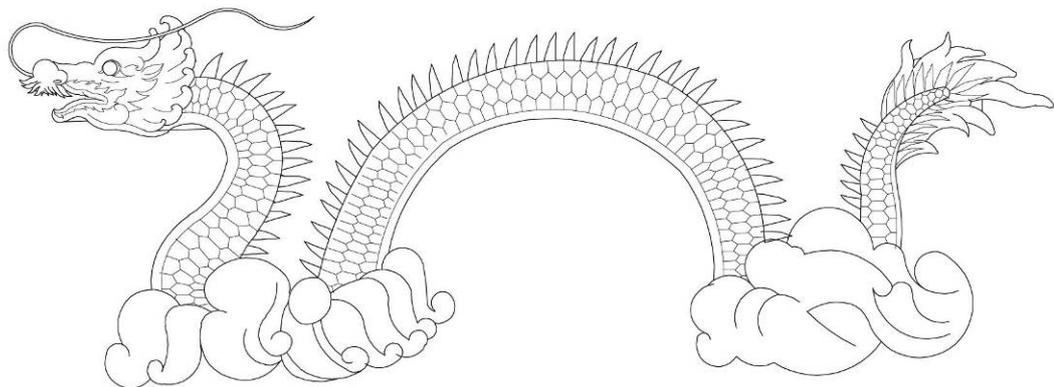
แบบขยายลายประดับผนังชั้นหลังคาด้านทิศเหนือ

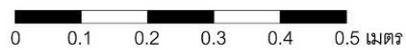
แบบขยายลายประดับผนังชั้นหลังคาด้านทิศเหนือ

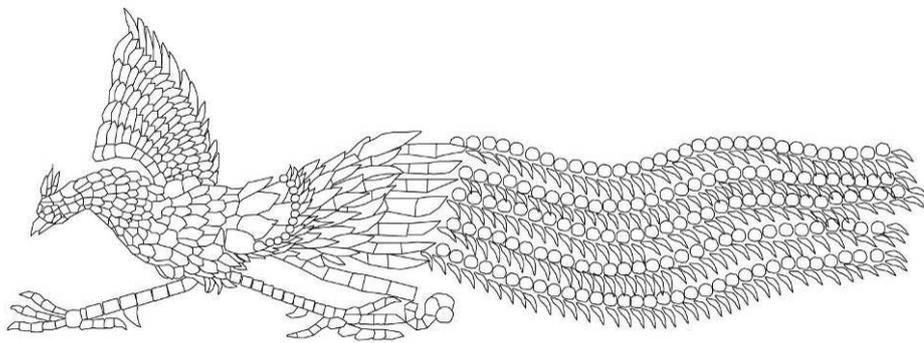
ภาพ ๔.๑๒๘

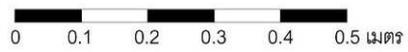
แบบขยายมังกรประดับผนังชั้นหลังคา

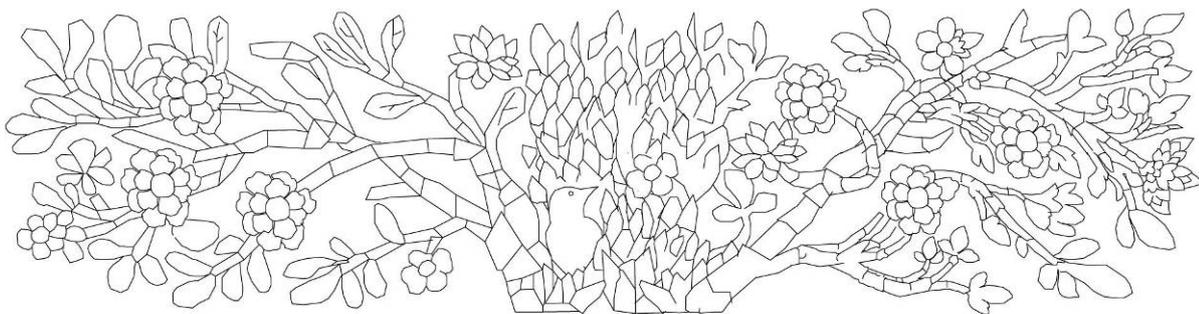
ภาพ ๔.๑๒๙

แบบขยายหงส์ประดับคอสอง

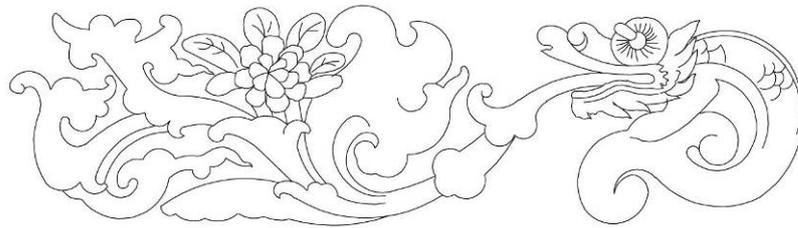
ภาพ ๔.๑๓๐

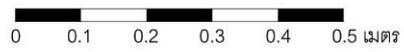
แบบขยายลายประดับคอสองด้านทิศเหนือ

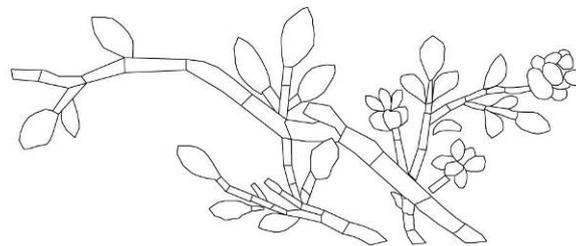
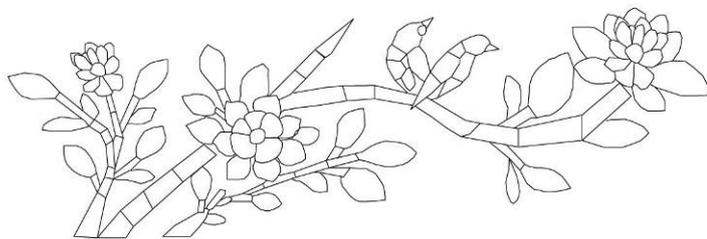
ภาพ ๔.๑๓๑

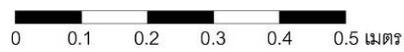
แบบขยายลายประดับคอสองด้านทิศเหนือ

ภาพ ๔.๑๓๒

แบบขยายลายประดับคอสองด้านทิศใต้

ภาพ ๔.๑๓๓

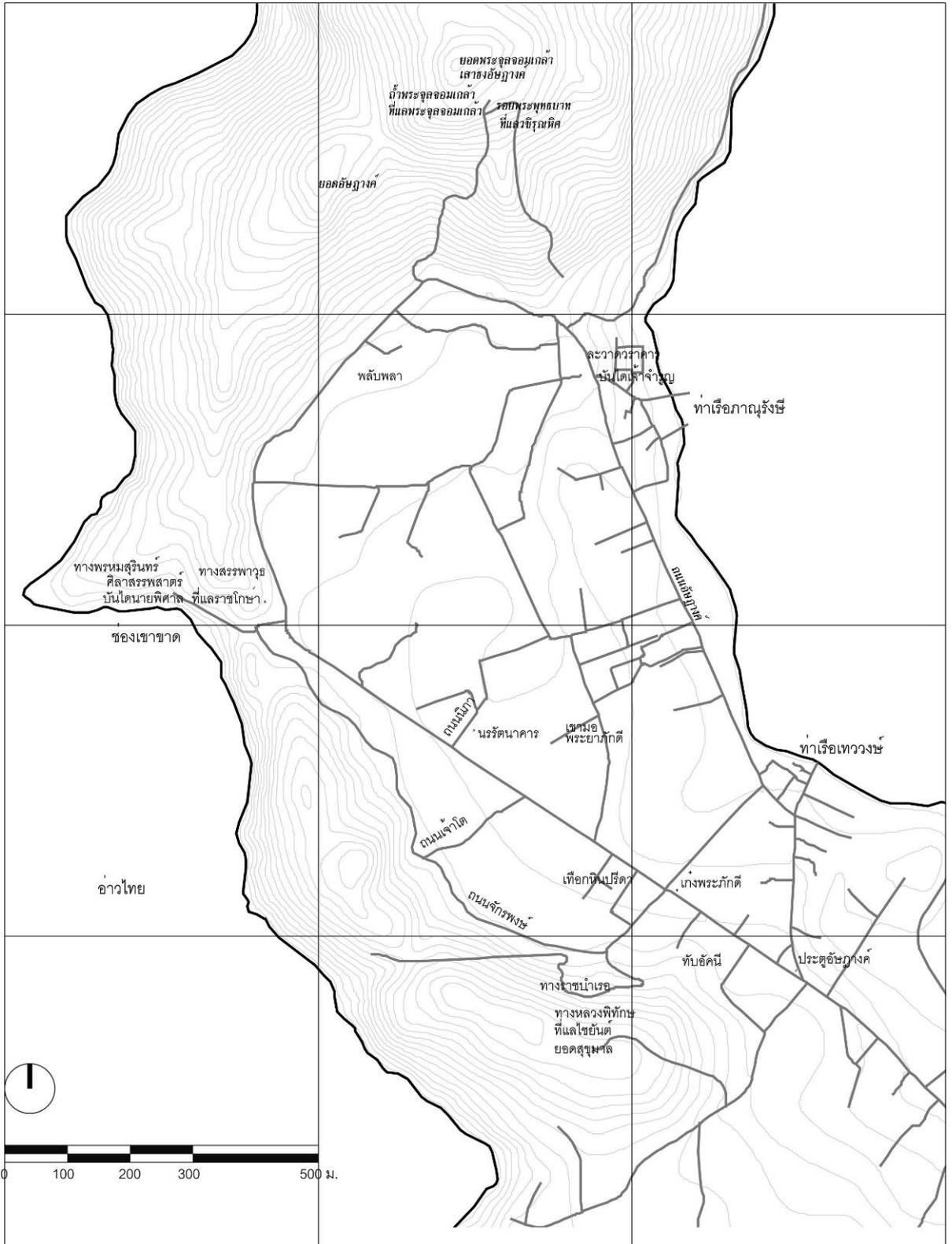
๔.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการสำรวจข้อมูลเพิ่มเติม

๔.๓.๑ การสำรวจจุดค้นทางโบราณคดี ในบริเวณที่คาดว่าจะมีหลักฐานทางโบราณคดีหรือข้อมูลเพิ่มเติม ได้แก่ ศิลาบรรพชาศตวรรษ เทือกหินปรีดา เขามอพระยาภักดี ที่แลไชยันต์ ที่แลราชโกษา ประตูลัทธิภูมิกัน นรรัตนาคาร ละวาดวราคาร เก่งพระภักดี ทับอัคนี พลับพลา ถนนจักรพงษ์ ถนนเจ้าโต ถนนนิภา ทางหลวง พิทักษ์ ทางราชบำเรอ ทางสรรพาวุธ ทางพรหมสุรินทร์ และ บ้านไฉนนายพิศาล

๔.๓.๒ การสำรวจรังวัด (measure work) อาคารสิ่งก่อสร้างที่ยังเหลืออยู่ ได้แก่ เก่งพระภักดี บ้านไฉนนายพิศาล จำรูญ เพื่อทราบข้อมูลปัจจุบัน สามารถเปรียบเทียบกับข้อมูลจากเอกสารเพื่อทราบความเปลี่ยนแปลง และเป็นข้อมูลสำหรับกำหนดวิธีการที่เหมาะสมในการอนุรักษ์อาคารสิ่งก่อสร้างเหล่านี้ต่อไป

๔.๓.๓ การสำรวจอายุต้นไม้สำคัญ สำหรับต้นไม้ใหญ่สำคัญที่ยังเหลืออยู่ในปัจจุบัน ทำได้ ๒ วิธี คือ เจาะเอาไส้ไม้ออกมาเพื่อทำการศึกษาวงปี หรือ วัดขนาดรอบโคนต้นที่ระยะความสูง ๑.๓๐ เมตร แล้วนำมาเปรียบเทียบกับต้นไม้ที่ทราบอายุแน่นอน ได้แก่ ร่มมะม่วงพวงสร้อย ร่มมะขามบุษบัน เลียบประวิช มะม่วงโสมมาวดี มะขามราชเสวก มะขามหลวงศร รวมทั้งต้นไม้ขนาดใหญ่ที่มีอยู่ ได้แก่ มะขามริมถนนเสาวภา มะขามริมถนนสายสวัสดิ มะม่วงริมถนนนภาจร มะม่วงริมถนนวิวัฒนา เพื่อทราบอายุและยืนยันว่าเป็นต้นไม้เดิมที่มีอยู่ก่อนหรือเป็นต้นไม้ใหม่ที่ปลูกในระหว่างการก่อสร้างอักษางค์วัน

๔.๓.๔ การสำรวจสุขภาพและสภาพแวดล้อมของต้นไม้ เพื่อวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการเจริญเติบโตและความอยู่รอดของต้นไม้ เช่น การผูก ร่อน ปัญหาโรคและแมลง กิ่งก้านฉีกหัก ลำต้นเอียง การบดอัดทับบริเวณโคนต้น การใช้งานบริเวณโคนต้น ได้แก่ ร่มมะม่วงพวงสร้อย ร่มมะขามบุษบัน เลียบประวิช มะม่วงโสมมาวดี มะขามราชเสวก มะขามหลวงศร พร้อมทั้งเสนอแผนและงบประมาณในการฟื้นฟูรักษาสภาพต้นไม้ นอกจากนี้ ควรรวมถึงต้นไม้ใหญ่ตามแนวถนนอักษางค์ด้วย ซึ่งมีหลากหลายชนิด เช่น ลั่นทม มะขาม มะกอก เป็นต้น ถึงแม้จะอยู่นอกบริเวณอักษางค์วัน แต่ถนนอักษางค์ถือได้ว่าเป็นเส้นทางหลักของเกาะสีชังที่เชื่อมต่อกับพระจุฑาธุชราชฐาน

ภาพ ๔.๑๓๔ บริเวณที่เสนอแนะให้ดำเนินการสำรวจจุดค้นทางโบราณคดีในอินทภูวนาคะวัน

๔.๔ ข้อเสนอแนะสำหรับการจัดการ

๔.๔.๑ การประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานเพิ่มเติม จากปัจจุบัน ทั้งอาคาร บ้านใด ถนน ทาง ภายหลังการสำรวจจุดค้นและมีข้อมูลหลักฐานทางโบราณคดีเพียงพอ รวมทั้งการประกาศขึ้นทะเบียนต้นไม้สำคัญด้วย ได้แก่ ร่มมะม่วงพวงสร้อย ร่มมะขามบุษบัน เลียบประวิฑ มะม่วงโสมมาวดี มะขามราชเสวก มะขามหลวงศร ซึ่งบางแห่งอาจเป็นการเวนคืนที่ดิน หรือ การซื้อที่ดิน ดำเนินการโดยกรมศิลปากร

๔.๔.๒ การประกาศเขตอนุรักษ์ กำหนดการควบคุม แนวปฏิบัติ ดำเนินการโดยกรมศิลปากร ร่วมกับท้องถิ่น เช่น การควบคุมความสูง รูปแบบอาคาร สี ควบคุมการขุดและการถม การปรับระดับ เป็นต้น โดยในเบื้องต้นควรมีการปรับปรุงสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของอัมพวันให้สะอาด สวยงาม สอดคล้องกลมกลืนกันให้เกิดความประทับใจและรักษาบรรยากาศทางประวัติศาสตร์ไว้

๔.๔.๓ การดำเนินการบูรณะ ซ่อมแซม สำหรับองค์ประกอบที่ยังคงอยู่ ซึ่งอยู่ในสภาพทรุดโทรม ควรมีการขุดแต่งบูรณะ บำรุงรักษา ป้องกันการเสื่อมสภาพ เพื่ออนุรักษ์สภาพกายภาพให้คงไว้ได้มากที่สุด เช่น เก๋งพระภักดี บ้านใดเจ้าจารย์

๔.๔.๔ การสร้างจำลองขึ้นใหม่ (reconstruction) สำหรับองค์ประกอบที่สูญหายหรือถูกทำลายไปหมดแล้ว สามารถสร้างจำลองขึ้นมาใหม่ โดยอาศัยข้อมูลคำบรรยายจากเอกสาร เพื่อจำลองบรรยากาศของอัมพวัน เช่น ประตูอัมพวัน นรรัตนาคาร ละวาดวราคาร ทับอัคนี พลับพลา

๔.๔.๕ การจัดทำแผนเส้นทางท่องเที่ยว (tourist route) เพื่อให้เกิดประโยชน์ใช้สอยภายในพื้นที่อัมพวัน ควรจัดกิจกรรมท่องเที่ยวในลักษณะเส้นทางเที่ยวชม ทั้งเส้นทางรถ เส้นทางจักรยาน และเส้นทางเดิน กำหนดจุดหยุดพักตามสถานที่สำคัญ เพื่อให้นักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญเชิงประวัติศาสตร์ รวมทั้งเกิดผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจชุมชนตามมา

๔.๔.๖ การจัดทำและติดตั้งป้ายสื่อความหมาย การติดตั้งผังบริเวณรวมในจุดที่เหมาะสม การจัดทำป้ายชื่อสถานที่ต่างๆ โดยให้ป้ายทั้งหมดมีรูปแบบเดียวกัน จัดทำทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานและสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของพื้นที่

๔.๔.๗ การจัดทำป้ายชื่อ สถานที่ทุกแห่งที่มีการพระราชทานชื่อ ควรมีป้ายชื่อพร้อมขยายความและเน้นข้อความ โดยบอกเล่าถึงที่มาของชื่อพระราชทานที่โยงถึงบุคคลสำคัญที่เป็นต้นราชสกุลต่างๆ

๔.๔.๘ การจัดทำแผนการปลูกต้นไม้ของชุมชน เพื่อเชื่อมโยงถึงประวัติศาสตร์ เน้นผังบริเวณของอักษาง-
คะวัน เป็นข้อมูลชนิดต้นไม้เดิมที่เป็นไม้ท้องถิ่น (ต้นที่มีชื่อพระราชทาน) และข้อมูลชนิดต้นไม้ที่ปลูกในช่วงการ
ก่อสร้าง และติดตั้งป้ายชื่อ เช่น อินทนิลหน้านารัตนาคาร ลำดวนหน้าลวดวาดวราคาร ไผ่ริมถนนเสาวภา หาง
นกยูงฝรั่งริมถนนมาลินี ไผ่ริมถนนนิภา

ปลูกต้นไม้ชนิดเดิม ในตำแหน่งที่เคยมีหรือใกล้เคียงกับตำแหน่งเดิมที่สุด ที่เป็นต้นไม้เดี่ยวได้แก่ เลียบเสมอ
ใจ เลียบจิตรเสนห์ มะขามราชเสวก มะเกลือหลวงช้านาญ มะกอกราชานุบาล กรวยป่าขุนพิศาล ไม้หนอนศรีมหา
ราชา ไม้หนอนลักษณะนานา ที่เป็นกลุ่มต้นไม้ ได้แก่ ดงพลับพลา รั้วไม้สมมต รั้วไม้ตะติงษ์ สวนอินทนิล โดยขอ
อนุญาตเจ้าของที่ดิน ซึ่งอาจเป็นสถานที่ราชการหรือถึงแม้จะอยู่ในที่ดินของเอกชนก็ตาม

ส่วนบริเวณ สนามศรีวิไลย์ สนามสุวภัทรี สนามนราธิป นอกจากป้ายแล้ว อาจแสดงบริเวณที่เคยเป็น
สนามเดิม โดยการออกแบบ เช่น การปลูกต้นไม้ใหญ่ หรือไม้ยืนต้น เพื่อล้อมบริเวณให้เห็นขอบเขตชัดเจนขึ้น

๔.๔.๙ การประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ท้องถิ่นได้รับทราบความเป็นมา ตระหนักถึงความสำคัญ เกิดความ
ภาคภูมิใจ และเกิดความห่วงใยช่วยกันอนุรักษ์ รวมทั้งผนวกเป็นจุดท่องเที่ยวที่สำคัญของเกาะสีชัง โดย

- การจัดการประชุมประชาชนบรรยายหรือสัมมนา ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับจังหวัด
- การให้ความรู้และข้อมูลกับมัคคุเทศก์ท้องถิ่น
- การจัดเส้นทางท่องเที่ยว (tourist route) ภายในอักษางคะวัน ทั้งเส้นทางรถ เส้นทางจักรยาน และ
เส้นทางเดิน กำหนดจุดหยุดพัก จัดทำและติดตั้งป้ายผังรวมในจุดที่เหมาะสม การจัดทำป้ายชื่อ
สถานที่ต่างๆ
- การจัดทำเอกสารประชาสัมพันธ์แก่นักท่องเที่ยว การจัดทำแผ่นพับ ทั้งภาษาไทยและ
ภาษาอังกฤษ จัดทำหุ่นจำลอง จัดทำภาพจำลองสามมิติ จัดทำสื่ออื่นๆ เช่น วิดีทัศน์
- ติดตาม ประเมินผลความเข้าใจ ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อข้อมูลและวิธีการนำเสนอ

บทที่ ๕ บทสรุป

อัมพวัน เป็นพื้นที่สวนขนาดใหญ่ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นบริเวณตอนเหนือของเกาะสีชัง พร้อมๆ กับการพัฒนาพระจุฑาธุชราชฐานบริเวณแหลมวัง เพื่อเป็นที่เที่ยวเล่นพักผ่อน สำหรับผู้ที่มาพักฟื้นร่างกายเพื่อรักษาสุขภาพที่เกาะสีชัง เพื่อประโยชน์แก่ชุมชนโดยรวม จากการศึกษาข้อมูลเอกสาร ประกอบกับการสำรวจทางกายภาพของสภาพพื้นที่ของอัมพวัน ซึ่งเคยเป็นวนอุทยานขนาดใหญ่มาก่อน การศึกษาในหัวข้อการเลือกที่ตั้ง การกำหนดขอบเขตพื้นที่ และการออกแบบ พบว่าองค์ประกอบหลักที่สำคัญสามประการ คือ สภาพภูมิประเทศธรรมชาติ อาคารและสิ่งก่อสร้าง และสวนและพรรณไม้ เนื่องเพราะการก่อสร้างเกิดขึ้นภายในเวลาเพียงไม่กี่เดือนในช่วง พ.ศ. ๒๔๓๔ อันเป็นเวลาที่ยังมีเรือสำเภาค้าขายเข้ามาค้าขายที่เกาะสีชัง การเลือกที่ตั้ง การกำหนดขอบเขต จึงได้เลือกเอาพื้นที่ที่เข้าถึงได้ง่ายสะดวกจากทางทะเล ใกล้ท่าเรือ เข้าถึงได้ง่ายจากชุมชนเดิมในสมัยนั้น เดินทางเชื่อมต่อกับพระราชวังได้โดยทางบก ครอบคลุมพื้นที่ที่มีภูมิประเทศหลากหลาย ทั้งยอดเขาสูง เนินเขา ที่ราบ ชายฝั่งทะเล หน้าผาริมทะเล ดงต้นไม้ สวนเดิม มีทิวทัศน์ที่หลากหลายและงดงาม ส่งเสริมให้รับรู้และการรักษาภูมิทัศน์ทางธรรมชาติที่มีอยู่เดิมทั้งหมด การก่อสร้างอัมพวันจึงเป็นแนวคิดการอนุรักษ์พื้นที่ เก็บรักษาธรรมชาติและพื้นที่สีเขียวเดิมไว้เพื่อรองรับการขยายตัวของชุมชนในอนาคต วางแผนการใช้ที่ดินในแนวคิดเดียวกับการผังเมืองในปัจจุบัน ในส่วนแนวคิดการพัฒนา มีการสร้างถนน ทาง อาคารและสิ่งปลูกสร้างเฉพาะเท่าที่จำเป็นเท่านั้น เพื่อการใช้งานและเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกในสวน ในส่วนแนวคิดของสวนและพรรณไม้ เป็นการอนุรักษ์ลักษณะภูมิทัศน์เดิมรักษาพืชพรรณเดิม

รัชกาลที่ ๕ ทรงพระราชทานชื่อสถานที่สำคัญต่างๆ ทั้งชื่อถนน ทาง อาคาร ต้นไม้ ที่หมายตา เช่นเดียวกับการพระราชทานชื่อสถานที่ต่างๆ ในพระจุฑาธุชราชฐาน ทรงเคยใช้พื้นที่เพื่อการพักผ่อนส่วนพระองค์ ทรงเคยวางแผนเรื่องการดูแลรักษาและการจัดการพื้นที่ ทรงเคยใช้พื้นที่สวนนี้เพื่อการเลี้ยงรับรองแขกบ้านแขกเมือง

การก่อสร้างอัมพวัน เป็นตัวอย่างที่สำคัญของการวางแผนการใช้ที่ดิน การออกแบบผังบริเวณและการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรมในสมัยรัชกาลที่ ๕ ด้วยสภาพที่ตั้งที่เป็นธรรมชาติ มีข้อจำกัดของพื้นที่ที่ต่างออกไปจากสวนและอุทยานที่รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นในที่อื่นๆ เช่น กรุงเทพฯ บางปะอิน หรือเพชรบุรี เป็นต้น สภาพที่ตั้งที่เป็นเกาะกลางทะเล ความแห้งแล้งของสภาพอากาศ สภาพภูมิประเทศแบบภูเขาหิน มีชั้นหน้าดินน้อย ตลอดจนความยากลำบากในการขนส่งวัสดุก่อสร้างและแรงงาน ทำให้อัมพวันมีรูปแบบที่เป็นวนะ หรือ สวน ที่ไม่ต่างจากสภาพธรรมชาติเดิมมากนัก ดังนั้น เมื่อการก่อสร้างที่เกาะสีชังยุติลงไปแล้วเกิดวิกฤติการณ์ ร.ศ. ๑๑๒ ขึ้น พื้นที่อัมพวันจึงถูกทิ้งให้รกร้าง และกลายเป็นชุมชนเกาะสีชังไป จนแทบไม่เหลือร่องรอยว่าพื้นที่นี้ครั้งหนึ่งได้มีโครงการในพระราชดำริเพื่อเป็นสวนสาธารณะหรือพื้นที่สีเขียวของชุมชน มีแนวคิดการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรมที่น่าสนใจที่สุดแห่งหนึ่งในสมัยรัชกาลที่ ๕

ข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์พื้นที่ เช่น การสำรวจจุดตัดกันทางโบราณคดีในบริเวณที่คาดว่าจะมีหลักฐานข้อมูลเพิ่มเติม และดำเนินการบูรณะ เช่น เก๋งพระยาภักดี ถนนจักรพงษ์ ถนนเจ้าโต ทางราชบำเรอ ทางสรรพาวุธ ทางพรหมสุรินทร์ ทางหลวงพิทักษ์ บันไดเจ้าจรัญ บันไดนายพิศาล หรือการสร้างจำลองขึ้นใหม่

(reconstruction) เช่น ประตูลัทธิธรรมศาสตร์ นรรัตนาคาร ละวาดวราคาร ศาลาย่านวิทยา ศาลาย่านบำเรอภักดี ศาลา
ย่านมหามนตรี ศาลาพักกลางย่าน

การอนุรักษ์อาคารสิ่งก่อสร้างที่ยังเหลืออยู่ ได้แก่ เก๋งพระยาภักดี บ้านโตเจ้าจำรูญ เป็นต้น การสำรวจสภาพ
และอนุรักษ์ต้นไม้สำคัญที่ยังเหลืออยู่ในปัจจุบัน เช่น เลียบประวิชัย มะขามราชเสวก

รวมถึงการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานเพิ่มเติมจากปัจจุบัน ทั้งอาคาร บ้านโต ถนน ทาง ภายหลังการ
สำรวจจุดค้นและมีข้อมูลหลักฐานทางโบราณคดีเพียงพอ และการประกาศขึ้นทะเบียนต้นไม้สำคัญด้วย การ
ประกาศเขตอนุรักษ์ กำหนดการควบคุม แนวปฏิบัติ ดำเนินการโดยกรมศิลปากรร่วมกับท้องถิ่น เช่น การ
ควบคุมความสูง รูปแบบอาคาร สี ควบคุมการขุดและการถม ควบคุมป้ายและระวางผลกระทบทางสายตา

การจัดทำแผนเส้นทางท่องเที่ยวภายในอัมรินทร์วัน ทั้งเส้นทางรถ ทางจักรยาน และทางเดิน กำหนดจุด
หยุดพักตามสถานที่สำคัญ การจัดทำและติดตั้งป้ายชื่อสถานที่ต่างๆ ทุกแห่งที่มีการพระราชทานชื่อ จัดทำทั้ง
ภาษาไทยและอังกฤษ

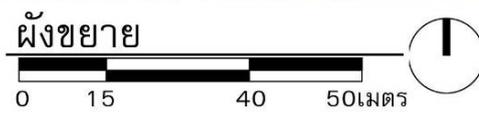

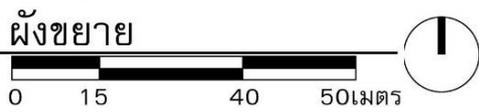
ทางพระมหารัชมังคลาจารย์
อาคารที่ศิลปกรรมศาสตร์
ศิลปกรรมศาสตร์
ยอดมหาวิหาร
ที่แลราชอาณาจักร
บันไดนาคยพิศาล
เทือกศิลามหาวิหาร
ของอิศริยาภรณ์

อ่าวไทย

ผังสัณนิษฐานบริเวณอัมรินทร์กษัตริย์ เกษะสีซัง
 (สันนิษฐานจากผลการวิจัยเรื่อง อัมรินทร์กษัตริย์ : ส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมไทย พ.ศ. ๒๕๕๑
 โครงการวิจัยเฉลิมฉลองสมเด็จพระเพ็ชรรัตนราชสุภาวดี สยามบรมราชกุมารี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

0 100 200 300 500 เมตร

อภิธานศัพท์เฉพาะ

แก่ง	เรือนตึกมีรูปหลังคาแบบศาลเจ้าจีน
ช่อง	ที่ว่างซึ่งเป็นทางเข้าออกได้ ในที่นี้หมายถึง ช่องระหว่างภูเขา หรือ เนิน
ดง	ป่าที่มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นหนาแน่น, ที่ซึ่งมีต้นไม้ขนาดใหญ่อย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นหนาแน่น, โดยปริยายเรียกสถานที่ที่มีคนหรือสัตว์เป็นต้นประเภทเดียวกันรวมอยู่ด้วยกันหลายๆ
ถลา*	การปรับตักแต่งพื้นที่ดินเป็นขั้นหรือขั้นลดหลั่นกันไป (terrace)
ทับ	กระท่อมหรือสิ่งปลูกสร้างที่ทำอยู่ชั่วคราว
ทาง	ที่สำหรับเดินไปมา, แนวหรือพื้นที่สำหรับใช้สัญจร
ที่แล*	ที่สำหรับดูหรือมอง ในที่นี้หมายถึง จุดชมทิวทัศน์ (lookout)
เนิน	โคกขนาดใหญ่ที่ค่อยลาดสูงชันจากระดับเดิม
ป่า*	สวนขนาดใหญ่ที่มีความร่มรื่น (park)
พลับพลา	ที่ประทับชั่วคราวสำหรับรับรองพระเจ้าแผ่นดิน และพระบรมราชวงศ์ชั้นสูง
ยอด	ส่วนสูงสุด, ส่วนเหนือสุด
ร่มไม้	บริเวณใต้ต้นไม้ที่แดดส่องไม่ถึง
เรือก*	สันนิษฐานว่าเป็น กลุ่มต้นไม้ใหญ่
ลอนตินิส*	สนามเทนนิส (lawn tennis)
ลายสวน*	สวนแต่งลาย (parterre garden หรือ pattern garden)
วน หรือ วนะ	ป่าไม้, ดง
วนะสวน*	ที่, แหล่ง สำหรับ ต้นไม้
สวน	บริเวณที่ปลูกต้นไม้เป็นจำนวนมาก
แหลม	แผ่นดิน หรือภูเขาที่ยื่นล้ำออกไปในทะเลหรือมหาสมุทร
ฮาไศรยสวน*	ที่, แหล่ง สำหรับ พักพิง, พักผ่อน

ที่มา : พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ (<http://rirs3.royin.go.th/dictionary.asp>)

* ตัวสะกดตามเอกสารประวัติศาสตร์

เอกสารอ้างอิง

- การท่องเที่ยวและกีฬา, กระทรวง. **โครงการวางแผนพัฒนาศูนย์พักพิง สภากาชาดล้อมชุมชน และการท่องเที่ยวของหมู่เกาะสีชังอย่างยั่งยืน.** กรุงเทพฯ : (ม.ป.พ.), ๒๕๔๘.
- ครรชิต ลิขิตเดชาโรจน์ และ คณะ. **โครงการรูปแบบที่เหมาะสมของระบบน้ำในเขตพระจุฑาธุชราชฐาน เกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี.** กรุงเทพฯ : (ม.ป.พ.), ๒๕๔๘.
- จามรี อารยานิมิตสกุล และ คณะ. **โครงการสำรวจและออกแบบเพื่อพัฒนาพระจุฑาธุชราชฐาน เกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี.** กรุงเทพฯ : (ม.ป.พ.), ๒๕๔๘.
- นันทนา อังกินันท์ และ คณะ. **รายงานการวิจัยพรรณไม้ในบริเวณพระจุฑาธุชราชฐาน.** กรุงเทพฯ : (ม.ป.พ.), ๒๕๔๘.
- บัณฑิต จุลาลัย และ พีรศรี โกวาทอง. **รายงานการวิจัยเอกสารประวัติศาสตร์พระจุฑาธุชราชฐาน เกาะสีชัง.** กรุงเทพฯ : ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- ประเทิน มหพันธ์. **พระจุฑาธุชราชฐาน ณ เกาะสีชัง.** กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๐.
- พรพรรณ พุฒระกุล, วีรชัย กำภู ณ อยุธยา, และชาติ มงคลรัตน์. **การสำรวจการใช้ที่ดินของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยบนเกาะสีชังเพื่อเสนอเป็นผังแม่บทเบื้องต้น.** กรุงเทพฯ : กองแผนงาน สำนักงานอธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

Websites

- <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/๒๕๓๔/๐๒๒/๑๘๙.PDF>. Retrieved July ๒๐๐๗.
- <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/๒๕๓๔/๐๒๒/๒๐๑.PDF>. Retrieved July ๒๐๐๗.
- <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/๒๕๓๔/๐๒๒/๒๑๒.PDF>. Retrieved July ๒๐๐๗.
- <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/๒๕๓๕/๐๐๙/๕๙.PDF>. Retrieved July ๒๐๐๗.
- http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/๒๕๓๕/๐๑๐/๖๑_๑.PDF. Retrieved June ๒๐๐๘.